

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทาง
วัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน
จังหวัดนครนายก

**Local Culture Inheritance to Development of Cultural Network
for Strengthening Community : A Case Study of ThaiPhuan,
Nakhonnayok**

อาจารย์ ดร.ฐาศุภกร์ จันประเสริฐ และคณะ
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มกราคม 2559

รหัสโครงการ 2558A11362003

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

โครงการ กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทาง
วัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน
จังหวัดนครนายก

อาจารย์ ดร.ฐาศกร จันประเสริฐ และคณะ
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัย
ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรม เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก” ครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ขอขอบคุณคณะผู้บริหารและคณาจารย์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้งในการให้คำปรึกษาและกำลังใจในการดำเนินการวิจัยซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้และขอขอบคุณสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ช่วยประสานงานการให้ข้อมูลและดำเนินการต่างๆที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการวิจัยกระทั่งสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณเพื่อนพ้องน้องพี่ทั้งเพื่อนอาจารย์สายวิชาการ เจ้าหน้าที่สายสนับสนุนวิชาการและบรรดาสถาบันทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ช่วยนักวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาของการทำงานวิจัย เช่น การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ การตรวจสอบการพิมพ์ เป็นต้น

ขอขอบคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก อันได้แก่ แกนนำการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนและชาวชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายกทุกท่านที่ถือได้ว่าเป็นครูของเราที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวอันทรงคุณค่ายิ่งและให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลอย่างยินดีและเต็มใจซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่านรวมทั้งครอบครัวจันทระเสริฐ และครอบครัวละม้ายนิล ที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจในการทำงานวิจัยฉบับนี้เสมอมา

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน และค้นหาแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนไทยพวนในพื้นที่อำเภอกาญจนาภิเษก จังหวัดนครนายก ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม กับผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชาวบ้านในชุมชน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาอย่างละเอียด ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน มี 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม 2) ขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ 3) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต 4) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม 5) ลงมือสืบสาน 6) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ และ 7) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งผลที่เกิดจากกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ได้แก่ 1) เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ประกอบด้วย ด้านความรู้ ทำให้คนในชุมชนรู้จัก เข้าใจวัฒนธรรมตน ด้านเจตคติ ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวน และด้านพฤติกรรม คือ เกิดความร่วมมือของชุมชนในการร่วมสืบสานอนุรักษ์ให้คงอยู่ 2) เกิดเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ เครือข่ายในชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชน และเครือข่ายระหว่างชุมชนกับรัฐ 3) เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ความเข้มแข็งแบบปัจเจกบุคคลเป็นรูปธรรม และความเข้มแข็งแบบกลมกลืนวิถีชีวิต สำหรับแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน ปรากฏผลดังนี้ 1) แบบแผนแนวราบ 2) แบบแผนแนวตั้ง และ 3) แบบแผนผสมผสาน จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ คือ ควรมีการสร้างกลไกที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมผ่านกระบวนการร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเริ่มจากคนกลุ่มเล็กที่มีอุดมการณ์ร่วมกันผ่านการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติ จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและกลมกลืนกับวิถีชีวิต

Abstract

The objectives of this study were to understand a cultural inheritance process, to understand the effect of a cultural inheritance of Thai Phuan community, and to find a pattern for enhancing network of a local cultural inheritance that leads to the strength of the Thai Phuan community. The area of this study was Thai Phuan community at Pak Phli district, Nakorn Nayok province. The method of inquiry was qualitative methodology. Data were gathered by in-depth interview and focus group discussion with community leaders, which were both formal and informal leaders, and community members. Data were analyzed by content analysis methods and presented in detailed descriptive form. The result of the study indicated that a cultural inheritance process including seven essential steps: (1) building a shared ideology within small group, (2) expanding into a large group and develop practices, (3) reflecting by reviewing the past, reflecting the present, and looking for the future, (4) preparing plans based on social capital, (5) taking action, (6) reflecting on action creatively, and (7) transferring to the next generation. The effects of a cultural inheritance were: (1) changing in individual, which consisted of: knowledge—to recognize and understand their roots, culture and history; attitudes—to acknowledge the Thai Phuan culture; and practices—to cooperate in cultural heritage conservation, (2) building collaborative networks including community networks, inter-community networks, networks between community and government, and (3) strengthening culture both explicit and harmony implicit within lifestyle. A pattern for enhancing network of a local cultural inheritance that leads to the strength of the Thai Phuan community was divided into three patterns: (1) horizontal pattern, (2) vertical pattern, and (3) blended pattern. A practical recommendation from this study is that community should create a mechanism for building cultural strength through cooperative process from all involved groups. They could start from a small group with a shared ideology through learning and taking action from generation to generation for achieving effective outcomes and making harmony with lifestyle.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคม.....	17
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	26
3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา.....	28
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล.....	28
การตรวจสอบข้อมูล.....	30
การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล.....	31
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
4 ผลการวิจัย	32
ส่วนที่ 1 ข้อมูลบริบทพื้นที่วิจัย.....	32
ส่วนที่ 2 กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน.....	37
ส่วนที่ 3 ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน.....	60
ส่วนที่ 4 แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความ เข้มแข็งของชุมชนไทยพวน.....	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	80
สรุปและอภิปรายผล.....	80
ส่วนที่ 1 กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน.....	80
ส่วนที่ 2 ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน.....	91
ส่วนที่ 3 แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความ เข้มแข็งของชุมชนไทยพวน.....	95
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	97
ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ.....	97
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	98
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	98
 บรรณานุกรม	 99
 ประวัติผู้วิจัย	 103

บทที่ 1

บทนำ

ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้ทุกประเทศต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งประเทศไทยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ซับซ้อนอันส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสังคมวัฒนธรรม ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่มาสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศให้มีความเข้มแข็ง โดยการเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงทุนทางสังคมวัฒนธรรม ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ได้กล่าวถึงประเด็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม อันเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมนักการศึกษารัฐบาลชีวิตอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาบทบาทของสถาบันหลักทางสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคณะ สร้างค่านิยมให้คนไทยภูมิใจในวัฒนธรรม และยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันจะช่วยลดปัญหาทางความคิด และสร้างเอกภาพในสังคม รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมร่วมกับประชาคมโลก โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนให้ไหลเวียนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554: 11) สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2555-2559) ที่ส่งเสริมการสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาสังคม โดยการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาคุณค่าทางศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่หลากหลายของชาติบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาประเทศในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวด้านสังคม วัฒนธรรมก็เปลี่ยนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่แบบเน้นการบริโภค โดยคนในสังคมมุ่งแสวงหาความสุขที่เป็นความสุขส่วนตัวมากขึ้น (จินตนา สุขจิตต์. 2556 : 8) แม้แต่ทุนทางสังคมอันจะเป็นภูมิคุ้มกันในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมถูกมองในมิติทางเศรษฐศาสตร์และมิติทางธุรกิจมากขึ้น จนละเลยทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นทุนที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร และเป็นทุนที่สมาชิกทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ตลอดเวลา (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. 2552: 293) ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจนี้เองทำให้การพัฒนาชาติความสมดุลของสังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมหลายอย่าง โดยเฉพาะวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นศูนย์รวมความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นชุมชนค่อยๆ สูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน

จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีมากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง บนฐานวัฒนธรรมชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ, 2530 : 17) ดังนั้นวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นทุนทางสังคมหนึ่งที่จะช่วยยึดโยงให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึงความสำคัญของจิตวิญญาณของตัวเราเอง มีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่าย หรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่นๆ ตามมา ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างสมดุล ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข และในที่สุดชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด ดังเช่นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นรวมไปถึงการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ทั้งเครือข่ายในชุมชน และเครือข่ายระหว่างชุมชน

จังหวัดนครนายก เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน คือชาวไทยพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในหลายชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครนายก โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอปากพลี โดยกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนนี้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งในเรื่องของภาษา ประเพณี พิธีกรรม การแต่งกาย อาหาร ซึ่งคนในชุมชนยังคงยึดถือและปฏิบัติในวิถีชีวิตของคนในชุมชน และมีการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไปยังคนรุ่นใหม่ให้สามารถสืบสานต่อไปได้อย่างแน่นแฟ้นทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน รวมไปถึงการมีเครือข่ายชุมชนไทยพวนในจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งเครือข่ายวัฒนธรรมไทยพวนที่มีรากฐานมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งทั้งในเชิงของการสืบสานวัฒนธรรมชุมชน และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม จากฐานความเชื่อของการมีบรรพบุรุษคนเดียวกัน อันจะเป็นการนำไปสู่การสร้างความร่วมมือด้านอื่นๆ โดยอาศัยฐานความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้น ทางชาวไทยพวน จังหวัดนครนายก ได้ตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างมากจึงได้มีการเคลื่อนไหว และสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่ออนุรักษ์ จรรโลง สืบสานวัฒนธรรมอันดี

งาม ของชาวไทยพวนไว้ ชั่วลูกชั่วหลานเยาวชนรุ่นหลัง สืบต่อไปในอนาคต อันจะนำมาซึ่งศักดิ์ศรีเกียรติภูมิตลอดจนสร้างควมมีวินัย พัฒนา ค่านิยมที่ถูกต้องลักษณะนิสัยที่ดี อันจะนำไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา ส่งเสริมอาชีพ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวของชาวไทยพวนต่อไป การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำความเข้าใจถึงกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ว่ามีกระบวนการในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างไร ทำความเข้าใจผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวนว่าเป็นอย่างไร รวมถึงค้นหาแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นการช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งเชิงวัฒนธรรมและด้านอื่นๆ ตลอดจนการถอดกระบวนการดังกล่าวออกมาเป็นแบบแผนของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปเป็นข้อเสนอหรือทางเลือกหนึ่งให้แก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก
- 2) เพื่อทำความเข้าใจผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน จังหวัดนครนายก
- 3) เพื่อค้นหาแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เน้นศึกษากระบวนการสืบสานวัฒนธรรมและผลจากการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก รวมทั้งแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก โดยเนื้อหาที่สนใจศึกษาจะอธิบายครอบคลุมบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรมที่มีความเป็นพลวัต ทั้งนี้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาครั้งนี้จะนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเทียบเคียงปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยจะระมัดระวังและไม่ยึดติดกับกรอบเชิงทฤษฎีจนเลยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากสนามวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สามารถตอบประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นชาวไทยพวนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และผู้แทนหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครนายก เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 2 และ 3 โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยพวน และเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยพวน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ในเบื้องต้นคือ 1) ต้องเป็นชาวไทยพวนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครนายก 2) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสะท้อนจากการมีตำแหน่งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) เป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยพวนและทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับข้อมูลมาสนับสนุนการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยรวมทั้งเพื่อการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล เช่น ครอบครัวของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ครอบครัวของผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม กลุ่มชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตด้านวิธีวิทยา

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยแบบแผนการศึกษาแบบกรณี (Case Study) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยอาศัยวิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental Cases เป็นวิธีการในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบ intrinsic cases กล่าวคือเป็นการเลือกกรณีศึกษาที่มีปรากฏการณ์ที่

ชัดเจน มีความเฉพาะเจาะจงและสมบูรณ์ในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนทั้งในด้านของ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผลจากการถ่ายทอดประสบการณ์ รวมถึงแบบแผนการเสริมสร้าง เครื่องช่่ายที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมุ่งเน้นเปิดเผยให้เห็นและเข้าใจ รายละเอียดเชิงลึกของกรณีศึกษา โดยหน่วยในการวิเคราะห์คือ ชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้องค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และผลจากการ สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชน ไทยพวน จังหวัดนครนายก
- 2) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแบบแผนเครื่องช่่ายการสืบสานวัฒนธรรม และสร้างรูปแบบการ ทำงานเชิงเครื่องช่่าย และพัฒนาเป็นคู่มือการทำงานแบบเครื่องช่่าย
- 3) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นข้อเสนอหรือทางเลือกหนึ่งให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในการ ส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเป็น แนวทางในการกำหนดทิศทางของนโยบายในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีฐานการ พัฒนาที่สำคัญจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าชาติพันธุ์ซึ่งถือว่าการพัฒนา ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนก้าวไปสู่การพัฒนาส่งเสริมในระดับประเทศต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาเท่านั้น โดยได้ทบทวนวรรณกรรมในประเด็น ดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน 2) แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน 3) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง 4) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคม 5) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 7) กรอบแนวคิดของการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับสังคมหรือกลุ่มคนอย่างชนิดที่แยกออกจากกันไม่ได้ เพราะกลุ่มคนเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต กลุ่มคนจึงเป็นเจ้าของวัฒนธรรม (สายันต์ ไพเราะชญจักร์. 2550) วัฒนธรรม ไม่ใช่สิ่งที่เกิดติดตัวมาตามธรรมชาติ หรือไม่ใช่เป็นสัญชาตญาณ แต่เป็นการสร้างร่วมกันของมนุษย์ซึ่งเกิดจากความรู้อีกส่วนหนึ่ง ความเข้าใจร่วมกัน และการกระทำร่วมกัน (กาญจนา แก้วเทพ. 2538) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่น ชุมชนล้วนแล้วแต่มีวัฒนธรรมของตนเองจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺถ์ปยุตฺโต) (2540) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาของสังคมและหมายรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ทั้งจิตใจของคน ค่านิยม ระบบคุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม แนวความคิด ลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถภูมิปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดและสืบทอดต่อกันมาได้ สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2530) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึงวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเองซึ่งจะเห็นว่า วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่างๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่า ประเพณีและความเชื่อ คือมีทั้งองค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิด และทางอารมณ์ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง “วัฒนธรรมชุมชน” จึงหมายถึงองค์ประกอบอย่างเป็นองค์รวมในวิถีการดำรงอยู่ของชุมชน (บำรุง บุญปัญญา. 2549) หรือสิ่งที่เป็นแบบอย่างวิถีชีวิตของชาวบ้าน ประกอบไปด้วยวัตถุ อุปกรณ์ วิธีการ แบบอย่างการกระทำและความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่ชาวบ้านยึดถือร่วมกัน สืบทอดกันมาเป็นประเพณี และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้นๆ และถือ

ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (พทยา สายหู.2529) สอดคล้องกับ สุพัตรา สุภาพ (2536) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความหมายครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนจัดระบบ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ผลประโยชน์จากธรรมชาติ และถ่ายทอดต่อๆ กันมาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดอีกกระแสหนึ่งที่ปลูกเร้าให้สังคมหันมาร่วมกันแสวงหาคคุณค่าและค้นหาพลังทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ กระตุ้นให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาชุมชนของตน เช่น การพึ่งตนเองของชุมชน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การศึกษาชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกระบวนการในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมนั้นเริ่มจากสมมติฐานว่า ชาวบ้านมีแนวคิดชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองที่สืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์และถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น (บำรุง บุญปัญญา. 2549) โดยเป็นแนวคิดที่มีหลักใหญ่อยู่ที่ความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้าน สามารถที่จะฟื้นฟูและพัฒนาตนเองได้ด้วยพื้นฐานแห่งความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาของตนเอง ไม่ใช่แนวคิดการพัฒนาที่ส่งเสริมโดยรัฐหรือนักวิชาการที่ไม่รับรู้ถึงศักยภาพของชาวบ้าน (ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2548) ทั้งนี้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านก็คือวัฒนธรรมที่สั่งสมจากการปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านานและมีความยั่งยืน สิ่งที่จะสร้างความยั่งยืนได้คือต้องมีคุณภาพ ถ้าเสียคุณภาพก็จะเจ็บป่วย วิกฤติและล่มสลาย วิถีชีวิตของชาวบ้านคือการดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างคุณภาพ ทั้งมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น การทำมาหากินอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับธรรมชาติ จะต้องมีการเอื้ออาทรและขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติต่อกันอย่างไรคนทั้งหมดจึงจะอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ จะเคารพนับถืออะไรร่วมกันและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เช่น การรักษาป่า ต้นน้ำลำธาร (ประเวศ ะสี. 2539)

ทั้งนี้ สิ่งสำคัญต่อความมีคุณภาพและความยั่งยืนของวัฒนธรรมชุมชน ต้องเกิดจากการสำนึกถึงความสำคัญของจิตวิญญาณของตัวเราเอง อยากสืบสานวัฒนธรรมของบรรพบุรุษและมาตุภูมิ แสวงหาสิ่งสูงสุดในประวัติการรับรู้ของครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราเอง อยากเข้าใจและอธิบายเส้นทางชีวิตของตัวเอง สามารถทำมาหากินโดยพึ่งตนเองและช่วยกันเองภายในชุมชนและสังคมได้ สำหรับสังคมที่วัฒนธรรมชุมชนกำลังถูกคุกคามจากแนวคิดทุนนิยมแบบสุดโต่งทางออกสำหรับสังคมไทยคือรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมแบบครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นจิตวิญญาณของชาวไทย พัฒนาชุมชนขนาดเล็ก หมู่บ้าน ตำบล เมืองท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ ต่อยอดเทคโนโลยีและรวมกลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรม พยายามยึดโยงชุมชนกับที่ดินและระบบนิเวศพึ่งตนเอง ชุมชนของตนเอง และทำงานหลายอาชีพ ให้การศึกษาให้ผู้คนเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น สถาบันองค์กรศาสนาปรับตัวเป็นส่วนสำคัญของชีวิตและจิตวิญญาณท้องถิ่น แทนบทบาททางด้านพิธีกรรมที่ขาดความหมาย ชุมชนและองค์กรชุมชนทั้งหลายรวมกันเป็น

เครือข่าย ช่วยเหลือร่วมมือกัน ทำงานและให้บริการสาธารณะขนาดใหญ่(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ วันวารจะนู. 2555)

ดังนั้น การพัฒนาตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนคือการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าในพลังตนเองบนพื้นฐานของความเข้าใจต่อวัฒนธรรมชุมชนอย่างถ่องแท้ของนักพัฒนา การที่จะศึกษาถึงวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนจากชาวบ้าน จึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่การเรียนรู้ภาษาชาวบ้าน จนกระทั่งเข้าใจสิ่งต่างๆ จากมุมมองของชาวบ้านเอง ไม่ใช่ใช้ภาษาแบบนักพัฒนาหรือแบบชาวเมืองเข้าไปทำความเข้าใจ (ยุคติ มุกดาวิจิตร. 2548) ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนาชุมชนถูกครอบงำ โดยกระแสการพัฒนาจากวัฒนธรรมภายนอกหรือวัฒนธรรมจากสังคมเมือง อันนำไปสู่ความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่สามารถพึ่งตนเองและปรับตัวได้ภายใต้ระบบวัฒนธรรมใหญ่

องค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชน

ในการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน 3 ประการ ได้แก่ 1) ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน 2) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์ ประกอบด้วยเครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และ 3) ระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่าและพิธีกรรม (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. 2533) ซึ่งเป็นที่ทราบดีแล้วว่า เราศึกษาวัฒนธรรมชุมชนก็เพื่อเข้าใจถึงวิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชน เข้าถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชน และที่สุดก็เพื่อเข้าใจถึงทิศทางการพัฒนาชุมชนให้สามารถดำรงคุณค่าอยู่ได้อย่างยั่งยืนในยุคโลกภิวัตน์ เนื่องจากเราปฏิเสธไม่ได้ที่จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของสังคมภายนอกและไม่สามารถตัดขาดจากวัฒนธรรมภายนอก คุณค่าที่ดำรงอยู่นี้จึงแบ่งเป็นสามส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง ส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นเองและยังคงดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนที่สอง ส่วนที่ผู้มีอำนาจได้สร้างขึ้น และส่วนที่สาม ส่วนที่เกิดจากการปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกันระหว่างส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง ดังนั้น ในการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน เราจำเป็นต้องค้นหาคุณค่าทั้งหมดที่ชาวบ้านสั่งสมสืบทอดมาเอง และค้นหากระบวนการในการปรับหรือสร้างคุณค่าใหม่ของชาวบ้านอันเป็นผลมาจากการปะทะกับคุณค่าจากฝ่ายผู้มีอำนาจหรือวัฒนธรรมภายนอก การสร้างใหม่ (reproduction) นี้ อาจจะออกในรูปของการรับทั้งหมด (passive) การปรับบางส่วนหรือผสมผสาน (adaptation & assimilation) หรือต่อต้าน/ปฏิเสธ (rejection) เป็นต้น (บุญเทียน ทองประสาน. 2531)

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้กล่าวว่า ทุกวัฒนธรรมต่างมีการปะทะสังสรรค์กัน ไม่มีวัฒนธรรมใดสามารถดำรงอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว ขึ้นอยู่กับว่าเรามีท่าทีอย่างไรต่อการปะทะกัน หรือเราจะยอมให้ผลของการปะทะเกิดขึ้นในรูปแบบใดโดยเราสามารถจำแนกตามองค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ผลของความพยายามร่วมกันในการต่อสู้และแสวงหาหนทางเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติที่อาจแสดงออกมาในรูปของเทคโนโลยี เครื่องมือ เครื่องใช้ ทักษะ กรอบความคิด ตัวบุคคล

2) ผลของความพยายามร่วมกันในการแสวงหาวิธีการในการอยู่ร่วมกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อาจเป็นทั้งที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือที่อยู่ภายนอกกลุ่ม ทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นองค์กร มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ

3) เอกลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน แต่ละชุมชนต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดความภาคภูมิใจของตัวเอง ศักดิ์ศรีในตัวเอง จึงเป็นแหล่งกำเนิดของพลังชุมชน โดยลักษณะร่วมของเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมชุมชนมี 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1) วัฒนธรรมชุมชนถือเอาคนเป็นศูนย์กลาง คือเน้นความสำคัญของคนมากกว่าวัตถุ แสดงออกและรับรู้ได้จากพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเกิด การตาย เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเรื่องสำคัญ

3.2) วัฒนธรรมชุมชนเป็นความคิดแบบองค์รวม เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ในทุกมิติ คือระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง คุณค่า จริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำ ความรู้กับคุณธรรม ร่างกายกับจิตวิญญาณ ไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดๆ จะมีลักษณะความสัมพันธ์ทุกมิติ

4) การจัดระบบเศรษฐกิจ ในชุมชนชนบทหลายแห่งมีรูปแบบการจัดระบบเศรษฐกิจที่ไม่เน้นกำไรเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่จัดระบบเศรษฐกิจที่เน้นคนเป็นเป้าหมายสำคัญ เน้นความร่วมมือช่วยเหลือกัน เน้นการกินดีอยู่ดีในแง่คุณภาพชีวิต และความสมดุล การสะสมทุนเป็นการลงทุนในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในหน่วยของชุมชน ไม่ได้มุ่งที่การสั่งสมมูลค่าแต่เน้นที่การสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

5) การจัดระบบอำนาจ เรียงลำดับการจัดอำนาจจากมากไปหาน้อยตามลำดับชั้น หรือรูปแบบประชาธิปไตยทางอ้อม โดยผ่านตัวแทน และอาจมีรูปแบบอื่นๆ เช่น ระบบอำนาจที่แสดงออกในความสัมพันธ์ 3 เสา ระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน พระภิกษุ และประชาชน ในความคิดของชาวนาภาคเหนือ

6) การวิเคราะห์ภาษา เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถวิเคราะห์วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นแหล่งตกผลึกของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ของสังคม

จากแนวคิดของวัฒนธรรมชุมชนที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนหมายถึง แบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนปฏิบัติร่วมกันอย่างมีแบบแผน อาจอยู่ในรูปของความรู้ ภูมิปัญญา การปฏิบัติ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์โดยจะต้องผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อให้คุณค่าต่างๆ ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและสามารถดำรงได้อย่างมีดุลยภาพและยั่งยืนซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นแนวทางในทำความเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชนของชาวไทยพวน จังหวัดน่านมาก ว่าเป็นอย่างไรรันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจกระบวนการสืบสานทางวัฒนธรรม และผลจากการสืบสานนั้นอย่างลึกซึ้ง

2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน

ความหมายและความสำคัญของทุนชุมชน

คำว่า “ทุน” (Capital) เป็นคำที่ใช้กันมานานและมักเป็นคำที่มีแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มารองรับ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการผลิตและเงินทุนที่ใช้หมุนเวียนในการผลิต แต่ในปัจจุบันยังมีความหมายตามนัยอื่นๆ ขึ้นในวงวิชาการสาขาต่างๆ เช่น ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนสังคม เป็นต้น (จิตตรา มาคะผล. 2556) เช่นเดียวกับคำว่า “ทุนชุมชน” (Community capital) เป็นสิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่ไม่ใช่เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสิ่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เช่น ทรัพยากรต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลผลิต รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น ดังนั้น ทุนชุมชนจึงมีความหมายครอบคลุมถึงทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนที่เป็นเงิน (กรมพัฒนาชุมชน. 2554, 2557) ดังที่ ประเวศ วะสี (2541) ได้กล่าวว่า ทุนชุมชนเป็นอะไรที่ใหญ่โตและมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินมากนัก กองทุนนี้ประกอบด้วย ทุนที่เป็นคนแต่ละคน ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางศีลธรรม ทุนทางทรัพยากร และทุนทางปัญญา

ทุนชุมชนเป็นสิ่งที่คนในชุมชนหรือคนนอกชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการดำรงอยู่และเป็นประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยจะมีการสร้างสรรค์ สืบสาน และสะสมต่อๆ กันมาจนกลายเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์หรือความเป็นชุมชน (นภาพรณธ์ หะวานนท์ และคณะ. 2546) ในกระบวนการพัฒนาชุมชน ปัจจัยนำเข้าในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนก็คือ ทุนชุมชนทุกประเภท โดยเราจะต้องแปลงค่าทุนต่างๆ ภายในชุมชนออกมาเป็นผลผลิต/ผลลัพธ์ให้ได้ ทั้งนี้เราต้องคำนึงถึงทุนบางประเภทที่จะต้องสงวนรักษาหรือพัฒนายกระดับไปพร้อมๆ กันอย่างสมดุลและไม่ทำลายซึ่งกันและกัน สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการผลิตและสร้างความมั่นคงในระยะยาว ส่วนทุนภายนอกชุมชนถือเป็นทุนที่มาสวมทับเท่านั้น ที่ผ่านมามีแนวโน้มมองข้ามทุนของชุมชนและคิดว่าชุมชนไม่มีทุน ต้องขอจากผู้อื่น ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น การจัดการทุนชุมชนจึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมการพัฒนาชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำเนินกิจการของตนเองต่อไปได้อย่างเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง (ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์. 2556; จิตตรา มาคะผล. 2556)

องค์ประกอบของทุนชุมชน

ในการพัฒนาทุนชุมชนให้เกิดกระบวนการผลิตและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนสามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้ (กรมพัฒนาชุมชน. 2554)

1) **ทุนมนุษย์ (Human capital)** หมายถึงคุณสมบัติด้านต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความยากจนร่ำรวยของคนในครัวเรือน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่างๆ เด็ก สตรีเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ เด็กกำพร้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สำคัญในทุนมนุษย์คือ ทุนความรู้หรือทุนทางปัญญา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชน ทั้งที่ฝังอยู่ในตัวสมาชิกของชุมชนและที่ปรากฏออกมาเป็นองค์ความรู้ที่เปิดเผย ทุนทางปัญญาเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลงาน สร้างสรรค์ หรือนวัตกรรมต่างๆ ที่จะช่วยสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้ คนในชุมชนจึงต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่สามารถเข้าใจและปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง สามารถดึงความรู้จากที่อื่นมาผสมผสานกับความรู้ในท้องถิ่น กลายเป็นความรู้ใหม่ที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนอย่างยั่งยืน (จิตตรา มาคะผล. 2556)

2) **ทุนสังคม (Social capital)** หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ เชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกันภายในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน/ประชาสังคม ความเชื่อถือศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ซึ่งการพัฒนาทุนทางสังคมของไทยควรมุ่งเน้นไปที่รากฐานดั้งเดิม หรือแหล่งที่มาของทุนทางสังคม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยไม่ควรที่จะพยายามปรับเปลี่ยนรากฐาน แต่ควรกระตุ้น สนับสนุนและส่งเสริม รากฐานดั้งเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ดังที่ฟููกยาม่า (Fukuyama. 1995) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นเสมือนธรรมชาติพื้นฐานที่มีอยู่ในแต่ละสังคมที่จะก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร การไว้วางใจกัน และจารีตที่เกี่ยวกับการพึ่งพิงอิงกัน หรือการต่างตอบแทนกัน และ โคลแมน (Coleman. 1999) ก็ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่าเป็นชุดของความสัมพันธ์ (Set of relationship) ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังหมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่มีอยู่ในสังคม และคนในสังคมสามารถนำไปใช้หรือดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดความอยู่รอดในสังคมอย่างยั่งยืน ถือว่าเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ เชื่อมั่น กฎ ระเบียบ และบรรทัดฐาน ที่ใช้ควบคุมการกระทำของสังคม รวมไปถึงทรัพยากร เครือข่าย การรวมตัวในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า. 2554)

3) **ทุนกายภาพ (Physical capital)** หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสาร โทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

4) **ทุนธรรมชาติ (Natural capital)** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำ

ธรรมชาติป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ธัญญาหาร
ธรรมชาติ เป็นต้น

5) ทุนการเงิน (Financial capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นตัวเงินตรา รวมถึงโอกาสทาง
การเงินที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ทุนทางการเงินที่มาจากออม (Available stocks)
ที่เป็นเงินสด/เงินฝาก สัตว์เลี้ยง อัญมณี และทุนที่มาจากรายได้อื่น ได้แก่ เงินบำนาญ/ค่าตอบแทนที่
ได้จากรัฐ และเงินกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต/กลุ่มสัจจะ กองทุน
แก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น (กรมพัฒนาชุมชน. 2557)

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า ทุนชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะ
เป็นตัวบุคคล สัตว์ ทรัพยากร ที่สามารถทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจรวมไปถึงระบบความสัมพันธ์
ค่านิยมบรรทัดฐานและภูมิปัญญา ที่คนในชุมชนถือปฏิบัติและสืบทอดต่อๆ กันมา เพื่อให้เกิดความ
อยู่รอดของคนในชุมชน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น วัฒนธรรม จารีตประเพณี เครือข่าย
ในรูปแบบต่างๆ เป็นต้นโดยแนวคิดทุนชุมชนนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ
วัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ว่าทุนวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนของชุมชนเป็นอย่างไร
มีการสืบทอดสืบทอดวัฒนธรรมไทยพวนสู่คนรุ่นใหม่อย่างไรภายใต้สังคมที่เป็นพลวัต รวมไปถึง
การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมกับชาวไทยพวนพื้นที่อื่นๆ

3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” เกิดขึ้นจากทัศนะที่คล้ายคลึงกันคือการตั้งคำถามกับแนวทางการ
พัฒนากระแสหลักที่มุ่งไปสู่การทำให้ประเทศปรับเปลี่ยนไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยเน้นความ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศจนละเลยการให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะเป็น
องค์การทางสังคมที่ครอบคลุมเกษตรกรดำรงชีวิตอยู่และเป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งทำให้สังคม
เกิดความอ่อนแอ คนชนบทจำนวนมากไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากร แต่ต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้าง
ในราคาถูก เกิดความยากจน สร้างภาระหนี้สินและปัญหาสังคมติดตามมา ดังนั้น การสร้างชุมชน
เข้มแข็งจึงเป็นการสร้างอุดมคติแบบใหม่เพื่อให้ชุมชนที่อ่อนแอสามารถพลิกฟื้นกลับมาพึ่งตนเองได้
อย่างเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากสังคมภายนอก (นภาพรณ
หะวานนท์ และคณะ. 2550 อ้างถึงใน พัชราวดี ตรีชัย.2552)

การเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมของชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความ
เข้มแข็งของชุมชน ดังนั้น การทำความเข้าใจกระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีความ
เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งที่ครอบคลุมถึงความเข้มแข็งทาง
วัฒนธรรมด้วยว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบท
รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ จัดการ และแก้ไขปัญหา ร่วมกันของคนในชุมชน

จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยมีการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์แก่ชุมชนร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ทั้งนี้ชุมชนอาจมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ที่เกิดจากการรวมตัวกันโดยความสมัครใจของคนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว เช่นเดียวกัน ประเวศ วะสี (2541) ได้ให้ความหมายของชุมชนที่มีความเข้มแข็งคือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ และเสรี พงศ์พิศ (2542) ยังได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึงการที่ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่น เคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย พออยู่พอกิน มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และสมดุลกับธรรมชาตินอกจากนี้ โกวิทช์ พวงงาม (2553) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชนว่า หมายถึงการเสริมสร้างให้ชุมชนต้องเป็นชุมชนที่มีกระบวนการเพื่อทำให้คนมีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีความสุขมีความสามารถในการจัดการกับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างเอื้ออาทรต่อกัน เป็นพื้นฐานของการสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี คุณค่า ความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเอง

องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากการทบทวนเอกสารพบว่า มีหลายหน่วยงานและนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้มากมาย อาทิเช่นคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มประสิทธิภาพ 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ 7) มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 8) มีการจัดการบริหารงานชุมชนที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี และ9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันต่อไป และ สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540 อ้างถึงใน วชิราภรณ์ สุรชนะสกุล. 2557) ได้กล่าวว่า ความ

เป็นชุมชนเข้มแข็งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้ 1) มีอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกัน 2) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน 3) มีผลประโยชน์ร่วมกัน 4) มีทรัพยากรบุคคล โดยเฉพาะผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม 5) มีสมาชิก ทั้งที่เป็นสมาชิกในชุมชนและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วมแต่ได้รับผลกระทบ 6) มีการบริหารจัดการในชุมชน เช่น โครงสร้างการบริหารงานและบทบาทหน้าที่ 7) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และ 8) มีทรัพยากรที่เป็นทั้งทุนและงบประมาณ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีการจำแนกไว้แตกต่างกันดังนี้คือ ในการจำแนกตามลักษณะของความเป็นชุมชน อาทิเช่น สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 อ้างถึงใน วชิราภรณ์ สุรชนะสกุล. 2557) ได้แบ่งเป็น 4 ลักษณะคือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) คือคนในชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community management) ได้แก่ การวางแผน การจัดกระบวนการภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือมีจิตสำนึก มีความรัก ความห่วงหาอาทร ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และ 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือมีความสงบสุขและมีคุณธรรม และ เสรี พงศ์พิศ (2552) ได้แบ่งเป็น 4 ลักษณะเช่นกันคือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือพร้อมที่เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง 2) เป็นชุมชนที่ตัดสินใจได้อย่างอิสระ คือเป็นอิสระจากการครอบงำต่างๆ 3) เป็นชุมชนที่จัดการทุนของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) เป็นชุมชนที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใสตรวจสอบได้และในการจำแนกตามลักษณะของความเป็นสมาชิกในชุมชน อาทิเช่น อุทัย ดุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (2540 อ้างถึงใน สาวีณี รอดสิน. 2554) ได้กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะ 3 ประการคือ 1) สมาชิกสามารถรวมตัวกันได้โดยเหนียวแน่น มีความรักและผูกพันต่อกันและต่อชุมชน และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน 2) สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับสูง และ 3) สมาชิกสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

สำหรับการจำแนกตามมิติในด้านต่างๆ มีหลายแนวคิดได้กล่าวไว้ อาทิเช่น ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งที่มีความหมายใน 3 มิติ คือ

1) มิติทางเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ที่ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง เลี้ยงตัวเองได้ โดยอาศัยหลักทางเศรษฐศาสตร์ คือ การได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) และหลักทางอุปสงค์อุปทาน เพื่อตอบคำถามพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนเอง ในแง่ว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และจำแนกแจกจ่ายให้กับใคร

2) มิติทางสังคม มองที่ลักษณะทางวัฒนธรรมและการศึกษาที่ไม่แตกสลายการคงอยู่ของสถาบันดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งสายใยของวัฒนธรรม คือความสมานฉันท์ ความผูกพันระหว่างครัวเรือน

3) มิติทางการเมือง เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางอำนาจ (Power Relation) ในการคบค้ากันระหว่างชุมชนกับคนภายนอก ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อชุมชน มีความสัมพันธ์ทาง

อำนาจที่เหมาะสม กล่าวคือ ต้องไม่เสียเปรียบหรือถูกกดขี่ มีอำนาจถ่วงดุล (Countervailing Power)

ส่วน นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคนอื่นๆ (2550) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งใน 4 มิติ ดังนี้

1) มิติทางเศรษฐกิจ พิจารณาจากศักยภาพของชุมชนในการจัดระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการผลิตเพื่อการค้า คือมีระบบกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชนมีการจัดระบบการผลิตที่สามารถลดต้นทุนการผลิต เช่น การพัฒนาธุรกิจชุมชน รวมทั้งการจัดการเรื่องการตลาด

2) มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ พิจารณาจากความสามารถของชุมชนในการจัดระบบการดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิก ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้

3) มิติทางด้านสังคม พิจารณาจากการที่ชุมชนสามารถสร้างกลไกที่จะทำให้คนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีความผูกพันกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการดำรงรักษาการจัดระเบียบความสัมพันธ์แบบเดิมที่คนสามารถรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน รวมถึงความสามารถในการจัดระเบียบทางสังคมที่จะขจัดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดระบบสวัสดิการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน

4) มิติทางด้านวัฒนธรรม พิจารณาจากความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีการจำแนกตามลักษณะของโครงสร้างของความเข้มแข็ง อาทิเช่น ทวีศักดิ์ นพเกสร (2542) ได้กล่าวถึงลักษณะเกิดขึ้นในชุมชน โดยประชาสังคมที่เข้มแข็งประกอบด้วย

1) จิตสำนึกประชาสังคม (Civic consciousness) คือสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหา

2) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร คือโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้ผู้คนมีโอกาสนสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคมในรูปแบบต่างๆ

3) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการตัดสินใจ คือสิ่งที่ประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดกับคนในชุมชนสาธารณะ ประชาชนมีการพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

4) ภาวะการผู้นำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคมอยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วมและริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิดหรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือการเป็นเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการผู้นำจากผู้คนที่หลากหลายที่มีความสามารถต่างๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหา

ชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็น ผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง

5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นในรูปขององค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มักเป็นความสัมพันธ์แนวระนาบ

อย่างไรก็ดี แนวคิดที่ครอบคลุมเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง สามารถแบ่งได้เป็น 10 ลักษณะดังนี้ (สนธยา พลศรี. 2545)

1) มีจิตสำนึกชุมชน คือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ยอมรับในศักยภาพและความหลากหลายของสมาชิก

2) มีจิตวิญญาณชุมชน คือสมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน

3) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือสมาชิกเรียนรู้ร่วมกัน มีความตื่นตัวตลอดเวลา รู้ข่าวสารในด้านต่างๆ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนอันเป็นผลจากการปฏิบัติร่วมกัน

4) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือสมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

5) มีการจัดการชุมชนที่ดี คือสมาชิกมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่ม และชุมชนได้ สามารถวางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) มีเครือข่ายชุมชน คือมีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกันด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและร่วมกันเรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

7) มีภาวะผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น และผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น

8) เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือสมาชิกในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในยามปกติและเมื่อประสบกับภาวะวิกฤตต่างๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

9) เป็นชุมชนสงบสุข คือสมาชิกในชุมชนเป็นคนที่มีความประพฤติดี มีคุณธรรม มีความสุข และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

10) เป็นที่ชุมชนที่ยั่งยืน คือไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่างๆ สามารถดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลาน

จากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสภาวะวิกฤตต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความรักท้องถิ่น เคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็น

เครือข่าย มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสมดุลกับธรรมชาติโดยจากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกระบวนการในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน จังหวัดนครนายก ว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกันอย่างไร รวมทั้งผลจากการสืบสานนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็งอย่างไร อันนำไปสู่การค้นหารูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การเกิดชุมชนเข้มแข็ง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization)

ความหมายของการถ่ายทอดทางสังคม

การถ่ายทอดทางสังคม หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด เจตคติ อุดมการณ์ ของสมาชิกสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นไปทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านตัวแทนของสังคม (Agent) เช่น ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สื่อสารมวลชน และองค์กรทางสังคมต่างๆ เป็นต้น เพื่อที่บุคคลจะสามารถทำหน้าที่ทั้งในส่วนตัวและต่อสังคมได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือที่สังคมหนึ่งๆ กำหนดไว้ ทำให้บุคคลมีแบบแผนของความประพฤติและสามารถดำรงอยู่ในกลุ่มและสังคมได้อย่างเป็นระเบียบ ฉะนั้นการถ่ายทอดทางสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับรู้เอาคุณค่าของกลุ่มซึ่งทำให้มนุษย์มีความรู้สึกเป็นตัวตนหรือตัวของตัวเอง (Self) โดยผ่านการทำหน้าที่ของสถาบันพื้นฐาน คือสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก และสังคมก็จะมีส่วนสร้างความสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรม และแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง (สุพัตรา สุภาพ. 2541) จากนิยามดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดทางสังคมมีความหมายได้สองนัยคือ นัยหนึ่ง หมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งทำให้บุคคลได้เรียนรู้วัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาพูด เขียน มารยาทสังคม ระเบียบประเพณี เป็นต้น และอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดทางสังคมที่ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นและสามารถเข้าสังคมกับมนุษย์ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาความหมายของการถ่ายทอดทางสังคมในด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดทางสังคมจะเป็นการเก็บรักษาหรือการดำรงรูปแบบของวัฒนธรรมกลุ่มโดยการถ่ายโอนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไปเพื่อให้คงไว้ซึ่งความต่อเนื่องในการจัดระเบียบทางสังคม บทบาท พฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติที่เหมาะสม (จำนง อดิวัฒนสิทธิ์. 2540; Levine.1973 อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี.2543) ดังที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2538 อ้างถึงใน พัชรินทร์ สมหอม. 2554) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้คือการที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ได้ถูกถ่ายทอดจากคนในชั่วชีวิตหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยวิธีการสื่อสารจากภาษาพูด การเขียน หรืออาจใช้วิธีอื่นที่เหมาะสมตามยุคสมัยของแต่ละสังคม

รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดทางสังคม

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดรูปแบบการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในชุมชน ได้มีการเสนอรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541 อ้างถึงในอุษณีย์ เสือดี. 2549) แบ่งลักษณะการถ่ายทอดได้ 3 แบบคือ 1) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าต่อๆ กันมา การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น 2) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเขียน จารึก เป็นต้น และ 3) การถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน เช่น สิ่งตีพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สำหรับวิธีการถ่ายทอดทางสังคมโดยทั่วไปมี 2 วิธี ได้แก่ การถ่ายทอดโดยตรง และการถ่ายทอดโดยอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดโดยตรง เป็นการถ่ายทอดทางสังคมที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ เป็นการบอกว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ อะไรผิด อะไรถูก ซึ่งนับว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก การถ่ายทอดทางสังคมโดยตรงนี้จะมาจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดโดยอ้อม เป็นการถ่ายทอดทางสังคมที่ไม่บอกกันโดยตรงแต่อาจแสดงให้เห็น ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะผ่านตัวแทนการถ่ายทอดทางสังคม (Agent of socialization) อันหมายถึง กลุ่มที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาสมาชิก สร้างสมาชิกให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ เจตคติ อุดมการณ์ ฯลฯ ในแบบที่สังคมต้องการ การถ่ายทอดทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในสืบทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นใหม่ อันเนื่องมาจากได้รับการถ่ายทอดมาจากตัวแทนทางสังคมต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรม กฎระเบียบของสังคม และปฏิบัติตาม โดยผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การเห็น การฟัง การสัมผัส เป็นต้น (สุพิศตรา สุภาพ. 2541)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ความคิด เจตคติ อุดมการณ์ บุคลิกภาพ ของสมาชิกในสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านตัวแทน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม กฎระเบียบ และแบบแผนของสังคม ชุมชน ไปสู่สมาชิกเพื่อให้เกิดการรับรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ตลอดจนเห็นคุณค่าและความสำคัญที่มีต่อการพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้น แนวคิดดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวรรณกรรมชุมชนในแง่ของการศึกษากระบวนการ วิธีการ หรือรูปแบบถ่ายทอดทางสังคมภายในชุมชนที่สามารถทำให้สมาชิกยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย (Network)

ความหมายและความสำคัญของเครือข่าย

โดยทั่วไปแล้ว เครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นตาข่าย หรือการทำงานร่วมกันโดยมีการเชื่อมโยงประสานกันเหมือนกับตาข่าย เครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่หลากหลายมิติ ทั้งมิติทางชีวิตเพราะสิ่งมีชีวิตทั้งมวลต่างล้วนมีความเชื่อมโยงถึงกันและกัน มิติทางจักรวาลเพราะดวงดาวต่างๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน มิติทางสังคมเพราะมนุษย์สร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้น ดังนั้นจึงไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว สรรพสิ่งต่างล้วนมีที่มาที่ไป มีความสลับซับซ้อน โยงใยและเกาะเกี่ยวเป็นเครือข่าย (สนธยา พลศรี. 2548) สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายในมิติทางสังคม ได้มีนักวิชาการให้กล่าวถึงในหลายระดับ ทั้งเครือข่ายที่เป็นบุคคล เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายระดับองค์กร เครือข่ายระดับชุมชน ดังเช่น Hibbard (1985) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย หมายถึง กลุ่มของบุคคลที่มีความไว้วางใจกัน เพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือกันทางสังคม Richardson (1994) กล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นกลุ่มของบุคคลที่รู้จักกัน หรือสามารถทำความรู้จักกันเพื่อเป้าหมายในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สถานภาพ และบทบาทของบุคคลนั้น ตลอดจนความแตกต่างของพื้นที่และความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล องค์กรที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันตามวัตถุประสงค์ มีการติดต่อสื่อสารกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ความร่วมมือและมีการปฏิบัติงานร่วมกัน อันเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ต่อการพัฒนาสังคม และต่อวิชาชีพอย่างไรก็ดี สนธยา พลศรี (2548) ได้สรุปความหมายของเครือข่ายทางสังคมไว้อย่างครอบคลุมโดยจำแนกออกเป็นมิติในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ความหมายในฐานะที่เป็นธรรมชาติของข่ายใยชีวิต หมายถึง การเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นเป็นระบบ และยังคงมีความเป็นอิสระของตนเอง

2) ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร สถาบันกับสถาบัน ชุมชนกับชุมชน ประเทศกับประเทศก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

3) ความหมายในลักษณะที่เป็นเครือข่ายประสานงาน หมายถึง การประสานงานอย่างแนบแน่นระหว่างสมาชิกในลักษณะของการร่วมมือกันเพื่อระดมทรัพยากรต่างๆ ของสมาชิกมาใช้ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

4) ความหมายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน หมายถึง การที่สมาชิกลำพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน

5) ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม หมายถึง การเชื่อมโยงประสานระหว่างบุคคล กลุ่มหรือชุมชนเพื่อสร้างพลังและอำนาจต่อรองแล้วขยายไปเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มหรือชุมชนอื่นๆ ในลักษณะของการเป็นพันธมิตรหรือภาคีกัน

6) ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร หรือชุมชนกับชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

สังคมไทยในชนบทจะมีลักษณะระบบเครือข่ายสูง มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เชิงสังคมดังกล่าวทำให้เกิดพลังความร่วมมือร่วมใจกัน อันทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างราบรื่น (พระธรรมปิฎก. 2545) การพบปะกันของสมาชิกในชุมชน มีการสื่อสารกันตลอดเวลา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน สร้างความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณของชุมชน ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาตามความต้องการของตน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ (ประเวศ วะสี. 2538) เมื่อบุคคลมีความคาดหวังในการแลกเปลี่ยนของเครือข่ายจะสร้างความไว้วางใจเกิดขึ้นในบุคคล สร้างบรรยากาศของความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ทำให้โครงสร้างทางสังคมมีความหนาแน่นและนำไปสู่ความดีในการแลกเปลี่ยน และสามารถแสดงบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Turners. 1998) เมื่อต้องทำงานประสานสัมพันธ์กับคนอื่น มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็จะทำให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน (ประเวศ วะสี. 2539) นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเครือข่ายว่า เป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในกรณีที่ต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ซึ่งใหญ่โตเกินกว่าที่ใครจะเผชิญได้โดยลำพัง เช่น เอดส์ ยาเสพติด การค้าเด็กและสตรี การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพิทักษ์สิทธิชุมชน เป็นต้น

ลักษณะของเครือข่าย

จากนิยามและความสำคัญของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ลักษณะของเครือข่ายคือการรวมกันเพื่อสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ซึ่งเครือข่ายทางสังคมจะมีลักษณะคล้ายกับเครือข่ายในสมองของมนุษย์ กล่าวคือโครงสร้างสมองจะทำให้เกิดการเรียนรู้อันจำเป็นสำหรับการมีชีวิตรอด เครือข่ายทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนกับโครงสร้างทางสมองที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคมจากสังคมเดิมที่เป็นสังคมแบบใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (2548) ที่กล่าวว่า ลักษณะของกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของเครือข่ายคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ทำงานแบบประสานพลังเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมมีความสลับซับซ้อน ทั้งกระบวนการความสัมพันธ์ในเชิงการแข่งขัน การขัดแย้ง การต่อสู้ การพึ่งพาอาศัยกันและการ

ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบของความสัมพันธ์ใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคนอื่นๆ. 2543; พระมหาสุทิตยอำภากร (อบอุณ).2547 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี.2548)

1) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการยอมรับในค่านิยมและความหมายที่นำไปสู่การจัดการชุมชนและเครือข่ายในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจซึ่งก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นความไม่เท่าเทียมของการให้และการรับในสังคมมนุษย์ กล่าวคือคนในสังคมมีผู้ให้น้อยกว่าผู้รับ แต่มีอิทธิพลมากกว่าหรือมีการครอบงำและแข่งขันมากกว่า การพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในเชิงผลประโยชน์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้รับการอุปถัมภ์ หรือระหว่างผู้มีอำนาจปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง เป็นต้น

3) ความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก อันนำไปสู่การสร้างความรู้และปัญญาในการพัฒนาชุมชนและสังคม ความเป็นมิตรภาพ ความเป็นหุ้นส่วนแห่งความสำเร็จและการพึ่งพาอาศัยกัน

นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้สรุปลักษณะร่วมของเครือข่ายว่า ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายแบบใด ลักษณะเฉพาะหรือลักษณะร่วมของเครือข่ายทุกเครือข่าย มีดังนี้

- 1) เป็นกลุ่มองค์กรและ/หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน
- 2) เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 3) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ไม่ใช่เฉพาะกิจ ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง
- 4) มีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ
- 5) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน

ประเภทของเครือข่าย

เครือข่ายมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับสมาชิก พื้นที่ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะองค์กรของเครือข่าย อาทิเช่น มีเครือข่ายแนวราบโดยการประสานบุคคลที่อยู่ในระดับเดียวกัน อาชีพเดียว ให้มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น มีเครือข่ายแนวตั้งคือการนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพมาเครือข่ายกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ หรืออาจเป็นพลังต่อรองกับอำนาจต่างๆ นอกจากนี้ ปัจจุบันยังมีเครือข่ายที่มาพร้อมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีคือ เครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ โดยการกระจายข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านระบบกลไกอิเล็กทรอนิกส์ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลอภิปรายถกเถียงทางทางเวทียินเทอร์เน็ต หรืออาจจัดให้มีการสัมมนาแบบนั่งในห้องประชุมเห็นหน้ากันก็ได้เพื่อจะได้มีปฏิสัมพันธ์กัน หรือบางเครือข่ายอาจจะไม่เคยเห็นหน้ากันเลยก็ได้เพราะมี

สมาชิกอยู่ทั่วโลก (เสรี พงศ์พิศ. 2548) อย่างไรก็ดี ริชาร์ดสัน (Richardson.1994) ได้จำแนกเครือข่ายออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1)เครือข่ายบุคคล อันรวมไปถึงบุคคลที่ไม่เคยพบกันมาก่อน เมื่อพบแล้วมาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เครือข่ายบุคคล ได้แก่ ครอบครัว บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทั้งใกล้และไกล เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนที่อยู่ห่างไกล สมาคมต่างๆ เป็นต้น

2)เครือข่ายวิชาชีพ มุ่งเน้นลักษณะการทำงานมากกว่าสนใจในบุคคล เช่น ผู้ร่วมงานในองค์กร ผู้ร่วมงานต่างองค์กร เป็นต้น

3)เครือข่ายระดับองค์กรและชุมชน จะมีส่วนร่วมกันกับเครือข่ายวิชาชีพ ได้แก่ คณะผู้บริหาร คณะผู้ให้คำปรึกษา ชุมชน อาสาสมัครในองค์กรต่างๆ เป็นต้น

4)เครือข่ายที่เกิดขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น เพื่อนร่วมทาง เพื่อนร่วมสัมมนา เป็นต้น

นอกจากนี้ สันธยา พลศรี (2548) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็นหลายหลักเกณฑ์ที่นิยมโดยทั่วไป มีดังนี้

1) การแบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายชั้นเดียว คือสมาชิกมีความสัมพันธ์กันแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนมากนัก และ2) เครือข่ายหลายชั้น คือสมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้น

2) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิก มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายแนวนอน คือสมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีตำแหน่งหน้าที่ที่ตัดเทียมกัน และ2) เครือข่ายแนวตั้ง คือสมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายจะมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันไป เช่น สมาชิกแกนนำ สมาชิกสมทบ

3) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก มี 4ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายระดับบุคคล คือสมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย 2) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์กร เป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์กรซึ่งไม่ใช่บุคคล3) เครือข่ายระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ กับกลุ่มหรือองค์กรซึ่งเป็นคนละระดับกัน และ4) เครือข่ายระดับชุมชนต่างๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยชุมชนขนาดต่างๆ

4) การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียวหรือรวมอำนาจไว้ในศูนย์กลาง2) เครือข่ายกระจายศูนย์ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงานแต่จะมีคณะกรรมการร่วมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางหรือประสานงานเครือข่าย 3) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์และกระจายศูนย์ และ4) เครือข่ายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายที่เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงาน ร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรง โดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์

5) การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายใกล้ชิด ประกอบด้วยสมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น 2) เครือข่ายรอง ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักกันเคยน้อยกว่ากลุ่ม

เครือข่ายใกล้ชิด 3) เครือข่ายขยาย ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อผ่านบุคคลในเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

6) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม เป็นเครือข่ายที่มีสมาชิกจำนวนมาก และ 2) เครือข่ายขนาดเล็กหรือขนาดย่อย เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม

7) การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นเองโดยมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติ ศาสนาเดียวกัน เป็นต้น และ 2) เครือข่ายจัดตั้ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการจัดตั้งของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์บางอย่าง

8) การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายประเภทเดียวกัน คือสมาชิกประกอบด้วยบุคคล กลุ่มหรือองค์กรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และ 2) เครือข่ายต่างประเภทกัน คือสมาชิกมีความแตกต่างกันแต่มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน

9) การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาล มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายภาครัฐ ซึ่งเกิดจากการจัดตั้งหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล 2) เครือข่ายภาคเอกชน ซึ่งเกิดจากภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้ง และ 3) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน ไม่ถูกบังคับโดยรัฐบาล และไม่แสวงหากำไร

10) การแบ่งตามลักษณะของงาน มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และ 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่คล้ายกัน

11) การแบ่งตามกฎหมาย มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล ซึ่งรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการหรือยังไม่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย และ 2) เครือข่ายนิติบุคคล ซึ่งมีการจดทะเบียนตามกฎหมายและมีระเบียบของส่วนราชการ

12) การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิก มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายไม่เป็นทางการ คือไม่มีการลงนาม ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร และ 2) เครือข่ายเป็นทางการ คือสมาชิกรวมกันภายใต้พันธะสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร

13) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่าย มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายเทียม เป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้ร่วมกันแบบเครือข่าย ไม่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน เช่น กลุ่มศิษย์เก่าพบปะสังสรรค์ประจำปี เป็นต้น และ 2) เครือข่ายแท้ คือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายโดยมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

14) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่าย มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ต่างๆ 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน และ 3) เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดมและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

15) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิก เช่น เครือข่ายครู เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายกำนัน เป็นต้น

16) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของกิจกรรมหรืองานที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายคนพิการ เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า เครือข่าย เป็นการรวมตัวกันในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลและเอื้อประโยชน์ต่อกัน ในการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายเพื่อทำความเข้าใจลักษณะของเครือข่ายที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ได้มีผู้ศึกษาไว้หลากหลายมิติ ทั้งในมิติของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ มิติของการฟื้นฟู และมิติของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์นั้น ได้มีผู้ศึกษาในบริบทต่างๆ เช่น พระพรพร โชติวโร (อาชากิจ) (2554) ได้ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาวัดร่องเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเข้าไปทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา ผลการศึกษา พบว่า สถานที่ที่รวบรวมโบราณศิลปวัตถุและภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และสืบทอด ผลจากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนี้เกิดผลกระทบต่อสังคมทั้งด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบด้านบวกนั้นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่มีสถานที่เก็บวัตถุโบราณที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีที่คณะสงฆ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่วนด้านลบได้แก่ การนำโบราณวัตถุมารวมกันเป็นจำนวนมากทำให้ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ให้การดูแลทำได้ไม่ทั่วถึง อาจทำให้โบราณวัตถุเสื่อมสลายได้ เกิดความยากลำบากในการสัญจรในท้องถิ่นเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก การทำลายสภาพแวดล้อมโดยไม่เจตนาของนักท่องเที่ยวในการทิ้งขยะและการที่คนในชุมชนที่มุ่งหวังสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ด้วยการปลูกสร้างอาคารร้านค้า ทำให้ทัศนียภาพที่เคยสวยงามต้องเสียไป จินดา เสาวิโล กาลดพิศ (2554) ได้ศึกษาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น “มะโย่ง” ในพื้นที่ตำบลเกาะเปาะ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมพบว่า “มะโย่ง” ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่อาศัยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัวของผู้สืบทอดเท่านั้น ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารมีเพียงภาษา

มลายูท้องถิ่นปัตตานี เป็นการแสดงเพื่อแก้บน ทำให้ถูกจำกัดวงแคบ ทำให้เป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สุนทร ศรีหนองบัว (2550) ได้ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านสวาท ตำบลสวาท อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ จิตสำนึกทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นเสมือนแรงผลักดันที่สำคัญเพื่อให้คนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวัฒนธรรมของท้องถิ่น และปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐ หน่วยงานราชการ และการแพร่กระจายวัฒนธรรมของสังคมเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เงื่อนไขการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นอยู่กับฐานของพลังท้องถิ่น 4 ประการ คือ ฐานทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ และวัฒนธรรมความเชื่อ โดยชุมชนบ้านสวาทมีจุดเด่นที่แสดงถึงความเข้มแข็งของฐานของพลังท้องถิ่นคือ พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดไชยศรี ซึ่งเป็นศูนย์รวมของฐานพลังของท้องถิ่นทั้ง 4 ประการอย่างชัดเจนเป็นเสมือนต้นแบบ และเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านสวาทได้อย่างยั่งยืน อารี กองแก้ว (มปป.) ได้ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์ พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทำได้ดังนี้ 1) เชิดชูและยกย่องสถาบันหลัก อันเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจสืบไป 2) สร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจกัน มีการปลูกฝังปลูกฝังวัฒนธรรม 3) สนับสนุนและส่งเสริมการนำขนบธรรมเนียม ประเพณีมาใช้ให้ถูกต้อง 4) อบรมสั่งสอนให้เห็นคุณค่าของภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นต้องใช้ให้ถูกต้อง 5) ค่านิยมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม 6) ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่เป็นรากฐานความเข้มแข็งของชุมชนต้องนำมาใช้ และ 7) ศิลปะท้องถิ่น ต้องปลูกฝังถ่ายทอดในทุกระดับ

ในส่วนของมิติของการฟื้นฟูนั้น ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายท่าน เช่น อาทิตยา จันทิมา (2552) ได้ศึกษาความเป็นอยู่ของ : การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในภาวะสมัยใหม่ ผลจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมมีทั้งแรงผลักดันภายนอกและแรงดึงดูดจากภายใน รัฐพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมในพื้นที่การท่องเที่ยว โดยนำเอารูปแบบทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ประเพณีของคนยุคมาประยุกต์ใช้ ส่วนกลไกและกระบวนการในการฟื้นฟูวัฒนธรรม เป็นการขับเคลื่อนของผู้นำ กลุ่มคนที่เป็นทั้งเครือข่ายทางสังคมเดิมและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ พลอยบังกช ชุ่มเพ็งพันธ์ (2550) ได้ศึกษาการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในภาคตะวันออก: กรณีศึกษาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในชุมชนพวา จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาปรากฏว่ากระบวนการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชนพวาเป็นการนำวัฒนธรรมอีสานมาใช้แก้ปัญหาหนี้สิน โดยอาศัยแนวคิดการพึ่งตนเองของวนเกษตรและความผูกพันในระบบเครือญาติ ยิ่งศักดิ์ แพงจันทร์ศรี (2552) ได้ศึกษาวิถุชุมชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน: กรณีสถานีวิถุชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาทำให้เห็นว่า วิถุชุมชนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์การทำงานร่วมกันของเครือข่ายชาวนาเกษตรอินทรีย์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยนำเอาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้มีการนำภูมิปัญญาของชาวบ้านผสานกับหลักความเชื่อ และหลักธรรม

เชิงพุทธ ในการดำรงอยู่ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หลังจากการดำเนินการของวิद्यุชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของชุมชนเป็นที่ยอมรับจากชาวบ้าน เกิดความหลากหลายทางสังคมในการเคลื่อนไหวงานชานาเกษตรอินทรีย์และการพึ่งตนเอง มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนในเมืองและชนบทให้อึดเพื่อต่อกัน เกิดความเป็นพี่เป็นน้องและสนิทสนมรู้จักมักคุ้นกันเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในการขับเคลื่อนแนวคิดการพึ่งตนเอง

ส่วนในมิติของการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ได้มีผู้ศึกษาทั้งที่เป็นเครือข่ายในชุมชนระหว่างคนแต่ละรุ่นในชุมชน และเครือข่ายนอกชุมชน เช่น จำเริญ คังคะศรี (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำได้โดยมีการรณรงค์และปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีจิตใจใฝ่รักในการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมให้เยาวชนรู้สึกตระหนักและหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

7. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยทำความเข้าใจกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน ทำความเข้าใจผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน และค้นหาแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก โดยกำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาในเชิงพรรณนาไว้ดังนี้

การศึกษาปรากฏการณ์กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ครั้งนี้อยู่บนฐานคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนสู่ความเข้มแข็งนั้นต้องอาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยต้องเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนดังกล่าวต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความพร้อมในด้านต่างๆทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศต่อไป และด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสังคมไทยทำให้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่กระจายไปตามส่วนต่างๆของประเทศ ซึ่งชุมชนไทยพวนก็เป็นอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่กระจายอยู่ในหลายภูมิภาคของประเทศไทย แต่จะด้วยความแตกต่างหลากหลายประการใดความเป็นชุมชนเดียวกันและมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องร้อยรัดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันย่อมปรากฏให้เห็นอยู่ในเกือบทุกชุมชนมากบ้างน้อยบ้างตามเหตุปัจจัยต่างๆ ซึ่งการที่จะนำพาให้ชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งได้ในภาพรวมนั้นต้องอาศัยชาวชุมชนในการดำเนินการโดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในฐานะแกนนำที่เป็นเสมือนผู้นำทางความคิดและการปฏิบัติของชาวชุมชนซึ่งกว่าที่จะก้าวผ่านสถานการณ์ต่างๆ ไปได้ทั้งด้านบวกและด้านลบนั้นย่อมมีกระบวนการที่น่าสนใจถึงความสำเร็จดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงกำหนดกรอบของการศึกษาไว้ในประเด็นของกระบวนการสืบสานและผลที่เกิดจากการสืบสาน

วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้จะเน้นวัฒนธรรมไทยพวนของชาวเกาะหวายที่มีความแน่นแฟ้น เหนียวแน่น จนเป็นที่ประจักษ์ว่าช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งเชิงวัฒนธรรมและด้านอื่นๆ ตลอดทั้งกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าวออกมาเป็นแบบแผนของการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ที่สามารถนำไปเป็นข้อเสนอหรือทางเลือกหนึ่งให้แก่ชุมชนอื่นๆต่อไป โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย โดยอาศัยมุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์ที่มีจิตวิทยา สังคมวิทยาและศาสตร์อื่นๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอดีตมาช่วยในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ครั้งนี้โดยผ่านมุมมองและการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่วิจัยและดำเนินการด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเฉพาะกรณีเพื่อให้สามารถนำข้อค้นพบที่ได้มาตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสามประการอย่างครบถ้วนชัดเจน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ส่วนนี้คณะผู้วิจัยทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยแบบแผนการศึกษาแบบกรณี (Case Study) ซึ่งการศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนลึกซึ้งทั้งในระดับของการอธิบายเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในชุมชนและระดับของการตีความโดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีต่างๆ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

พื้นที่ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้พื้นที่ชุมชนไทยพวนในตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เป็นพื้นที่ในการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวไทยพวนอาศัยอยู่มากกว่าทุกพื้นที่ในจังหวัดนครนายก และยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอย่างเข้มแข็ง อันประกอบด้วย 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านท่าแดง ชุมชนบ้านฝั่งคลอง-ตลาดท่าแดง และชุมชนบ้านใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้นอกจากจะเป็นตัวคณะผู้วิจัยเองซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดแล้ว ยังมีแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีลักษณะเป็นประเด็นกว้างๆ ที่กำหนดขึ้นตามกรอบของปัญหาการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานในภาคสนามและเมื่อคณะผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจะมีการปรับเปลี่ยนและสร้างประเด็นคำถามใหม่ๆ อยู่เสมอทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสำคัญ ส่วนประเด็นการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นจะเป็นประเด็นกว้างๆ เกี่ยวกับแบบแผนเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก

2. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลขนาดเล็ก ไม่เน้นการสำรวจจากคนจำนวนมาก เทคนิคการวิจัยไม่แยกขั้นตอนของการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ออกจากกัน ดังนั้นในการศึกษานี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลไปพร้อมๆ กับการวิเคราะห์ข้อมูล กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่สนามการวิจัยในช่วงแรกผู้วิจัยยังไม่เร่งรัดเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเท่าใดนักหากแต่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจให้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งในช่วงแรกนั้นผู้วิจัยใช้การสังเกตเป็นวิธีการเริ่มต้นทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมทั้งในบริบทลักษณะทางกายภาพของชุมชน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นประกอบกับการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและเมื่อเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่งผู้วิจัยเริ่มค้นพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณลักษณะเหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยจึงเริ่มใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายขึ้นตามลำดับซึ่งรายละเอียดของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

2.1) การสังเกต (Observation) กล่าวคือ ในการลงสนามผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆตามความเหมาะสมของสถานการณ์และการสังเกตผู้คน กิจกรรมต่างๆ และลักษณะกายภาพของสถานที่ (งามพิศ สัตย์สงวน. 2551) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรกของการเข้าสนาม คือ การสำรวจบริบทและลักษณะทางกายภาพของชุมชน ซึ่งเป็นการสังเกตโดยตรงที่ใช้เวลาน้อยกว่าการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยยังกำหนดไม่ได้ว่าจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือเหตุการณ์ใดบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสภาองค์กรชุมชนเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อทำการสังเกตและบันทึกสิ่งที่สังเกตในลักษณะของการทำบันทึกภาคสนาม อนึ่ง ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกต ผู้วิจัยจดบันทึก และบันทึกภาพไว้เพื่อนำมาใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

2.2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นปราชญ์ชุมชน ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และผู้เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน และคนรุ่นใหม่ที่เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมไทยพวนในพื้นที่อำเภอปากพลี โดยลักษณะคำถามของการสัมภาษณ์จะถามในสิ่งที่ปรากฏการณ์จริง เช่น ภูมิหลัง ความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ กิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เป็นต้น เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดอย่างละเอียดและลึกในประเด็นที่ทำการสัมภาษณ์ (งามพิศ สัตย์สงวน. 2551) เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบในประเด็นของกระบวนการสืบสาน และผลของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน ซึ่งขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยยึดหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่ใช้คำถามที่ชี้นำคำตอบทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ใช้คำถามปลายปิดให้ผู้ตอบตอบเพียง ใช่ หรือไม่ใช่เท่านั้น แต่ผู้วิจัยได้ใช้คำถามแบบเปิดกว้างเพื่อให้ผู้ตอบมีโอกาสเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างอิสระ ผู้วิจัยสามารถอธิบายขยายความประเด็นคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถาม และสามารถซักถามเพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลรายละเอียดในประเด็นต่างๆ ได้ และสามารถเชื่อมโยงการสัมภาษณ์เพื่อเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ นอกจากนี้ผู้สัมภาษณ์ยังสามารถสังเกตพฤติกรรมต่างๆ เช่น น้ำเสียง สีหน้า ท่าทาง แววตาของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะทำการสัมภาษณ์ได้อีกด้วยซึ่งผู้วิจัยได้บันทึกสิ่งเหล่านี้ไว้เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นน่าจะมี ความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงใด สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

2.3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อค้นหาแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก โดยทำการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน และ 2) ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยพวน เพื่อค้นหาแบบแผนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อสรุปร่วมกันหรือมติของกลุ่ม การสนทนากลุ่มเป็นการจัดกลุ่มคนเพื่อทำการสนทนาหรือ

อภิปรายกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการประเด็นสำหรับตอบคำถามที่เป็นมติของกลุ่ม โดยสมาชิกที่ร่วมสนทนากลุ่มถูกเลือกสรรตามคุณสมบัติที่กำหนดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน กิจกรรมการสนทนากลุ่มที่ทำคือการอภิปรายกันในประเด็นคำถามที่เจาะจงชุดหนึ่ง ซึ่งนักวิจัยยกมาเป็นหัวข้อในการสนทนา โดยผ่านการอภิปรายอย่างมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกในวงสนทนา การสนทนากลุ่มเน้นความสำคัญของพลวัตกลุ่ม (Group Dynamics) ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการทำให้การสนทนากลุ่มประสบความสำเร็จ โดยจัดให้มีพลวัตกลุ่มที่เหมาะสม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องที่ยกมาเป็นประเด็นในการสนทนา ไม่ใช่การให้สมาชิกตอบคำถามของนักวิจัยเป็นรายบุคคล (ชาย โพธิ์สิตา. 2552)

3. การตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งนักวิจัยพึงกระทำเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการอยู่ในสนามเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นสำคัญได้ถูกต้อง และมีการสังเกตเพื่อให้เข้าใจถึงคุณลักษณะที่สำคัญๆ ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งทำความเข้าใจความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ โดยในการศึกษาครั้งนี้ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือจากแหล่งของข้อมูลมากกว่าหนึ่งแหล่ง เพื่อได้คำอธิบายหลายๆ สภาพการณ์ หลายช่วงเวลา จากผู้ให้ข้อมูลหลายๆ คน หลายกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษารวมทั้งการตรวจสอบจากหลายวิธีวิจัย เช่น การใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับวิธีการสัมภาษณ์ เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ นอกจากนี้ยังตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยจัดประชุมให้บุคคลที่ทำงานรับผิดชอบในชุมชนนั้นๆ ได้ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หากมีข้อมูลใดที่ผิดพลาดหรือไม่ชัดเจนในที่ประชุมก็จะสรุปร่วมกันในประเด็นนั้นๆ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหรือตัดข้อมูลส่วนนั้นออก

4. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลทุกๆ ราย โดยก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลทุกราย ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การขออนุญาตจดยละเอียดจากการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ จำนวนครั้งในการสัมภาษณ์ ระยะเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ การขอให้ผู้ให้ข้อมูลช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การมีสิทธิในการตอบหรือไม่ตอบคำถามของผู้วิจัย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ซักถามข้อข้องใจหรือสิ่งที่ เป็นข้อสงสัยเพิ่มเติมจนเข้าใจ และให้เวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจตอบคำถามและที่สำคัญผู้วิจัยต้องชี้แจงว่าจะไม่เปิดเผยข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องถึงผู้ให้ข้อมูล โดยการนำเสนอผลการวิจัยนั้นชื่อสถานที่และบุคคลที่ให้ข้อมูลในการวิจัยเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รักษาความลับของข้อมูลโดยเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและผลการวิจัยถูกนำเสนอในภาพรวมและข้อมูลทั้งหมดใช้เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย ทำได้โดยการตีความและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาได้ในสนามวิจัย เมื่อคณะผู้วิจัยได้ข้อมูลมาก็นำมาวิเคราะห์ มองหาความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง อาจจะเป็นรูปแบบซึ่งเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราวย่อยๆ หลายสมมติฐานและจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานจนสามารถหาหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนจากข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่สรุปใหญ่ไปเรื่อยๆ โดยจำแนกข้อมูลตามความเหมาะสมของเนื้อหาที่ได้ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะของการพรรณนาอย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาระบบการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาอย่างละเอียด โดยการนำเสนอผลการศึกษาผู้วิจัยได้นำเสนอใน 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลบริบทพื้นที่วิจัย

ส่วนที่ 2 กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน

ส่วนที่ 3 ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

ส่วนที่ 4 แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลบริบทพื้นที่วิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้พื้นที่ชุมชนไทยพวนในตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เป็นพื้นที่ในการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวไทยพวนอาศัยอยู่มากกว่าทุกพื้นที่ในจังหวัดนครนายก และยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอย่างเข้มแข็ง อันประกอบด้วย 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านท่าแดง ชุมชนบ้านฝั่งคลอง-ตลาดท่าแดง และชุมชนบ้านใหม่

1.1 ความเป็นมาของชาวไทยพวนในอำเภอปากพลี

จากการสืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้องและการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ทางด้านวัฒนธรรมในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้พบว่ามี การนำเสนอเส้นทาง การเดินทางของคนพวนเข้าสู่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ไว้ 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก เมื่อประมาณ พ.ศ. 2322 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกไปปราบกบฏที่เวียงจันทน์มีชัยชนะ ได้กวาดต้อนผู้คนมาด้วยเป็นจำนวนมาก และมีชาวลาวและพวนจากเมืองซำเหนือรวมอยู่ด้วย โดยให้มาอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ซึ่งในจังหวัดนครนายกได้มีไทยพวนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าลุ่มน้ำคลองท่าแดงเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานเพื่อทำมาหากิน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านตลอดสาย จึงรวมตัวกันแล้วตั้งชื่อว่าบ้านท่าแดง ในคราวที่อพยพมาคราวนั้นมีพระภิกษุชื่อ หลวงพ่อภาวะ ซึ่งเป็นที่นับถือของคนพวน เป็นผู้นำขบวนอพยพและอัญเชิญพระศรีอารีย์ที่หล่อด้วยทองสำริดมาด้วย ชาวพวนจึงได้ช่วยกันสร้างวัด และตั้งชื่อว่าวัดท่าแดง ส่วนการอพยพมาในครั้งที่สองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2372 สำหรับแนวทางที่สอง ในส่วนหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากกองวิชาประวัติศาสตร์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ระบุว่าคนพวนถูกกวาดต้อนมาจากประเทศลาวในปัจจุบัน โดยเข้ามาสองระยะสำคัญ คือ ระยะแรกในสมัยกรุงธนบุรี ประมาณ พ.ศ. 2322 เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีล้านช้างก็ได้กวาดต้อนเอาลาวเวียงและลาวหัวเมืองปากโขงตะวันออกมาไว้ที่นครนายก รวมทั้งสระบุรี

ลพบุรี จะเชิงเทรา จันทบุรีด้วย ระยะที่สอง เกิดขึ้นหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ประมาณ พ.ศ.2369 เมื่อรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมมาเป็นแม่ทัพ ยกทัพไปขับไล่กองทัพพวนที่ช่วยลาวในคราวที่เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏ ได้มีการกวาดต้อนครอบครัวลาวพวนจากเมืองพวนและเขตใกล้เคียงลงมาไว้ที่จังหวัดลพบุรี จังหวัดพิจิตร และน่าจะรวมถึงจังหวัดนครนายก ด้วย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก, 2557)

นอกจากนี้ ผู้นำทางวัฒนธรรมไทยพวนของอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้บอกเล่าถึงความเป็นมาของคนพวนในอำเภอปากพลี ว่ามาจากเชียงขวาง ซึ่งหนีสงครามมาจนถึงบ้านท่าแดงในปัจจุบันในช่วงเวลาพลบค่ำตะวันแดง จึงพักแรมกันที่นี้และเห็นว่าพื้นที่นี้มีชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน เพราะมีคลองไหลผ่านมีน้ำไว้ทำการเกษตรตลอดทั้งปี คนพวนจึงพากันปักหลักในพื้นที่นี้เป็นจุดแรก ซึ่งชื่อท่าแดงนั้นมาจากน้ำที่ไหลผ่านมีสีขุ่นและแดงประกอบกับช่วงที่มาถึงพื้นที่นั้นเป็นช่วงพลบค่ำตะวันแดง จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านท่าแดง เมื่อตั้งถิ่นฐานแล้วประชากรเริ่มหนาแน่นขึ้นจึงค่อยๆ กระจายไปตั้งชุมชนอื่นๆ ตามมาในบริเวณใกล้เคียงกัน นั่นก็คือ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านฝั่งคลอง และชุมชนบ้านใหม่

1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพวน

สภาพทางสังคมของชาวไทยพวนในตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใกล้แม่น้ำลำคลอง เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพประชากรส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ติดกัน ยังคงพึ่งพาอาศัยกันแบบระบบเครือญาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ รองลงมาคือค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 99 มีวัดจำนวน 4 แห่ง นับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 0.10 และชาวไทยพวนมีความเชื่อเรื่องผี คือ ผีปู่ตา โดยในแต่ละชุมชนจะมีศาลประจำหมู่บ้าน คือ ศาลปู่ตา ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยพวน

การศึกษา เป็นการศึกษาในระบบ มีสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 แห่ง คือ ระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ระดับประถมศึกษา จำนวน 1 แห่งระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่งและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล จำนวน 1 แห่ง

ชาวไทยพวน ในตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบระบบเครือญาติให้ความเคารพผู้อาวุโสและยึดมั่นในพระพุทธศาสนารวมทั้งมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโดยสถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมแก่สมาชิกลักษณะครอบครัวของชุมชนไทยพวนมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายชาวบ้านในชุมชนเป็นเครือญาติกันและมีความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติอย่างเหนียวแน่นลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่ติดกันและเป็นเครือญาติเดียวกันเนื่องจากส่วนมากเมื่อลูกออกเรือนโดยเฉพาะบ้านไหนที่มีลูกสาวเมื่อแต่งงานจะให้ปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกับพ่อแม่หรืออยู่ใกล้กันไม่นิยมให้ลูกสาวออกไปอยู่บ้านฝ่ายชายเมื่อออกเรือนแล้วฝ่ายชายจะเป็นผู้เข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิง

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็กเนื่องจากเยาวชนและวัยทำงานออกไปศึกษาต่อและทำงานในเขตเมืองหรือพื้นที่อื่น

สำหรับการเมืองการปกครองในชุมชนเกาะหวายนอกจากจะปกครองตามระบบการปกครองของทางราชการแล้วกล่าวคือการปกครองแบบเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการในการปกครองชุมชนแต่ละชุมชนยังมีผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและมีความสำคัญกับการตัดสินใจและการประพฤติปฏิบัติของชาวชุมชนเกาะหวายอีกด้วยทั้งผู้นำทางด้านศาสนาผู้นำทางด้านศิลปวัฒนธรรมและผู้นำทางพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ เช่นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาผู้นำทางด้านการสืบทอดการรำพวนผู้นำในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีปู้ตาเป็นต้นซึ่งผู้นำทั้ง 2 ลักษณะมีความสำคัญในการปกครองและการดำเนินชีวิตของชาวไทยพวนเป็นอย่างมาก

วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพวน ชาวไทยพวนมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน ได้แก่

การแต่งกาย ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น เสื้อคอกระเช้า เสื้อมะกะแล้ง เสื้อเอี่ยมมีเชือกผูกหลัง ส่วนผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วยสีดำหรือสีน้ำเงิน มีผ้าขาวม้าผูกเอว

อาหาร คนพวนจะมีปลาร้าเป็นหลัก และอาหารป่า เช่น แกงจาน หน่อไม้ดอง แกงส้ม แกงเลียง เป็นต้น

ภาษา ใช้ภาษาพวนในการสื่อสารกับคนพวนด้วยกัน และมีภาษาเขียนที่ยังคงมีการสืบสานกันในชุมชนและโรงเรียนในชุมชน

การเล่น รำพวน ที่แฝงคำพูดการสอนไว้ในบทเพลงร้องเพื่อเป็นคติสอนใจ

ประเพณีของชาวไทยพวน คนพวนจะยึดถือประเพณีในสมัยโบราณเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและสอนลูกหลานของตนเอง เรียกว่า ฮีต12 คอง14

ฮีต มาจากคำว่าจารีตประเพณี ซึ่งหมายถึง งานบุญงานประเพณีทั้ง 12 เดือน ในรอบ 1 ปี ของชาวไทยพวน มีดังนี้

1. เดือนอ้าย หรือเดือนหนึ่ง ได้แก่ บุญข้าวกรรม เป็นงานบุญที่ทำขึ้นเพื่อนำอาหารไปถวายพระในวันธรรมสวนะ หรือเรียกว่า งานทานข้าวหลาม เนื่องจากเป็นช่วงที่ได้ข้าวใหม่จากการเก็บเกี่ยว ประกอบกับเป็นช่วงที่ไม่ไผ่ล้มใหม่กำลังเติบโตเหมาะสำหรับทำข้าวหลาม ส่วนการกำหนดวันนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนร่วมกับชุมชนเป็นผู้กำหนด

2. เดือนยี่ หรือเดือนสอง บุญสู่ขวัญข้าว เป็นเดือนที่ชาวนาส่วนใหญ่เกี่ยวข้าวและขนมาไว้ที่ลานข้าวแล้ว ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าขวัญข้าวอาจยังอยู่ที่เดิมไม่ได้มากับข้าว จึงเกิดพิธีเรียกขวัญข้าวเพื่อให้มาอยู่กับข้าวที่ลานด้วย

3. เดือนสาม ประเพณีกำฟ้า ซึ่งจะจัดขึ้นในวันขึ้น 3 เดือน 3 ชาวบ้านจะหยุดงานเพื่อให้ทุกคนได้เข้าวัด ถือศีล ทำบุญ และประเพณีบุญข้าวจี เป็นการทำบุญถวายอาหารพระที่วัด

4. เดือนสี่ ประเพณีเอะเอือน และประเพณีแต่งงาน ชาวไทยพวนถือว่าเป็นเดือนที่เป็นมงคล เสร็จสิ้นจากการทำไร่ นา เหมาะแก่การจัดงานมงคล จึงนิยมขึ้นบ้านใหม่ และแต่งงาน ในเดือนคู่ คือ เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เดือน 10 เดือน 12

5. เดือนห้า ประเพณีสงกรานต์ ในเดือนนี้เป็นเทศกาลปีใหม่ในมัยก่อน ซึ่งชาวบ้านยังยึดเป็นงานบุญงานประเพณีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การจัดงานประเพณีสงกรานต์ จะมีการสงน้ำพระ และรดน้ำผู้ใหญ่ ที่ไทยพวนเรียกว่า “สมาคมผู้ใหญ่”

6. เดือนหก ประเพณีการเลี้ยงปู่ตา ชาวไทยพวนจะมีความเชื่อเรื่องผีปู่ตา และให้ความเคารพผีปู่ตาซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวไทยพวน ที่มีรากเหง้ามาจากเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวไทยพวนเชื่อว่าผีปู่ตาเป็นบรรพบุรุษที่มาจากเมืองเชียงขวางที่คอยปกป้องรักษาชาวไทยพวนให้อยู่เย็นเป็นสุข มีพาหนะแต่เดิมคือม้า สำหรับใช้ในการตรวจตราหมู่บ้าน ดังนั้น เมื่อถึงเดือนหก จะมีประเพณีการเลี้ยงปู่ตา เพื่อทำความเคารพผีปู่ตา

7. เดือนเจ็ด ประเพณีทำบุญกลางบ้าน เป็นการทำบุญเช่นไหว้ผีและสะเดาะเคราะห์ไม่ให้สิ่งไม่ดีเกิดขึ้นในบ้าน

8. เดือนแปด ประเพณีบุญเข้าพรรษา เป็นฤดูที่พระจำพรรษาที่วัด ไม่ไปค้างแรมที่อื่น ชาวบ้านจะพากันไปทำบุญตักบาตรในวันพระ

9. เดือนเก้า ประเพณีสารทพวน ซึ่งชาวไทยพวนจะทำบุญในแรม 14 ค่ำเดือน 9

10. เดือนสิบ ประเพณีบุญข้าวสาก หรือสลากภัต

11. เดือนสิบเอ็ด ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ชาวไทยพวนจะทำบุญตักบาตรในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11

12. เดือนสิบสอง ประเพณีใส่กระจาดเทศน์มหาชาติ ประเพณีลอยกระทง

ส่วน คอง 14 นั้น เป็นข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติ 14 ข้อ ของพุทธศาสนิกชนไทยพวนในการครองตนเป็นคนดี โดยคอง 14 ของคนไทยพวนในการครองตนเป็นคนดี ประกอบด้วย

คองที่ 1 เมื่อผลไม้ในสวนในนาเป็นผล เป็นรวงแล้ว ไม่ควรกินก่อน เอาให้ผู้ที่ถือศีลกินก่อน คนจึงกินตามภายหลัง

คองที่ 2 อย่าโลภตาย่อยตาชิง อย่าจ่ายเงินแดง อย่าแบ่งเงินคว้าง อย่ากล่าวคำกล้า อย่าว่าคำแข็งต่อกัน

คองที่ 3 มีวัดให้มีกำแพงล้อม มีบ้านให้มีรั้วและปลูกหอไหว้ทั้งสี่ทิศ และมีที่ให้ล้างเท้า

คองที่ 4 ขึ้นบ้านให้ล้างเท้า

คองที่ 5 เมื่อถึงยามวันพระ 7 ค่ำ 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ ให้ขอสมาก่อนเส้า แม่ตีไฟ แม่บันได และประตู

คองที่ 6 ก่อนเข้านอนให้ล้างเท้าเสียก่อน

คองที่ 7 เมื่อถึงวันศีลวันพระ ให้เอาดอกไม้ขอมมาสามี เอาดอกไม้ไปประเคนพระสงฆ์เจ้า

คองที่ 8 เมื่อถึงวันพระเต็มเดือน ให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน ให้ทาน รักษาศีล และฟังพระธรรมเทศนา

คองที่ 9 เมื่อใส่บาตรพระ ไม่ให้ใส่รองเท้า ถืออาวูฐ และเอาผ้าคลุมหัว

คองที่ 10 เมื่อเห็นพระสงฆ์ผ่านมา ให้ยกมือไหว้เสียก่อนแล้วค่อยพูดจา

คองที่ 11 เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมชำระเบ็องตันนั้น มีขันดอกไม้ รูป เทียน และเครื่องอัฐฐะบริขารไปถวายท่าน

คองที่ 12 อย่าเหยียบเงาพระสงฆ์ ผู้มีศีลบริสุทธิ์

คองที่ 13 อย่านำอาหารเหลือไปถวายแก่พระ

คองที่ 14 อย่าเสพงามคุณในวันศีล วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน

ภาพประกอบ 1 ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง อ.ปากพลี จ.นครนายก พื้นที่ศูนย์กลางการจัดแสดงทางวัฒนธรรมไทยพวน

ส่วนที่ 2 กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน

ชาวไทยพวนในตำบลเกาะหวาย มีวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวน อันทำให้วัฒนธรรมนั้นยังคงอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน มี 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม 2) ขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ 3) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต 4) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม 5) ลงมือสืบสาน 6) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ และ 7) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลังผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบที่แสดงถึงกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 การรวมกลุ่มเล็ก สร้างอุดมการณ์ร่วม

การรวมกลุ่มเล็ก สร้างอุดมการณ์ร่วม เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีความเห็นตรงกันในการที่จะร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความเชื่อ ความศรัทธา ที่จะนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มเล็กของคนที่มีอุดมการณ์ใกล้เคียงกัน และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนที่จะสามารถสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนได้ ซึ่งการรวมกลุ่มนั้นเริ่มจากปราชญ์ชาวบ้านและข้าราชการ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ได้มีการรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการก่อน เริ่มร่วมกันคิดหาแนวทางในการสืบสานร่วมกัน

2.1.1 กลุ่มเล็กที่เพิ่มความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวตำบลเกาะหวาย เริ่มจากคนกลุ่มเล็กที่มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนตนเองมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ด้วยตัวของชุมชนเอง ซึ่งวัฒนธรรมนั้นมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงได้เกิดการรวมกลุ่มของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ ที่มีความเห็นใกล้เคียงกันว่าหากไม่มีการสืบสาน ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยพวนในอนาคตอันใกล้อาจไม่มีผู้สืบทอดและสูญหายไปไหนที่สุด โดยเริ่มจากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ พุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จนเกิดอุดมการณ์ที่จะสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนร่วมกัน โดยผู้ที่ทำการริเริ่มนี้ล้วนแล้วแต่เป็นปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในวัฒนธรรมไทยพวน และสืบทอดวัฒนธรรมไทยพวนมาจากบรรพบุรุษ

“ทีมที่ป่าทำงานด้วยเป็นทีมข้าราชการที่เกษียณราชการ กลุ่มเล็ก ๆ แต่มีความเข้มแข็ง... การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีหากเราไม่ทำแล้วใครจะทำ ใครจะรู้จักเรา เราต้องเริ่มก่อนคนอื่นถึงค่อยมาช่วย” (ป่าฝรั่ง)

“จะมีตรงที่ถ้าหมดรุ่นลูกเช่นไปไม่แน่ใจว่าใครจะมาสานต่อ เนื่องจากเยาวชนขาดความร่วมมือและไม่ได้มาเข้าร่วมกิจกรรมมากเท่าที่ควร” (ลุงพูล)

เมื่อผู้มีอุดมการณ์ร่วมกันในแต่ละชุมชนมาเจอกัน ทำให้เริ่มเกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน เริ่มมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อหาแนวทางในสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่คนที่เริ่มมีอุดมการณ์และขับเคลื่อนการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนนี้ นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้ในวัฒนธรรมไทยพวนแล้วยังเป็นผู้นำชุมชนอีกด้วย ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ แต่เป็นผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางพิธีกรรมต่างๆ ผู้ใหญ่บ้าน อติตข้าราชการ อสม. เป็นต้น

“ผู้นำชุมชนที่เป็นเครือข่ายข้าราชการบำนาญ ที่เป็นเครือข่าย เพราะกลุ่มเหล่านี้สามารถ เชื่อมโยง และ ใช้เวลา ความสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี” (ลุงพาน)

2.1.2 กลุ่มเล็กที่มาจากผู้นำทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

นอกจากความกังวลว่าวัฒนธรรมจะสูญหายแล้ว กลุ่มเล็กๆ ที่มีอุดมการณ์ร่วมกันนี้ยังเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของชุมชนอีกด้วย กล่าวคือ สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้มีความสำคัญในชุมชน เช่น เป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นผู้นำทางการปกครองชุมชน เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนอีกด้วย เช่น การแต่งกายด้วยชุดไทยพวน การใช้ภาษาพวนในชีวิตประจำวัน เป็นต้น เมื่อมารวมกลุ่มกันจึงทำให้เริ่มเกิดกลุ่มการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนที่เข้มแข็ง

“อ้อ..ก็เนื่องจากผู้นำ คิดว่าก็น่าจะอยู่ที่ผู้นำชุมชน แล้วก็ความร่วมมือเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม เชื่อชาติ ภาษา กลัวจะสูญสิ้นไป เขาบอกว่าคนพวนเดี๋ยวจะหมดสิ้นแล้วนะ ก็ตรงนี้ก็หันมาให้ความร่วมมือขึ้น มันจึงอยู่ในขั้นฟื้นฟูคืนมา ได้เจาะจากผู้นำชุมชนนี้แหละครับ” (ลุงพล)

“การแต่งกายที่ใส่ทุกครั้งที่มีงานและบางก็ใส่อยู่บ้าน เพื่อเป็นความเป็นชาวไทยพวน” (ลุงพล)

ภาพประกอบ 2 ตัวอย่างการแต่งกายด้วยชุดไทยพวน

2.1.3 กลุ่มเล็กที่มาจากความพร้อมและจิตอาสา

บุคคลที่เข้าร่วมในกลุ่มเล็กเพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนนั้น ยังเป็นบุคคลที่มีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งเวลา เศรษฐกิจ และการสนับสนุนจากครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลที่มีจิตอาสาที่จะร่วมสืบสานวัฒนธรรมอีกด้วย ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการเกษียณอายุแล้ว จึงมีความพร้อมทั้งเวลาที่ไม่ต้องผูกติดกับงานประจำ ครอบครัวส่วนใหญ่ก็ให้การสนับสนุน ไม่เดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจ และมีจิตอาสาที่จะเสียสละเวลาในการเข้าร่วมหาแนวทางในการสืบสานวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมที่ทางชุมชนตนเองและชุมชนอื่นๆ จัดขึ้นด้วยความเต็มใจ เพื่อประโยชน์ของชุมชนของตน

“ทีมที่ป่าทำงานด้วยเป็นทีมข้าราชการที่เกษียณราชการ ค่อนข้างมีความพร้อมถ้าไม่มีความพร้อมมาทำตรงนี้ได้ ความพร้อมนี้หมายถึงว่าทางครอบครัว ป้าเป็นครอบครัวข้าราชการนะ สามีเป็นตำรวจ ลูกชายเป็นทหาร ลูกสาวก็ทำงานเกี่ยวกับแวดวงวิชาการอยู่ อบอุ่น. ดังนั้นป่ามีความพร้อมที่จะมาเข้าทีม ส่วนคนอื่นเป็นข้าราชการเกษียณเขาก็มีเงินเดือนไม่ต้องเดือดร้อนอันนี้คือความพร้อมของเขาทางด้านเศรษฐกิจ พอมาเข้าทีม คนอื่นก็มีภูมิความรู้ เขามีความสามารถทางด้านวิชาการอยู่แล้วเพราะเป็นข้าราชการ เขาก็ชวนเรามาเข้าทีม”(ป่าฝรั่ง)

“ทำแล้วก็คิดอยู่อย่างนี้ ป้าไปทุกที่เลยนะ ใครที่จะไปทำอะไร ทำอะไร ถ้าเค้าขอข้อมูลอะไรนะ ป้าไปหมดได้เงินไม่ได้เงินไม่ว่า ขอให้เค้ารู้เถอะว่า เออ คนพวนยังมีอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมเค้ามีอะไร เมื่อวานนี้ก็ไปเป็นวิทยากร อ่า ราโทนย่อนยุค ให้อะ ผู้สูงอายุอำเภอปากพลี ไปร้องเพลงกับพายุสูงอายุ ร้าง ได้เงินไม่ได้เงินไป ไม่ว่า ทำประโยชน์ให้ชุมชน” (ป่าเพรา)

ภาพประกอบ 3 – 4 ผู้นำทางวัฒนธรรมไทยพวนที่มาจากหลากหลายชุมชน ในตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

2.2 ขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ

การขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ หมายถึง การที่กลุ่มเล็กที่มีอุดมการณ์ร่วมกันในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ขยายอุดมการณ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนนั้นไปสู่กลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น ขยายไปสู่ชาวบ้านในชุมชน ขยายไปสู่กลุ่มผู้เกษียณอายุคนอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

2.2.1 ขยายสู่สมาชิกในชุมชน

เมื่อกลุ่มกลุ่มเล็กที่มีอุดมการณ์ร่วมกันเกิดแนวคิดในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนในชุมชนขึ้น ก็ได้เริ่มมีการขยายแนวคิดนั้นสู่กลุ่มที่ใหญ่ขึ้น จากกลุ่มเล็กๆ ที่มีเฉพาะผู้นำทางวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ และผู้นำในชุมชน ก็ได้มีการขยายแนวคิดการสืบสานนี้สู่สมาชิกในชุมชน โดยวิธีการขยายแนวคิดนี้ทำทั้งขยายทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการบอกกล่าว ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยพวนสู่ลูกบ้านโดยตรง ส่วนทางอ้อมทำโดยการพยายามปฏิบัติให้ชาวบ้านเห็น และนำไปปฏิบัติสืบสานต่อ ผ่านวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพวน ซึ่งแกนนำเหล่านี้เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถืออยู่แล้ว เมื่อกลุ่มแกนนำปฏิบัติให้เห็น ชาวบ้านก็จะสืบทอดตาม

“ที่ถ่ายทอด ส่วนใหญ่คือผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของชาวไทยพวน นักปราชญ์ หรือผู้ใหญ่บ้านที่อยู่มานานใน แต่ละชุมชน และจะถ่ายทอดให้กับลูกบ้าน”(ลุงพาน)

“ในฐานะเราเป็นแกนนำ อย่างเค้าทำบุญข้าวสระ ข้าวอะไร เราก็ ก็เข้าไปร่วมกับเค้า อย่างบ้านอุต ตะเคียน อำเภอเมือง เราก็ลองบอกว่า เฮ้ย วันนี้นั้น มึงจัดงาน กูจะไปด้วยนะ อะไรพวกนี้ะ ไป ร่วมงาน บอกต่อไปๆสู่สะแวกบ้านสู่บ้านใกล้เรือนเคียง”(พัน)

นอกจากนี้ยังมีการขยายสู่สมาชิกในชุมชนที่เป็นบุคคลที่เกี๋ยงอายุราชการ โดยการพยายามดึงกลุ่มคนเหล่านี้มาร่วมเป็นแกนนำในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน และในปัจจุบันก็เริ่มมีผู้ เกี๋ยงอายุคนอื่น ๆ ในชุมชนที่สนใจเข้าร่วม ซึ่งการดึงคนกลุ่มนี้เข้ามาเป็นแกนนำนอกจากการ ดำเนินการจะสามารถทำได้อย่างเต็มเวลาแล้ว ยังเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมไทยพวนเป็น อย่างดี พร้อมทั้งจะถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นได้ทันที เพราะเป็นรุ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

“พยายามชักชวนคนที่เกี๋ยงแล้วนะมาเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ เพราะคนกลุ่มนี้เขาไม่ต้องมีภาระแล้ว ไง อย่างลุงพอเกี๋ยงปุ๊บก็มาทำตรงนี้เลย ตอนนั้นก็เริ่มมอง เริ่มชักชวนกันมาได้บ้างแล้ว พอหมดรุ่นลุง ไปเรามั่นใจว่ายังมีคนสานต่ออยู่” (ลุงพล)

2.2.2 ขยายสู่หน่วยงานระดับท้องถิ่น

การขยายกลุ่มใหญ่ สร้างแนวปฏิบัติ ไม่ได้ทำเพียงเฉพาะในชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีการ ขยายไปสู่หน่วยงานระดับท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอีกด้วย ทั้งนี้ด้วย แกนนำชุมชนเห็นว่าหากสืบทอดเฉพาะในชุมชนก็อาจจะไม่ยั่งยืน เพราะเมื่อลูกหลานในชุมชนเติบโตก็ ต้องออกไปเรียน ไปทำงานที่อื่นทั้งในตัวจังหวัด และจังหวัดอื่นๆ ดังนั้น หากจะสืบสานวัฒนธรรมไทย พวนให้คงอยู่จะต้องทำให้เกิดความโดดเด่นและมีความสำคัญระดับจังหวัด โดยเริ่มจากการทำให้ หน่วยงานระดับท้องถิ่นเห็นความสำคัญก่อน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล วัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พยายามนำเรื่องวัฒนธรรมเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องและเชิญชวน หน่วยงานระดับท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วม เช่น เข้ามาร่วมงาน เข้ามาเป็นเจ้าภาพร่วม และสนับสนุน งบประมาณในการดำเนินงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นเห็นว่าวัฒนธรรมไทย พวนมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและยังสามารถขยายไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งทาง วัฒนธรรม รวมทั้งสามารถเป็นจุดแข็งของจังหวัดนครนายกได้ด้วย ดังนั้น หน่วยงานเหล่านี้ก็จะเกิด ความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

“การมีส่วนร่วม...อย่างผู้ว่าจังหวัดนครนายก แต่ละคน ท่านเห็นความสำคัญประเพณีของไทยพวน เพราะถ้ามีงานอะไรก็จะให้ไทยพวนทำ” (ลุงพล)

2.2.3 การสร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน

แนวปฏิบัติเมื่อเกิดกลุ่มใหญ่ขึ้น เมื่อชาวชุมชนมีกลุ่มในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ที่กว้างขึ้น ทั้งในระดับชุมชน ระหว่างชุมชน และระดับหน่วยงานท้องถิ่น จึงเกิดการสร้างแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน เช่น แนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง เมื่อมีกิจกรรม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ กลุ่มที่ทำหน้าที่ในการสืบสานจะร่วมมือกันในการวางแผนการจัดกิจกรรม การเชิญชวนสมาชิกในหมู่บ้าน ชาวไทยพวนจากชุมชนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานระดับท้องถิ่นอีกด้วย การกำหนดแนวปฏิบัติในบางประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีตักบาตรเทโวของชาวไทยพวน จะมีการเวียนกันจัดในแต่ละหมู่บ้านที่เป็นชุมชนไทยพวนในตำบลเกาะหวาย แกนนำทางวัฒนธรรมก็จะมาประชุมและวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกัน ชุมชนใดเป็นเจ้าของภาพก็จะรับทราบและนำไปกระจายต่อยังชุมชนของตนเองเพื่อเตรียมงาน ส่วนแกนนำชุมชนอื่นๆ ก็ให้นำมากระจายข่าวต่อยังชุมชนของตนเองเพื่อเตรียมร่วมในประเพณีนั้นๆ ที่จัดขึ้น

“ในชุมชนส่วนใหญ่มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยพวนที่เห็นได้ชัดคืองานบุญประเพณีในแต่ละเดือนที่มีการจัดกิจกรรมประเพณีการเล่นในวัด ซึ่งจะมีการเวียนกันในแต่ละครั้งของชุมชนว่าชุมชนหมู่ใดจะเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมและประเพณี”(ลุงพาน)

“จะมีตักบาตรเทโว เกาะหวายจะมี 6 วัด เราก็จะหมุนเวียนกันไปแต่ละหมู่บ้าน ถ้าต่างคนต่างทำคนจะมาร่วมน้อย เราก็จะเวียนแต่ละปีไป 5 ครั้งก็จะมาเจอวัดเราครั้งหนึ่ง” (ลุงพี)

“จะประกาศที่วัด คนที่นำพาคือผู้ใหญ่สุรศักดิ์ คือคนที่นำพาทำพิธี จะบอก “พี่น้องเด้อ 2 ค่ำ เดือน 6 จะมีกำหนดเลี้ยงปู่ตาเด้อ”ทุกคนพอรู้ว่าจะเลี้ยงปู่ตาก็จะเตรียมอาหาร บ่าย 3 โมงคนจะทยอยมาที่ศาลปู่ตา จะมีไก่เต็มไปหมดเลย เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ซึ่งหากใครไม่อยู่ก็ฝากเอาไก่ให้พี่น้องมาไหวแทน” (ป้าพริ้ง)

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานของชาวพวนที่อยู่ในประเทศไทย นั่นคือ การทอดผ้าป่าของชาวไทยพวน ที่จัดขึ้นทุกปีและเวียนกันเป็นเจ้าภาพไปแต่ละจังหวัด โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของชาวไทยพวนที่มีอยู่ทุกจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ประมาณ 19 จังหวัด ร่วมกันทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อให้ชาวพวนได้ทำบุญร่วมกัน ได้พบปะพูดคุยกัน สร้างความกลมเกลียวและความเป็นกลุ่มเป็นก้อนให้แก่ชาวไทยพวน

“1 ปี เขาจะไปรวมกันสักที คราวที่แล้วไปที่อุดร ไปในรูปทอดผ้าป่าไปรวมกัน 19 จังหวัดจะไปเจอกัน หมุนเวียนกันคนละปี ปีนี้ พนมสารคาม ปีโนนปี 59 จะไปจังหวัดเลย จะไปทอดผ้าป่าได้ที่ก็เป็นแสน เอาไปลงไว้จะไปนอนพักตามโรงเรียนตามวัดเขาก็ โอ้ย 20 จังหวัด 19 จังหวัด ภาษาพูดเหมือนกัน แล้วจะ

มาจากจังหวัดเดียวกัน ก็มาจากเมืองเชียงขวาง สปป.ลาว กันหมดอะแหละ บางคนก็มา 100 กว่าปี บางคนก็มา 200 กว่าปีแล้วที่มา” (ลุงพล)

ภาพประกอบ 5 – 6 ตักบาตรเทโวโรหณะ ณ วัดท่าแดง อ.ปากพลี จ.นครนายก

ภาพประกอบ 7 ทำบุญขวบปีศาจปู้ตา ณ ชุมชนบ้านเกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก

ภาพประกอบ 8 งานประเพณีทำบุญขวบปีศาลปู่ตา ซึ่งทำในเดือน 6 หรือเดือนพฤษภาคมของทุกปี

2.3 ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต

การทบทวนอดีต คือการที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันทบทวนถึงวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยพวนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง มีอะไรบ้างที่สูญหาย อะไรบ้างที่ยังอยู่และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์ปัจจุบัน โดยร่วมกันวิเคราะห์ว่าในปัจจุบันวัฒนธรรมของชาวไทยพวนเป็นอย่างไร ชุมชนควรมีการสืบสานวัฒนธรรมในมิติไหนบ้างที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และร่วมกันมองอนาคต คือ เป็นการกำหนดทิศทางว่าอนาคตของวัฒนธรรมไทยพวนควรเป็นอย่างไร มีวัฒนธรรมประเพณีอะไรบ้างที่จะต้องสืบสานเอาไว้ และแนวทางในการสืบสานควรเป็นไปในทิศทางใด

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวน ตำบลเกาะหวาย ที่ส่งผลให้วัฒนธรรมมีความเข้มแข็งดังเช่นในปัจจุบันนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชาวบ้าน แคนนำในการอนุรักษ์วัฒนธรรม รู้จักการทบทวนอดีต มีการวิเคราะห์ปัจจุบัน และมองแนวทางในการสืบสานในอนาคต

2.3.1 ทบทวนอดีตคือการที่ชาวบ้านในชุมชน โดยเริ่มจากแกนนำชุมชนที่เป็นแกนนำทางด้านวัฒนธรรมไทยพวน เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางพิธีกรรม และผู้มีจิตอาสาที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรม ร่วมกันทบทวนอดีตของตนเอง ทั้งการทำการสืบค้นประวัติของชาวไทยพวน การทบทวนวัฒนธรรมประเพณีที่เคยมีมาในอดีต และที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้จักรากเหง้าของตนเอง ทำให้มองเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวนในอดีตว่ามีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนพวนตั้งแต่ต้นนอนจนกระทั่งถึงเข้านอน ดังเช่น ฮีต12 คอง14 ที่เป็นจารีตและแนวปฏิบัติที่คนพวนยึดมั่นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

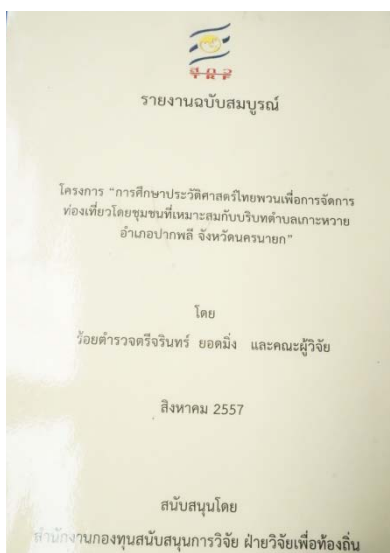
“จากที่ได้รับจากผู้เฒ่า ผู้แก่ สมมติว่าร้อยละคน คนจะบอกมาจากเขียงขวาง ประมาณ 90% อีกสัก 10% บอกมาจากเวียงจันทร์ซึ่งเสียงข้างมากน่าจะเป็นเขียงขวางน่าเชื่อถือมากกว่า เราจึงเชื่อว่าอพยพมาจากเขียงขวาง” (ป่าพริ้ง)

“ในท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเรียกว่า ฮีต12 คอง14 ฮีตเป็นจารีตประเพณี 12 เดือนที่ไทยพวนเขาปฏิบัติกันแต่ละเดือนก็แตกต่างกันออกไปตามรายละเอียด”(ลุงพูล)

การทบทวนอดีตของชาวไทยพวนตำบลเกาะหวาย คนในชุมชนทำหลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการให้ปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ไทยพวนเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชาวไทยพวนในอดีต การศึกษาผ่านร่องรอยทางประวัติศาสตร์จากเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ดังเช่นที่ปรากฏในศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง รวมทั้งการทบทวนอดีตผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ในรูปแบบของโครงการวิจัย ซึ่งเป็นวิจัยชุมชนที่ชาวไทยพวนร่วมกันดำเนินการ

“เรามีพิพิธภัณฑ์ที่วัดฝางคลองที่เก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตของชาวไทยพวนเอาไว้ มีหมดแหละที่นั่น”(ลุงพาน)

“ชาวบ้านร่วมกันทำวิจัยโดยใช้โจทย์วิจัยท้องถิ่น จึงใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยพวนนำ” (ป้าพริ้ง)

ภาพประกอบ 9 ผลงานวิจัยที่ดำเนินการโดยชุมชนเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชน

2.3.2 วิเคราะห์ปัจจุบัน เมื่อมองเห็นอดีต เห็นประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ชาวบ้านเริ่มมีการวิเคราะห์ปัจจุบัน ว่าในปัจจุบันนั้นวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยพวนอยู่ ณ จุดไหน มีอะไรบ้างที่เริ่มสูญหายหรือมีการสูญหายไปแล้ว ดังเช่นประเพณีสู่ขวัญข้าวที่เริ่มมีการสูญหายไปตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การละเล่นบางอย่างก็เริ่มสูญหายไป เป็นต้น โดยการวิเคราะห์ปัจจุบันเริ่มจากกลุ่มแกนนำที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวนมาพูดคุยกันถึงประเด็นปัญหาเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีไทยพวนในปัจจุบันว่ากำลังจะสูญหายไป มีอะไรที่ยังเป็นจุดแข็งของชุมชนไทยพวน บางอย่างที่กำลังจะสูญหายไปเราควรมีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่หรือไม่

“เราก็ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพไทยพวนในท้องถิ่นเราซึ่งแบ่งเป็น 4 เรื่อง คือ ด้านการแสดง
พื้นบ้าน ด้านอาหารของไทยพวน ด้านการแต่งกาย ด้านภาษา และก็มีเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อด้วย...
ภาษาพวนลูกเต้าสมัยใหม่ก็ไม่ค่อยอยากจะพูดพวนอาจจะเป็นเพราะพ่อแม่เขาไม่พูดพวนกับลูกอันนี้
ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนคือตอนเด็ก ๆ ไม่เท่าไรเรียนอยู่ที่นี้ไปกลับแต่โตมาส่วนใหญ่ก็ไปเรียนที่อื่นไม่
สัมผัสสัมผัสในท้องถิ่นอยู่กับบ้าน”(ป่าพริง)

“จุดเด่นเลยเรื่องภาษา แล้วก็เหมือนกันหมด ตั้งแต่เชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว เป็นสิ่งที่เราชาวพวนทุกคนควรอนุรักษ์และสืบสานเอาไว้...สมัยนี้ต่างจากสมัยก่อน เช่น เกี่ยวข้าวมี
คนมารับซื้อเลย เมื่อก่อนมีเกี่ยวข้าวต้องมีการลงแขก การนวดข้าวลงแขกซึ่งไม่ต้องจ้าง มันเป็น
วัฒนธรรม”(ลุงพูล)

การวิเคราะห์ปัจจุบันของชาวไทยพวนทำโดยการประชุมของกลุ่มแกนนำ การพูดคุยกับ
ผู้มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน รวมทั้งผู้นำทางศาสนา

“คนที่นำทำคือแกนนำชุมชนและท่านเจ้าอาวาสแต่ละวัด เริ่มต้นจากผู้นำและเจ้าอาวาส มาพูดคุยกัน ดูว่า
ปัจจุบันทางชุมชนเราเป็นยังไง เรื่องอะไรที่ควรมีการสืบสาน”(ลุงพี)

2.3.3 การมองอนาคตเมื่อรู้อดีต วิเคราะห์ปัจจุบันแล้ว ทำให้ชาวไทยพวนในพื้นที่
ตำบลเกาะหวายเริ่มมีการมองอนาคตของชุมชนว่าการที่จะสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนให้เกิดความ
เข้มแข็งได้นั้นน่าจะทำอย่างไรได้บ้าง ทั้งนี้ การมองอนาคตนั้นเริ่มต้นจากแกนนำในการอนุรักษ์
วัฒนธรรม แต่ไม่ได้จบลงที่แกนนำ แต่ชาวบ้านที่เริ่มเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญได้เข้ามามี
บทบาท มีส่วนร่วมในการมองอนาคต กำหนดทิศทางของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทย
พวนร่วมกัน

ชาวไทยพวนในตำบลเกาะหวายในปัจจุบันเริ่มเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมของ
ตนเองมากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มมีการกำหนดทิศทางการสืบสานวัฒนธรรมร่วมกัน โดยบรรจุเป็น
แผนพัฒนาของตำบล มีวิสัยทัศน์ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมองเห็นว่าการ
สืบสานควรเริ่มจากคลังสมองของผู้สูงวัย นั่นคือเริ่มจากผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่อง
วัฒนธรรมไทยพวน แล้วค่อยส่งต่อไปยังคนรุ่นปัจจุบัน และเยาวชน ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าเรื่อง
ของวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการมีความรู้ซึ่งไม่ใช่ความรู้ที่หาได้โดยทั่วไป
แต่เป็นความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาอันจะต้องมีพื้นฐานมาจากผู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงจะ
สามารถทำการส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานหลายได้

“ความชัดเจนของสภาองค์กรชุมชนที่พวกเราทำกันมานี้จะเป็นรูปธรรมในฐานข้อมูล วิสัยทัศน์ของเราจะเป็นในเรื่องของวัฒนธรรมด้วย การท่องเที่ยวด้วย มียุทธศาสตร์ มีวิสัยทัศน์ ที่เราจะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมของเราอย่างไร กลุ่มอาชีพต่างๆ ที่อยู่ในตำบล” (ลุงพง)

“วางนโยบายส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งทางจังหวัดเห็นความสำคัญ ลุงวางแผนตลอด” (ลุงพูล)

ชาวไทยพวนจึงเห็นว่าในอนาคตจึงต้องมีการดึงผู้ที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยพวนเข้ามาเป็นจิตอาสาในการสืบสาน พร้อมๆ กับการถ่ายทอดต่อไปยังรุ่นลูกหลาน เพราะหากหมดรุ่นแกนนำในปัจจุบันแล้วนั้นก็จะเป็นการยากที่จะมีผู้สานต่อ

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังพยายามที่จะรวบรวมข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมไทยพวนเอาไว้ให้มากที่สุด ทั้งในรูปของโครงการวิจัย เอกสารตำราทางวิชาการ เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการจารึกไว้ในสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง ที่มีการรวบรวมประวัติของชาวไทยพวน เครื่องมือเครื่องใช้ และองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ ไว้ ในโบสถ์ของวัดเกาะหวาย ที่มีการเขียนถึงความหมายของฮีต12 คอง14 ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ เป็นต้น

“ชาวบ้านร่วมกันทำวิจัยโดยใช้โจทย์วิจัยท้องถิ่น จึงใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยพวนนำ” (ป้าฝรั่ง)

2.4 เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม

การเตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม คือ การที่คนในชุมชนรู้ว่าชุมชนของตนเองนั้นมีต้นทุนทางสังคมอะไรบ้างทั้งทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม เป็นต้น และมีการวางแผนหรือแนวทางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอาศัยฐานต้นทุนชุมชนที่มีอยู่

การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน คนในชุมชนมีการวางแผนวางแนวทางในการสืบสานโดยใช้ฐานต้นทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งต้นทุนทางสังคมของชุมชนเกาะหวายที่สำคัญ ได้แก่

2.4.1 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนมนุษย์

ผู้นำในชุมชนไทยพวน ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อความคิด ความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากชาวไทยพวนมีพื้นฐานของการเคารพในผู้อาวุโส และยึดมั่นในศาสนาเป็นอย่างมาก ประกอบกับในชุมชนมีบุคคลที่มีความพร้อม มีความเสียสละในการเข้ามาเป็นผู้นำในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ซึ่งมีความพร้อมทั้งเวลา การปรับตัวเพื่อรับสิ่งใหม่ๆ การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเสียสละตนเองเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่ไม่ได้มีกับทุกคน แต่ปรากฏให้เห็นในแกนนำในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน เป็นทุนมนุษย์ที่ถือเป็นฐานสำคัญในการเตรียมวางแผนการสืบสานวัฒนธรรมผ่าน

“ก็มีผู้ใหญ่สุรศักดิ์สืบทอดมาจากรุ่นเก่าๆ ที่เสียชีวิตแล้วเนอะ ถ้าหากผู้ใหญ่สุรศักดิ์ไม่อยู่ก็จะมีตัวแทนก็คือ บ้านป่าคำมูลและกึ่งลึงณี สามีภรรยาคุณนี่เขาทำตรงนี้อยู่ถ้าเกิดว่าผู้ใหญ่สุรศักดิ์ไม่อยู่” (ป้าฝรั่ง)

“ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับประเพณี ก็จะเป็นชาวบ้าน พระสงฆ์ ชรราวาส ชุมชนในท้องถิ่นโดยมีความเกี่ยวข้องในลักษณะที่ ร่วมกันทำ เช่น งานบุญ กายสาทรจะมีการเตรียมของและมาทวนด้วยกัน หรือจะเป็นในเรื่องของการทำศาสนาพิธีในวันพระหรือประเพณี จะมีการพูดคุย และจัดการละเล่นการแสดง ราวพวนขึ้นก็จะมีการเกี่ยวข้องกัน”(ลุงพาน)

การมีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็งนี้ทำให้การเตรียมพร้อมวางแผนสำหรับการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวนสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทุนมนุษย์ดังกล่าวมาจากกลุ่มผู้นำของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ข้าราชการเกษียณ เป็นต้น รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นไทยพวนโดยกำเนิดก็พร้อมที่จะร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมของตน ทำให้ชาวไทยพวนสามารถที่จะขับเคลื่อนการสืบสานผ่านทุนมนุษย์นี้ได้อย่างเข้มแข็ง

“จะเป็นกลุ่มข้าราชการที่เข้ามาช่วยกัน สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวไทยพวน... ที่เห็นชัดคือข้าราชการบำนาญที่ได้เข้ามาชิมชั๊บและเกิดความรู้สึกรักและภูมิใจในความเป็นไทยพวนและเข้ามาช่วยกันมีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมชาวไทยพวน..ที่เห็นชัดคือผู้นำชุมชนหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมีบทบาทในการรวมตัว ครอบครั้วแต่ละชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวน.” (ลุงพาน)

2.4.2 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนทางปัญญา

วัฒนธรรมไทยพวนเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตของชาวไทยพวนมาอย่างช้านาน ชาวไทยพวนอาศัยแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมนี้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทั้งนี้สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันมาได้มีการเรียนรู้ สืบทอด รวมทั้งปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวิถีชีวิตในแต่ละยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทุนทางปัญญาของชาวไทยพวนที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยทุนทางปัญญานี้ได้แฝงอยู่กับผู้มีความรู้ หรือที่เรียกว่าคลังปัญญาของชุมชน เช่น ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และบุคคลเหล่านี้ยังเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา อันเป็นวัฒนธรรมไทยพวนไปสู่ผู้อื่นได้อย่างเข้มแข็ง

“ผู้ใหญ่สุรศักดิ์ท่านก็เป็นปราชญ์ มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรมวัดวา ต่าง ๆ เป็นผู้นำกล่าวเรื่องศาสนพิธี” (ป้าพริ้ง)

การเตรียมพร้อมวางแผนบนฐานทางภูมิปัญญาของชาวไทยพวนนี้ ทำโดยการพยายามดึงปราชญ์ชุมชนผู้มั่งคั่งความรู้ด้านต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ และแกนนำรุ่นเดิมจะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจในการสืบสาน เพื่อให้อาสาสมัครที่เข้ามาใหม่เกิดความรู้สึกอยากถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาสู่บุคคลอื่น นอกจากนี้ปราชญ์ชุมชนที่มั่งคั่งความรู้ด้านต่าง ๆ ยังมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติต่อกันก่อนที่จะสื่อสารไปยังผู้อื่นอีกด้วย

“ถ้าเมื่อไหร่จิตอาสาจะมีความเข้มแข็งได้ผมว่าต้องมาจากคนที่มีความพร้อม ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญ ถ้าคนกลุ่มนี้ยังเกาะกลุ่มกันได้ ยิ่งดึงกันมาได้ ผมว่ายังมีความเข้มแข็งอยู่ แต่ถ้ากลุ่มนี้ถอยทัพกลับไป ไม่มีคนมาร่วม จะไปหวังเยาวชนขึ้นมาผมว่าจบ คลังปัญญาที่แหละสำคัญที่สุด” (ลุงพี)

“ผู้นำที่เอาจริงทางนี้แบบ ทุ่มให้หมดตัว โอเคเลย แล้วคุณเจาะเลยว่า คนไหนที่เค้าเก่งทางไหน ทางไหน แล้วดึงหัวกะทิ นั้นมา มารวมกัน ถ้าคนนี้มีความรู้ทางนี้ คนนี้มีความรู้ทางนี้ คนนี้มีความรู้ เอามารวมกัน ถ้าแล้วก็มาปรึกษากันว่าเออ เราจะเอาอันไหนมาเป็นจุดเด่นอะไร เนี่ยๆ อาจารย์บรรจงกำลังทำอยู่” (ลุงพง)

ภาพประกอบ 10 – 11 การแสดงรำพวนของชาวชุมชนเกาะหวาย เพื่อต้อนรับผู้มาเยือนชุมชน

2.4.3 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนทางวัฒนธรรม

ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของชาวไทยพวนที่ทำให้คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยอาศัยฐานของทุนทางวัฒนธรรม การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนของชุมชนตำบลเกาะหวายอาศัยฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งในการเตรียมความพร้อมในการสืบสานวัฒนธรรม โดยชุมชนพยายามนำวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมาเป็นจุดเชื่อมโยงในการสืบสาน และทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม อันมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวไทยพวน เช่น วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย รวมทั้งประเพณีต่างๆ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมา เป็นต้น

“เราจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่มีความรู้มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากนั้นเราก็ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เป็น 4 เรื่อง คือ ด้านการแสดงพื้นบ้าน ด้านอาหารของไทยพวน ด้านการแต่งกาย ด้านภาษา และก็มีเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อ”(ป้าพริ่ง)

2.5 ลงมือสืบสาน

การลงมือสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน คือการที่ชุมชนลงมือปฏิบัติกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมจากแนวทางที่วางไว้ ในรูปแบบต่างๆ เช่น สืบสานในลักษณะของการจัดกิจกรรม โครงการที่เป็นรูปธรรม การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ สืบสานผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ รวมทั้งการสืบสานที่ผสมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นต้น

การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงการสืบสานวัฒนธรรมของไทยพวน ตำบลเกาะหวาย เริ่มจากการมีผู้สืบสานที่มีความเข้มแข็ง มีวิธีการสืบสานที่หลากหลายวิธี และผู้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่หลากหลายกลุ่ม ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

2.5.1 ผู้สืบสาน

ไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เป็นกลุ่มเป็นก้อน และมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีด้านต่างๆ เช่น ด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามความเชื่อ ด้านการแต่งกาย ด้านอาหาร เป็นต้น โดยบทบาทของผู้ทำหน้าที่สืบสานก็มีความแตกต่างกันไปตามองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และฐานะทางสังคมที่ตนเองได้รับ ดังเช่น พระสงฆ์ ก็จะสืบทอดผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ผู้นำทางความเชื่อก็จะสืบทอดผ่านพิธีกรรมทางความเชื่อและวิถีปฏิบัติของชาวบ้านในชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อสม. อบต. จะสืบสานในลักษณะของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรมสู่ชาวบ้านในชุมชน และบุคคลอื่นๆ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

“ผู้นำที่มารวมกลุ่มกันนี้แหละ คนที่มีความรู้ด้านต่างๆ ก็จะช่วยกันถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ

อย่างลุงแดง แก่ถนัดเป่าแคน บ้านผู้พั้นนี้ ถนัดการละเล่น

หมู่บ้านเรามีความพร้อม ปราชญ์มีความพร้อม” (ลุงพี)

“คนที่นำทำคือแกนนำชุมชนและท่านเจ้าอาวาสแต่ละวัด

เริ่มต้นจากผู้นำและเจ้าอาวาส” (ลุงพล)

2.5.2 วิธีการและเนื้อหาในการสืบสาน

วิธีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนของตำบลเกาะหวาย มีวิธีการที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งที่แบบเป็นทางการและแบบที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

1) การสืบสานผ่านการบอกเล่าประวัติศาสตร์จากผู้มีความรู้

ประวัติศาสตร์ไทยพวนเป็นสามารถบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ได้เป็นอย่างดี การบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยพวนผ่านผู้มีประสบการณ์ ผู้รู้ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกรุ่นจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยพวนโดยผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้จะเป็นผู้บอกเล่า ถ่ายทอดให้แก่รุ่นลูก หลาน ของตนเอง ซึ่งการเล่าประวัตินี้ นอกจากจะทำให้ผู้รับฟังได้รับรู้ถึงเรื่องราวที่มา

ของชาวพวนแล้ว ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวนจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อีกด้วย เพราะวัฒนธรรมได้ซึมซับอยู่ในวิถีชีวิต วิถีปฏิบัติที่เป็นชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน ในปัจจุบันการบอกเล่าเรื่องราวเหล่านี้ยังคงมีให้เห็นในกลุ่มชาวไทยพวน ในยามที่มีการรวมตัวกันในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น งานบุญ งานประเพณี ก็จะมีการบอกเล่าถึงความเป็นมาของชาวไทยพวนและวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นแก่ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ฟัง

“ครอบครัวเขาก็จะสอนจะบอกอยู่แล้วนะว่าพวกเรามีความเป็นมายังไงตั้งแต่สมัยก่อน เดินทางมายังไง ให้ลูกหลานได้รู้ที่มาของเราเขาจะได้ไม่ลืมบรรพบุรุษและจะได้เล่าต่อๆกันต่อไปนะ” (ลุงพันธ์)

2) การสืบสานผ่านแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของไทยพวน ก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยพวนได้เรียนรู้และเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของตน ในตำบลเกาะหวายมีแหล่งเรียนรู้ที่ชาวไทยพวนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตนอยู่หลายแหล่ง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง พิพิธภัณฑสถานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวน ณ โรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลี รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ตั้งของปราชญ์ชุมชนต่างๆ เช่น บ้านที่ผลิตปลาตู ที่นอกจากจะเป็นจุดรวมของการทำปลาตูแล้ว ยังมีเอกสารความรู้และภาพถ่ายเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารให้ผู้สนใจได้ศึกษาอีกด้วย บ้านที่จัดเป็นโฮมสเตย์ ที่มีเอกสารประวัติศาสตร์ไทยพวนและภาพถ่ายวัฒนธรรมไทยพวน เป็นต้น

“เรามีศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลองที่รวบรวมวัฒนธรรมไทยพวนไว้นะ ใครไปใครมาก็จะไปรวมกันอยู่ตรงนั้นก่อน พวกป้าก็จะไปต้อนรับกันตรงนั้นพาเขาดู บางทีก็พามาดูที่ชุมชนเลยอย่างบ้านครูหลอดก็ทำปลาตู เวลาเขามาก็จะทำให้ดู” (ป้าเพรา)

3) การสืบสานผ่านการบูรณาการกับการเรียนการสอนและกิจกรรมของโรงเรียน

ในชุมชนบ้านเกาะหวาย มีโรงเรียนในพื้นที่ที่ให้ความสำคัญและมีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอย่างต่อเนื่อง เพราะเห็นว่านักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของคนพวน ประกอบกับคณะกรรมการสถานศึกษาที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพวน จึงได้มีการบูรณาการกิจกรรมในโรงเรียนกับวัฒนธรรมไทยพวนให้นักเรียนได้เรียนรู้ เช่น การพูดภาษาพวนวันละคำหน้าเสาธง การแต่งกายไทยพวนสัปดาห์ละ 1 วัน การบูรณาการวัฒนธรรมการแสดง การละเล่นต่างๆ ไว้ในวิชาศิลปะ เป็นต้น ทำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมไทยพวนจากกิจกรรมเหล่านี้

“ก็มีค่ะ ทางอนุบาลอำเภอปากพลี ครูหลอดเขาก็เป็นคนสอนทางนี้อยู่แล้วเขาก็ให้เด็กนักเรียนทั้งหญิงและชายมาเรียนรู้จากการรำพวน รำโชน อย่างวันนี้เขาก็จะมีที่มีการแสดงการละเล่นรำโชนของเด็กน้อย ทำรำก็คล้าย ๆ กัน ก็สืบทอดจากรุ่นโตไปหารุ่นน้อย” (ป้าเพรา)

4) การสืบสานผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการสืบสานวัฒนธรรมที่ชาวไทยพวน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ร่วมแรงร่วมใจผลักดันให้มีขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนแล้วเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนให้คงอยู่สืบไป ซึ่งรูปแบบการสืบสานผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ผ่านทั้งสมาชิกในชุมชนและผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว โดยคนในชุมชนจะมีการเตรียมตัวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง เช่น ที่อยู่อาศัยสำหรับเป็นโฮมสเตย์ การละเล่นต่างๆเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว การเตรียมตัวเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของไทยพวนแก่นักท่องเที่ยว วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นต้น ชาวบ้านจะมีการมาวางแผน ร่วมกันคิด ร่วมกันเตรียมความพร้อม และแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาดูงาน กลุ่มที่ทำการสืบสานจะมีทั้งกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มเด็ก การสืบสานก็จะเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้

“แกงขี้เหล็ก แกงจืด ขนมก็คือ ข้าวจี ก็คือมี 4 อย่าง ก็คือ อาหาร ภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรมการละเล่นต่าง ๆ นอกจากเราจะทำการวิจัยแล้วก็โยงมาเป็นการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการท่องเที่ยว นี่คือการโดดเด่นนะคะเวลาเขามาบ้านเรานะนอกจากจะดูการแสดงการละเล่น ฟังภาษาพวน เราก็จะแต่งกายไทยพวนไป พูดภาษาพวน อาหารก็ต้องเป็นอาหารพวนต้องทานอาหารเราด้วยนะ” (ป้าพริก)

ภาพประกอบ 15 – 16 ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง อ.ปากพลี จ.นครนายก
ศูนย์กลางการจัดแสดงนิทรรศการวัฒนธรรมไทยพวน

2.6 ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์

การร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ คือเมื่อชุมชนมีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนแล้วมีการมาพูดคุย และสะท้อนผลจากกิจกรรมหรือสิ่งที่ได้ทำอันเกี่ยวข้องกับการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงกระบวนการสืบสานต่อไป และเสนอแนวทางในการสืบสานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนร่วมกัน

ชาวไทยพวนตำบลเกาะหวาย มีความมุ่งมั่นที่จะสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนให้คงอยู่และเป็นที่แพร่หลายแก่คนทั่วไป ชุมชนมีมีการร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้การสืบสานวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสะท้อนผลของชุมชนนั้นแสดงออกในสองมิติด้วยกัน ได้แก่ การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมที่ดำเนินการ และการสะท้อนข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

2.6.1 การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงกิจกรรม

ในมิติของการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรม ชุมชนหรือคณะกรรมการที่ทำงานด้านการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนจะมีการสะท้อนเมื่อชุมชนมีกิจกรรมสืบสานหรือดำเนินการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีไทยพวนแล้วไม่ว่าด้วยในรูปแบบใดก็ตาม เช่น การจัดงานบุญงานประเพณี การจัดกิจกรรมสืบสานผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้นคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการชุมชนไทยพวนศูนย์เฉลิมราช วัดฝั่งคลอง จะมีการพูดคุยและประเมินถึงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปว่าในแต่ละครั้งเป็นอย่างไร มีส่วนไหนที่ข้อมูลหรือการดำเนินการเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณียังไม่ถูกต้องตามสิ่งที่เคยปฏิบัติ และร่วมกันนำเสนอแนวทางในการปรับปรุง ซึ่งการพูดคุยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยระหว่างกลุ่มของผู้ที่ทำกิจกรรมสืบสานหรือผู้ที่พบกับปัญหาการสืบสานวัฒนธรรมซึ่งไม่เป็นทางการ

“อย่างมีนักท่องเที่ยวมา พอเรานำเสนอของดีแต่ละชุมชนเสร็จบางทีคณะกรรมการวัฒนธรรมก็มีการพูดคุยกันว่าตรงไหนเรายังไม่ดี มีตรงไหนที่เราสื่อสารออกไปยังไม่ถูกต้อง เราก็จะมาบอกมาปรับในครั้งต่อไป เจ้าอาวาสท่านก็จะคอยให้ข้อแนะนำกับเราด้วยนะ ท่านเข้าประชุมด้วยเกือบทุกครั้งแหละ” (ป้าเพรา)

“ผู้นำชุมชนหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ควรมีบทบาทในการร่วมตัวครอบครัวแต่ละชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวน อันนี้เวลาประชุมกันลูกก็พยายามพูดนะตรงนี้” (ลุงพาน)

2.6.2 การสะท้อนข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

นอกจากในมิติที่สะท้อนผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรมแล้ว ชุมชนยังมีการสะท้อนในมิติข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอีกด้วย โดยการสะท้อนผลนี้เกิดขึ้นเมื่อมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตร การประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรม หรือการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประชุมหารือที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี นอกจากจะพูดคุยกันถึงการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีการพูดถึงความเป็นห่วงหรือข้อจำกัดใน

การสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน หรือการจัดร่วมกันก็ตามจะเห็นถึงข้อจำกัดที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่จะทำให้วัฒนธรรมไทยพวนนั้นมีโอกาสที่จะสูญหายไปหรือไม่มีการสืบสานต่อ เช่น การเริ่มหายไปของแกนนำในการสืบสานที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ บางท่านได้เสียชีวิต บางท่านประสบปัญหาสุขภาพ การส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนรุ่นหลังที่มีข้อจำกัดของการไม่ได้รับความร่วมมือจากเยาวชน ข้อจำกัดของภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวเยาวชน เป็นต้น การร่วมสะท้อนนี้ก็จะมีการเสนอแนะแนวทางออกของข้อจำกัดนั้นด้วย

“กลุ่มที่สืบสานก็จะมีนี้แหละ พวกข้าราชการเกษียณก็จะเข้ามาช่วยกัน แต่ถ้าหมดรุ่นลงไปก็ไม่มีใครจะมีคนทำต่อหรือเปล่า เวลาประชุมกรรมการเราก็คุยกันว่าจะทำยังไงจะเอาใครที่จะเข้ามาร่วมกับพวกเราอีก...

เราก็จะชวนข้าราชการเกษียณคนอื่น ๆ ให้มาเข้าร่วม
ให้เห็นว่าเราทำอะไรแล้วเขาก็จะอยากมาช่วยเราเอง” (ลุงพูล)

“ส่วนใหญ่ก็ไม่มีเวลาหรอก ทำงานกันหมดแต่เขาก็ต้องซึมซับบ้างเพราะเวลาว่างวันหยุดเขาก็มาร่วมตลอดวันสำคัญอย่างสงกรานต์เขาก็มาร่วมอย่างนี้ถือว่าทอดทิ้งไหมละ ส่วนรุ่นประถมก็มีมาร่วมอยู่แล้วสอนให้ไปร่วมกิจกรรม ภาษาพวนวันละคำก็สอนก็เรียนอยู่ ถ้าจะให้พูดถึงประวัติความเป็นมาของตัวเองการเป็นอยู่วัฒนธรรมการกินอยู่ต่าง ๆ เขาก็สามารถที่จะพูดได้อยู่แล้วเพราะเขาได้สัมผัสมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยเพียงแต่เขาไม่ได้แต่งกายไทยพวนเหมือนเรา...” (ป้าฝรั่ง)

“เพราะลูกหลานเค้าก็ไม่มีเอาแล้ว เพราะสมัยใหม่หมดแล้วไง แล้วป้าป้านี้แกก็จะแปดสิบแล้วอะ แกบอกร้าหมดแล้วก็หมดกันไปแหละ แล้วทีนี้เราก็คงจะไปคุยกับเค้า ถ้า ถ้าพูดถึงว่า ถ้าป้าป้าหมดไปแล้วเนี่ย

ไฉ่เนี่ยถ้าเราจะอนุรักษ์ให้นักเรียนบอกครูตลอดเนี่ยแกก็จะทำอยู่
แกบอกครูตลอดไปเอามาสอนนักเรียน...” (ป้าเพรา)

2.7 ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง

การส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง คือการที่ชาวบ้านในชุมชนไทยพวนมีการสืบสานวัฒนธรรมต่อไปยังเยาวชนรุ่นหลัง เช่น รุ่นลูก รุ่นหลาน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และกลมกลืนกับวิถีชีวิต เช่น การถ่ายทอดโดยการสอนผ่านโรงเรียน การถ่ายทอดโดยครอบครัว การที่ผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็น เป็นต้น

การส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนรุ่นหลังเป็นอีกวิธีการสืบสานอย่างหนึ่งที่ชุมชนไทยพวนให้ความสำคัญ และพยายามให้เกิดกิจกรรมที่มีการสืบสานไปสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากการหาแกนนำที่เป็นวัยผู้สูงอายุเข้ามาดำเนินการสืบสานวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันชุมชนได้มีการส่งต่อวัฒนธรรมไทยพวนไปยังเยาวชนรุ่นหลังในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

2.7.1 ปลุกฝังผ่านครอบครัว

การส่งต่อวัฒนธรรมผ่านการปลุกฝังของครอบครัวชาวไทยพวนเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง จนเยาวชนสามารถซึมซับวัฒนธรรมไทยพวนด้วยตนเอง ทั้งที่รู้ตัวและซึมซับไปกับวิถีชีวิต ครอบครัวทำการส่งต่อวัฒนธรรมสู่เยาวชนทั้งการบอกเล่าโดยตรง เช่น เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ของไทยพวนให้ลูกหลานฟัง และการส่งต่อวัฒนธรรมโดยผ่านวิถีปฏิบัติ เช่น ชักชวนลูกหลานไปร่วมวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชุมชนในโอกาสสำคัญต่างๆ การพูดภาษาพวนกับลูกหลานในบ้าน วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นต้น ทั้งการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง การชักชวนให้ปฏิบัติ และการบอกเล่าโดยตรงของครอบครัวไทยพวนในชุมชนเป็นการปลุกฝังให้เยาวชนซึมซับวัฒนธรรมตั้งแต่อยู่ในบ้าน และสามารถจดจำเรื่องราวจนกระทั่งสามารถส่งต่อไปยังคนอื่นๆ ได้

“หลานๆ เวลาไปกับป้าๆ ก็ให้เขาใส่ชุดไทยพวนนะ เขาก็มีชุดหม้อฮ่อม กางเกงขาก๊วย เวลาป้าซ้อมเพลงที่บ้านเขาก็ร้องตามได้หมดก็ถือเป็นการให้เขาซึมซับบ้าง เวลาไปกับป้าก็ไม่เคอะเขินเหมือนคนอื่นเคย แล้วยังบอกลูกหลานบ้านอื่นพามาทำจะได้เห็นถึงวัฒนธรรมของเรา” (ป้าพริ้ง)

“เขาก็ต้องซึมซับบ้างเพราะเวลาวางวันหยุดเขาก็มาร่วมตลอด วันสำคัญอย่างสงกรานต์เขาก็มาร่วมอย่างนี้ถือว่าทอดทิ้งไม่หมด ส่วนรุ่นประถมมีมาร่วมอยู่แล้วสอนให้ไปร่วมกิจกรรม ภาษาพวนวันละคำก็สอนก็เรียนอยู่ ถ้าจะให้พูดถึงประวัติความเป็นมาของตัวเอง การเป็นอยู่วัฒนธรรมการกินอยู่ต่าง ๆ เขาก็สามารถที่จะพูดได้อยู่แล้วเพราะเขาได้สัมผัสมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย” (ป้าพริ้ง)

“ที่นี้ชุมชนพูดพวนอยู่เรื่อยๆ นี่คือภาษา แล้วอาหารการกิน กินกับพอกับแม่เขาอยู่แล้ว” (ลุงพล)

2.7.2 ปลุกฝังผ่านสถานศึกษา

สถานศึกษาในชุมชนเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญกับวัฒนธรรมไทยพวน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาในชุมชนเห็นความสำคัญ และมีกิจกรรมที่ส่งต่อไปยังนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนไทยพวนในชุมชน การส่งต่อไปยังเยาวชนของสถาบันการศึกษา ทำทั้งการเป็นแบบอย่างของครูในโรงเรียนในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้นักเรียนได้เห็น เช่น แต่งกายด้วยชุดพวน การพูดภาษาพวน เป็นต้น

“คุณครูนี้แหละแต่งกายแบบไทยพวนไปโรงเรียน คุณครูที่โรงเรียนหลายคนทำ อย่างวันอังคารนี้ครูก็จะแต่งกายด้วยชุดไทยพวน เรียบอกให้เขาทำเราก็ต้องทำเป็นแบบอย่างแก่เขาจริงไหมคะ ครูบางคนก็จะพูดภาษาพวนกับนักเรียนช่วงพักเที่ยง อย่างเวลาอยู่บ้านอย่างนี้ครูก็จะพูดภาษาพวนกับเด็กในหมู่บ้าน กับคนในชุมชน” (ป้าพา)

“พยายามให้ความสำคัญกับบุตรหลาน บอกให้ครอบครัว
ช่วยในเรื่องการปลูกฝัง ประเพณี” (ลุงพาน)

การส่งเสริมโดยจัดเป็นกิจกรรมของโรงเรียน เช่น จัดเป็นกิจกรรมการเรียนภาษาพวน วันละคำหน้าเสาธง การแต่งกายด้วยชุดไทยพวนในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 วัน เป็นต้น การจัดพิพิธภัณฑ์ไทยพวนในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปเรียนรู้ รวมทั้งการบูรณาการวัฒนธรรม ประเพณีไทยพวนในวิชาเรียน เช่น การรำพวน การเรียนรู้อาหารพวน การแต่งกายของชาวไทยพวน จะมีการสอดแทรกในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ทำให้นักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของชาวพวนได้เรียนรู้วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมของโรงเรียน

“การฟื้นฟูที่ชัดเจนคือ ตอนนี้มีครูเป็นคนพวน เราก็ไปคุยกับคุณครูเราและผู้อำนวยการ เอา 4 อย่างนี้ไปบรรจุในโรงเรียน ซึ่งเป็นวันพุธครูจะไปสอนแต่งกายด้วย ให้กินอาหารพวนและให้พูดด้วย หัตถ์รำ การละเล่น คือ การอนุรักษ์โดยใช้เด็ก เพราะเด็กเกิดมาสมัยนี้อยู่กับพ่อแม่ไม่เท่าไร ไม่พูดพวนฟังรู้ก็จะเข้าใจก็จะไม่ค่อยพูดกัน เข้าไปโรงเรียนเขาพูดกัน แล้วก็พยายามพูดกับเด็กเพราะที่แล้วมาเราไม่มีการอนุรักษ์...โรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลี ผอ.เขาเอาด้วย เขามีให้พูดภาษาพวนวันละคำ และก็แต่งชุดไทยพวนทุกวันอังคารที่โรงเรียน เด็กมันก็ได้เรียนรู้จากตรงนี้” (ป้าเพรา)

ให้ครูใหญ่ ผอ. ในโรงเรียน สอน การรำพวน การแสดงให้เด็กมีใจรักในด้านรำพวน
และเสริมสร้างรายได้ให้กับเด็ก มีการสร้าง พิพิธภัณฑ์ ของเครื่องใช้เก่าๆ
ไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ศึกษามาชม มาเรียนรู้” (ลุงพาน)

2.7.3 ปลูกฝังผ่านสถาบันทางศาสนา

วัดเป็นสถานที่ที่มีการรวมตัวของคนในชุมชนมากที่สุด เพราะชาวไทยพวนให้ความสำคัญกับศาสนาเป็นอย่างมาก ยามมีงานบุญ งานประเพณีก็จะจัดกันที่วัด วัดจึงเป็นศูนย์รวมของทุกคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งนอกจากผู้เฒ่าผู้แก่จะเข้าไปทำบุญกันในวันสำคัญทางศาสนาแล้ว ในยามที่มีงานประเพณีสำคัญบุญหลาน เยาวชนก็จะรวมตัวกันที่วัดเช่นกัน วัดหรือสถาบันศาสนาจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่คนในชุมชนใช้ในการสืบสานวัฒนธรรมสู่เยาวชนของชุมชน การส่งต่อวัฒนธรรมผ่านสถาบันทางศาสนา ผู้ทำหน้าที่ในการส่งต่อมีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาร่วมทำบุญ ผ่านการพูดคุย บอกเล่า และการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยการบอกเล่าในระหว่างที่ชาวบ้านและลูกหลานมาทำบุญ รวมทั้งพระสงฆ์เองก็มีส่วนสำคัญในการส่งต่อวัฒนธรรมไปสู่เยาวชนเช่นกัน โดยการบอกเล่าความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทยพวนให้แก่ผู้มาร่วมทำบุญในประเพณีหรือเทศกาลที่สำคัญ รวมทั้งการสืบสานไปยังพระรุ่นใหม่ที่อยู่ในวัดด้วย

“พระสงฆ์จะบอกความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีแก่ชาวบ้าน เช่น แนะนำการทำบุญต่างๆเพื่ออะไร เช่น เพื่อทำบุญให้บรรพบุรุษ รื้อที่ 12 คอง 14 วันทำบุญวันไหนจะต้องสวดบทไหน เจ้าอาวาสจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดต่อให้แก่พระรุ่นใหม่”(ป่าเพรา)

นอกจากนี้ ในยามที่มีเยาวชนหรือผู้สนใจต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยพวน โดยเฉพาะชุมชนวัดฝางคลอง เจ้าอาวาสจะยินดีบอกเล่าประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ให้ผู้ที่มาเรียนรู้ได้ฟังเป็นประจำ อันเป็นการส่งต่อให้แก่เยาวชนได้อีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

“เวลามีคนมาขอความรู้ มาถามอะไร เจ้าอาวาสถ้าทำอยู่ก็จะคอยบอกตลอด เพราะท่านเป็นผู้บุกเบิก และอยากให้มีการสานต่อวัฒนธรรมไทยพวนของเรา” (ป่าเพรา)

2.7.4 ปลุกฝังผ่านกิจกรรมของชุมชน

การส่งต่อแก่เยาวชนรุ่นหลังของชาวไทยพวน นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังผ่านกิจกรรมของชุมชนอีกด้วย ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่คนในชุมชนยึดถือ และปฏิบัติกันเป็นประจำ เช่น การทำบุญวันสารทพวน การไหว้ศาลปู่ตา การทำบุญประจำปีต่างๆ ที่ลูกหลานจะต้องมาเข้าร่วมและสืบทอด แม้ว่าจะอยู่ต่างจังหวัด การสืบสานวัฒนธรรมการเล่นต่างๆ แก่กลุ่มเยาวชนเพื่อนำไปแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นการส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนรุ่นหลังอีกด้วย เช่น การรำพวน การรำโทน การตีกลอง เป็นต้น

“สอนการเล่นพื้นบ้าน เช่น ตีจับ ตีกลอง รำโทน สอนให้แก่เด็กๆ โดยเรียนที่วัดฝางคลอง สอนให้รู้ว่าการตีกลองในแต่ละการแสดงตีได้ เวลาให้เขาไปแสดงต่อเขาจะทำได้ สอนร้องเพลงรำโทน เด็กเอาไปแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ดู หรืองานในอำเภอ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม” (ป่าเพรา)

“มาเขียนภาษาพวน แล้วก็มาอนุรักษ์การเล่นเนี่ย สอนนักเรียนนี่แหละ เอานักเรียนมา แล้วก็เอาแต่ละหมู่บ้านมา เอามา มาร้องมารำกันเนี่ย เออ แต่ละหมู่บ้านมาตีกลองร้องเพลง คำทำยังไงกันมั้งคนพวนสมัยก่อน คำทำยังไงกันเนี่ย บ้านนั้นบ้านนี้ ก็เอามา พอสอนเสร็จก็ให้เด็กแสดงให้เราดูเลยว่าเขาทำได้ไหม” (ลุงพี)

“ในชุมชนส่วนใหญ่มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยพวนที่เห็นได้ชัดคืองานบุญ ประเพณีในแต่ละเดือนที่มีการจัดกิจกรรมประเพณีการเล่นในวัด” (ลุงพาน)

ส่วนที่ 3 ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนปรากฏผลที่เกิดจากการสืบสานใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล 2) เกิดเครือข่ายความร่วมมือ และ 3) เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

3.1 เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล

หมายถึง ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนทำให้บุคคลในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในมิติต่างๆ ได้แก่ ด้านความรู้ คือ คนในชุมชนรู้จักเหง้า เข้าใจวัฒนธรรมของตน ด้านเจตคติ คือ คนในชุมชนเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวน และด้านพฤติกรรม คือ คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยให้ความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนในมิติของการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลของชาวตำบลปากพลี จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน ดังจะได้นำเสนอให้เห็นต่อไปนี้

3.1.1 ด้านความรู้ ในมิติของการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลด้านความรู้ จากการศึกษาชาวไทยพวนได้สะท้อนภาพให้เห็นว่าผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนของชาวไทยพวนตำบลเกาะหวายทำให้คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนเองจากการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชุมชน การบอกเล่าผ่านเอกสารทางประวัติศาสตร์ และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เช่น หนังสือประวัติศาสตร์พวน เครื่องมือในการประกอบอาชีพ เครื่องแต่งกาย เป็นต้น บอกเล่าผ่านวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีปฏิบัติของชาวไทยพวน เช่น การยี่ดถือและปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 การปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องปู่ตาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ วัฒนธรรมการเล่น การแต่งกาย อาหาร เป็นต้น

“เขียนภาษาพวน อย่างเช่นพอเขียนชื่อตัวเองได้ก็ยี่ดี ภาษาพวนชื่อตัวเองเป็นแบบไหน เขียนยังงั๊ อันนี้ก็ได้เป็นความรู้แล้วหนึ่งอัน ส่วนคำพูดนี้ทุกคนจะพูดเหมือนกันได้อยู่แล้ว”(ป่าเพรา)

“ชาวไทยพวนมีประเพณี ที่ยี่ดถือกันมานาน ที่เห็นชัดๆคือ ประเพณี 12 คอง 14 ในแต่ละอย่างถ้าเราทำเราปฏิบัติลูกหลานมันมันก็เห็น ได้รู้ได้เข้าใจจะมากน้อยก็ว่าไป”(ลุงพูล)

ก่อนที่ชุมชนจะมีการสืบสานวัฒนธรรมอย่าเข้มแข็ง ชาวชุมชนได้ดำเนินชีวิตตามวิถีปฏิบัติ แต่เนื่องจากสถานการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของโลก ทำให้วิถีปฏิบัติที่เคยสืบทอดกันมาอาจส่งไปไม่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลานของชุมชน ด้วยภาวะทางเศรษฐกิจที่ทำให้ต้องมีการออกทำงานนอกบ้านมากขึ้นของกลุ่มคนวัยทำงาน การต้องออกไปเรียนหนังสือนอกชุมชนของเยาวชน ทำให้การซึมซับวัฒนธรรมประเพณีเริ่มลดน้อยลงกว่าสมัยก่อน ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตไทยพวนและสิ่งที่ถือปฏิบัติอันเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตที่ดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป ความรู้ก็จะฝังอยู่กับตัวบุคคลซึ่งส่วนใหญ่อยู่ ต่อมาเมื่อชาวชุมชนเริ่มตระหนักและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวน และเริ่มมีการสืบสานวัฒนธรรมโดยการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนแก่บุตรหลานไทยพวน และ

ชาวบ้านในชุมชน จนกระทั่งเกิดกระบวนการสืบสานเกิดขึ้น ความรู้ที่เคยฝังอยู่เฉพาะกับตัวบุคคลก็เริ่มมีการส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง ทำให้ความรู้ไม่หยุดอยู่ที่ตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือเฉพาะในตัวผู้เฒ่าผู้แก่อีกต่อไป แต่ชาวบ้านในชุมชน ลูกหลานของคนในชุมชน รวมถึงบุคคลภายนอกที่เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตไทยพวนก็ได้รู้ประวัติศาสตร์ไทยพวนด้วย

“เมื่อก่อนนะคนไม่ค่อยกล้าพูดกล้าคุยกับคนอื่นหรอก คนแก่สมัยก่อนเขาจะไม่กล้าเล่าเพราะเขาพูดไทยไม่ค่อยได้ ก็จะพูดแต่ภาษาพวนนี่แหละ แต่ทุกวันนี้เรามีการสืบสานมีการอนุรักษ์ มีคนเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เดี่ยวนี้ไปถามสิมีแต่คนอยากบอก อยากเล่าให้ฟัง” (ลุงพูล)

เมื่อประวัติศาสตร์ถูกถ่ายทอดสู่ชาวบ้านและลูกหลานในชุมชน บุคคลเหล่านี้ได้รู้ถึงความเปิ่นมา รากเหง้าของตนเอง ซึ่งการรู้ประวัติศาสตร์นี้ทำให้เกิดการซึมซับและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของไทยพวนไปด้วย เมื่อคนในชุมชนมีความรู้ในรากเหง้า ประวัติศาสตร์ของตน ก็นำมาซึ่งความเข้าใจ วัฒนธรรมและถือปฏิบัติสืบต่อไปเป็นวิถีปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสันติสุขของชุมชนต่อไป รวมทั้งนำไปสู่การสืบสานต่อไปยังคนรุ่นหลังไม่สิ้นสุด

3.1.2 ด้านเจตคติ

ในมุมมองของคนในชุมชนเห็นว่าผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนทำให้คนในชุมชนมีเจตคติในทางบวกมากยิ่งขึ้น ตระหนักและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวนมากขึ้น จากเมื่อก่อนที่ชาวบ้านดำเนินชีวิตไปโดยไม่ได้เห็นความสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรม แต่เมื่อเริ่มมีผู้ที่ตระหนักและดำเนินการสืบสาน มีกระบวนการสืบสานที่สื่อถึงสมาชิกทุกคน ทุกระดับในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมของตน และเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตน โดยสิ่งที่เปลี่ยนในระดับความรู้สึกของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นว่ามีเจตคติที่เปลี่ยนไป ได้แก่ เกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม และเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

1) เกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม จากกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยพวนตำบลเกาะหวาย ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและรู้สึกเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนมากขึ้น รู้สึกรักและหวงแหนในวัฒนธรรมและไม่อยากให้สูญหายไป จากกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้รู้ว่าวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตน การปฏิบัติหลาย ๆ อย่าง เช่น การยึดมั่นในศาสนา การชอบทำบุญ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทยพวนทั้งสิ้น ซึ่งมีทั้งคนที่ทราบและไม่ทราบ บางคนปฏิบัติตามโดยไม่รู้ถึงรากเหง้าหรือที่มาของวิถีปฏิบัตินั้น แต่เมื่อมีการสืบสานวัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านก็ได้รู้ถึงสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และเริ่มเกิดความรู้สึกตระหนักถึงสิ่งที่ตนมี และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดังที่คนในชุมชนบางท่านได้สะท้อนผ่านการบอกเล่าว่าจากที่ชีวิตหลักการเกษียณอายุราชการเมื่อก่อนนั้นอยู่กับบ้าน ไม่ต้องออกมาช่วยเหลืองานชุมชนให้ลำบาก แต่เมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมจากการชักชวนของคนในครอบครัวและได้เข้ามาสัมผัสกับการทำกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนก็เกิดความรู้สึก

เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและเห็นคุณค่า ทำให้อยากมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมต่อไป หรือบางคนเห็นว่าเมื่อเกิดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมแล้วคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ทั้งชาวบ้าน เด็ก เยาวชน ก็เกิดความรู้สึกตระหนักถึงความสำคัญ และอยากถ่ายทอดการสืบสานวัฒนธรรมไปยังผู้อื่นต่อไป เป็นต้น

“อย่างผมนี่เกษียณผมไม่เคยคิดจะเข้ามา อยู่บ้านผม พอดีลุงคนที่เป็นพี่เขยเขาเข้ามาบ่อยๆ เอ้าดึงเราตามมา พอมาปั้บเราเห็นความสำคัญ เราก็มาร่วมที่” (ลุงพี)

“การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยพวนของตัวเองและอยากจะให้วัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับได้รับการเผยแพร่สู่บุคคลภายนอกทั่วไป” (ป้าพา)

“สังคม กิติชื่ขึ้น เด็ก เยาวชน มีความตระหนัก ปฏิบัติในการสืบสานประเพณีมากขึ้น” (ลุงพาน)

เมื่อคนในชุมชนเกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ก็นำไปสู่ความคิดในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนไปสู่ผู้อื่นต่อไป เนื่องจากเกิดความกังวลว่าสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดี เห็นว่ามีความสำคัญจะสูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า แนวคิดในการสืบสานวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น

“ป้าเห็นว่ามันมีบางสิ่งบางอย่างจะสูญหายไปมันก็เสียดายก็เลยนำกิจกรรมต่างๆ ที่จะสูญหายรวมตัวขึ้นมาอย่าง รำโทน ก็เอากลับมาทำ”(ป้าพริก)

2) เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ทำให้ชาวชุมชนไทยพวนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อคนในชุมชนได้รับรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และเป็นศูนย์รวมความเป็นปึกแผ่นของชาวไทยพวน ทั้งในระดับชุมชนและชาวไทยพวนในพื้นที่อื่นๆ นอกชุมชน อีกทั้งการมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาช้านาน ประกอบกับหน่วยงานและบุคคลภายนอกให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกหลานคนพวน การได้มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ และการได้มีส่วนร่วมในการเป็นผู้สืบสานไม่ว่าจะในบทบาทของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี ผู้รับการถ่ายทอด ผู้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ชาวไทยพวนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน รวมทั้งมีขวัญและกำลังใจในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนสืบไป

“ในการสืบสานวัฒนธรรมนั้นส่งผลต่อตัวเองคือ จิตใจแจ่มใส มีความสุขกับสิ่งที่ทำ เนื่องจากลู่
แดงเป็นนั้นดนตรี อารมณ์ ศิลปิน และ ภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานวัฒนธรรม...ข้าราชการ
บ้านญาติที่ได้เข้ามาสัมผัสและ เกิดความรู้สึกรัก และภูมิใจในความเป็นไทยพวนและ เข้ามาร่วมกันมี
บทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมชาวไทยพวน” (ลุงพาน)

“มีความภาคภูมิใจโดยส่วนตัว คือเราทำได้ทำตรงนี้เรารู้สึกได้เป็นผู้นำให้ชุมชนให้ชาวบ้านมาทำอย่างเรา
ตอนแรกเขาก็พูดไม่เอาไม่ทำแต่เราก็บอกทำเถอะ
เอาพื้นที่นั้นมาเถอะมาให้คนเขารู้ให้คนเขาเห็น”(ป้าพริ่ง)

“ประเพณีที่ทำให้เรามีขวัญ กำลังใจ มีความเชื่อมั่นอะ มันเป็นกุศโลบายของคนสมัยนั้น...คือเราได้สืบ
ทอด เรามีความสุขใจ อิ่มเอมใจ ภูมิใจนั้นแหละ ส่งผลต่อสภาพจิตใจเรา เราก้ยังอยู่ได้” (ป้าเพรา)

3.1.3 ด้านพฤติกรรม

การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของ
วัฒนธรรมของตนเอง จนกระทั่งแสดงออกซึ่งพฤติกรรมสืบสานที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากกว่าเมื่อก่อน
ซึ่งแสดงออกในลักษณะทั้งเป็นผู้ทำหน้าที่สืบสาน ผู้รับการสืบสาน และการปฏิบัติเพื่อสืบสานวัฒนธรรม
ที่ดั้งเดิม พฤติกรรมสืบสานที่แสดงออกในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบสาน เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้
ทางวัฒนธรรมสู่เยาวชนของปราชญ์ชุมชน การถ่ายทอดการเขียนภาษาพวนแก่ชาวบ้านและเยาวชน
 เป็นต้น

1) พฤติกรรมสืบสานในกลุ่มผู้ใหญ่

พฤติกรรมสืบสานที่ปรากฏจากผลการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ในกลุ่มผู้ใหญ่มีทั้ง
พฤติกรรมที่เป็นผู้ทำหน้าที่สืบสาน ซึ่งมีความสำคัญอันจะทำให้วัฒนธรรมไทยพวนยังคงอยู่ ได้แก่ การ
เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่ผู้อื่น ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนทำให้เห็น
พฤติกรรมการสืบสานที่ปรากฏชัดในกลุ่มผู้ใหญ่ คือการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมสู่ผู้อื่น ซึ่ง
ไม่ได้อยู่เฉพาะที่กลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ปรากฏให้เห็นในตัวบุคคลอื่นๆ ในชุมชน
ด้วยเช่นกัน จากที่เคยปฏิบัติอย่างเดียวกัก็พยายามช่วยกันขยายองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมต่อไปยังบุคคล
อื่นๆ โดยเริ่มจากการถ่ายทอดไปสู่คนในครอบครัว เช่น ชักชวนมาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ
ชุมชน สนับสนุนให้คนในครอบครัวร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นการฝึกรำพวน การฝึก
เขียนภาษาพวน เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏพฤติกรรมการสืบสานในฐานะผู้ปฏิบัติ ผู้มีส่วนร่วมใน
กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นประจำ กิจกรรมทางวัฒนธรรมหลายๆ กิจกรรมเกิดมาจากผลจากการสืบสาน
วัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมไทยพวนในรูปแบบของการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือบุคคลที่สนใจและเข้ามาเยี่ยมชมในชุมชนไทยพวน
ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งการต้อนรับ การนำเสนอวัฒนธรรมที่ดีของไทยพวน เมื่อ
ชุมชนมีกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ผู้ใหญ่ในชุมชนก็ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเป็นอย่างดี เช่น การ

แต่งกายด้วยชุดพวนของแต่ละชุมชนในประเพณีสารทพวน การร่วมทำบุญผ้าป่าสามัคคีของเครือข่ายไทยพวนในประเทศไทย เป็นต้น

“ผมกำลังทำการสืบสานการละเล่นวัฒนธรรมไทยพวนสู่เด็ก โดยผมจะตั้ง บ้านใครที่มีความพร้อม อย่างบ้านผู้พันมีความพร้อมเรื่องการละเล่น เมื่อมีงบมาผมจะทำเป็นศูนย์ฝึกเลย ให้อย่างวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ เราจะเปิดบ้านให้นักเรียนเข้ามาเรียนกัน” (ลุงพี)

“ครอบครัวจึงเริ่มเปิดทางให้เด็ก ๆ เยาวชนได้ฝึกการแสดงรำพวน เพื่อใช้เวลาว่างสร้างรายได้และเป็น การสืบสานวัฒนธรรมร่วมด้วย... เวลาที่มีนักท่องเที่ยวมาดูงานแต่ละชุมชนก็จะมาร่วมกันต้อนรับและ นำเสนอจุดเด่นของชุมชนตนเอง อย่างของเราก็จะมีรำพวน มีปลาตุ...” (ป้าเพรา)

2) พฤติกรรมสืบสานในกลุ่มเด็กและเยาวชน

พฤติกรรมสืบสานที่ปรากฏในกลุ่มเยาวชนที่เป็นผลจากการสืบสานวัฒนธรรม เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมากขึ้น เริ่มจากกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งเมื่อก่อนผู้ที่ปฏิบัติจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ในชุมชน ปัจจุบันมีเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมเหล่านี้มากขึ้น เช่น การทำบุญตามประเพณี พิธีเลี้ยงขวบปี การร่วมประเพณีทำบุญต่างๆ ของไทยพวน เป็นต้น

“เดี๋ยวนี้เด็กก็เขาก็กีมาอะ มากับพ่อแม่ปู่ย่าเขาเวลามีงานที่วัด งานเลี้ยงขวบปี บางคนพ่อแม่มาไม่ได้ก็ส่ง ลูกมาแทน” (ป้าเพรา)

“บางที่ถึงจะมีวัยทำงาน ก็มีโอกาสมกลับมาทำบุญบ้าง ก็อย่างสมมุติประเพณีที่ไปบ้านกันแทบทุกคน ถึงจะไปอยู่ที่อื่นเนี่ย อย่างเช่น งานสารทพวน สิ้นเดือน 9 ที่ว่ามี ทำบุญห่อข้าวที่วานี้ มากันแทบทุกหลังคาเรือน ลูกเต้าไปอยู่ที่ไหน ก็พากันมา แม้จะไปอยู่ไกล ก็ยังกลับมาทำตามประเพณี” (ลุงพัน)

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนในชุมชนยังร่วมสืบสานวัฒนธรรมโดยการสืบทอดวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน เช่น วัฒนธรรมการรำพวน การตีกลองเป่าแคน เด็กและเยาวชนก็จะเข้ามาเรียนรู้กับปราชญ์ชุมชนในช่วงวันหยุด เยาวชนเหล่านี้ล้วนเป็นลูกหลานของชาวไทยพวน เมื่อเรียนแล้วก็มี การออกแสดงตามงานประเพณีสำคัญของชุมชน หรืองานประจำจังหวัด รวมทั้งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชน และเยาวชนก็มีการสืบสานต่อไปยังกลุ่มเยาวชนด้วยกันเองในชุมชนอีกด้วย พฤติกรรมสืบสานเหล่านี้เริ่มซึ่มวับในตัวเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวไทยพวน พฤติกรรม การสืบสานที่แสดงออกมานั้นจึงเป็นการแสดงออกด้วยตัวของเยาวชนเอง การรวมกลุ่มการแสดง รวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็มาจากการสนใจของเยาวชนเอง พฤติกรรมสืบสานจึงยังคงเกิดขึ้นและสืบสานต่อไปยังเยาวชนคนอื่นๆ ต่อไป

“เด็กจาก 4 ชุมชนในโรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลี เด็กตอนนี้มีกลุ่ม รำโทน กลุ่มรำพวน ตีกลองเป่าแคน คนสอนคือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน โดยจัดอบรมในวันหยุด และให้นักเรียนแสดงให้ดูว่าถูกต้องหรือไม่... เวลาเมื่อนักท่องเที่ยวมาเขาก็จะแสดงให้นักท่องเที่ยวดู งานจังหวัดเขาก็ไปกันนะ” (ป่าพริก)

“ผู้ที่สืบทอดนั้นคือเยาวชนที่ได้รับความรู้และมีความชำนาญที่พร้อมจะสืบทอด สืบสานวัฒนธรรมนั้นไม่ให้สูญหายไปเช่น การละเล่น การรำพวน การเล่นดนตรี การร้องรำ โดยทางเยาวชนหรือเด็ก ๆ จะได้รับการถ่ายทอด จาก ผู้ใหญ่ในชุมชน และนำมาเล่นให้เกิดเป็นประเพณี และสืบทอด สืบสานให้กันรุ่นสู่รุ่น” (ลุงแดง)

3.2 เกิดเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง เครือข่ายความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ความร่วมมือในลักษณะของการทำโครงการวิจัย เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นทั้งเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และระหว่างชุมชนกับรัฐ

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ซึ่งเริ่มจากเกิดเครือข่ายภายในชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชน และเครือข่ายระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ทั้ง 3 เครือข่ายนี้ต่างมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนให้เกิดความเข้มแข็ง ดังจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

3.2.1 เครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชน

การร่วมมือภายในชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำในชุมชน เพียงแต่เมื่อก่อนยังไม่เห็นเด่นชัด เป็นความร่วมมือที่กระทำกันเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่เมื่อมีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนอย่างเป็นทางการมากขึ้นได้ก่อให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชนที่ปรากฏเด่นชัดเป็นในลักษณะของเครือข่ายที่แต่ละคนมีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชนต่างให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรม เมื่อมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็จะมีตัวแทนของสมาชิกในชุมชนร่วมกันวางแผน ซึ่งเครือข่ายภายในชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนจะประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ตัวแทน อสม. ตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน ที่จะเป็นตัวแทนชาวบ้านในการวางแผนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนที่จะนำกิจกรรมเหล่านั้นลงสู่ชุมชน รวมทั้งเป็นตัวแทนของชุมชนในการเข้าร่วมเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างชุมชน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้เกิดกิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

“ป่าเป็นประธาน อ.ส.ม. ป่าก็รวม อ.ส.ม.เรียกมารำโทนเป็นการอนุรักษ์ไปในตัว เวลาจะเอาไปแสดงที่ไหน ก็เอาคณะนี้ไปเล่น เป็นการอนุรักษ์ไว้ ยิ่งดีที่มีกลุ่มพวกนี้ เราชอบกัน คนมันชอบมันก็สนุกเกิดความร่วมมือกันไป พอหมดพวกนี้ก็จะมีใครไ้ ก็ว่าจะโอนให้นักเรียนประมาณนี้”(ป่าเพราะ)

“อย่างผมเนี่ยเป็นเขาเรียกประธานประชาคม ก็จะมีคนอื่น ๆ อีก ก็เป็นผู้นำเกี่ยวกับเอชชนบธรรมเนียมประเพณี หรือแจ้งข้อมูลข่าวสารในชุมชน ซึ่งจะมีหอกระจายข่าวด้านประชาสัมพันธ์ไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำหนดหรือทาง อบต. ชนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเราก็เชิญชวนในชุมชนของเราไปทำกิจกรรมร่วมกัน ที่นี้มีคณะอะไรมา มี เรื่องชนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ลอยกระทง จะลอยที่ไหนอย่างไรต้องแบ่งบทบาทกัน ต้องประชุมคณะกรรมการด้วย เขาเรียกว่าคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีหลายด้านอะ ด้านการปกครอง ด้านยาเสพติดจะมีเด็กเล็กด้านประเพณีวัฒนธรรมก็ต้องมีส่วนร่วมไปร่วมกับเขา” (ลุงพล)

“พยายามดึง โรงเรียน /ครู /ผอ ให้มีความสำคัญในการปลูกฝังเยาวชน หรือกลุ่มนักเรียนให้มีใจรักความเป็นชาวไทยพวน เช่น มีการแต่งกาย อนุรักษ์วัฒนธรรมที่สำคัญของชาวไทยพวน มีการสอนรำพวน การแสดงของชาวไทยพวนต่าง ๆ ให้อยู่ในจิตสำนึกของเยาวชนมากขึ้น และชักนำ โดยให้วัดเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรม และนอกจากนั้นมีการนำครอบครัว โดยให้ครอบครัวตั้งหรือนำบุตรหลานมาเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง” (ลุงพล)

3.2.2 เครือข่ายระหว่างชุมชน

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ทำให้เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนขึ้น เป็นเครือข่ายชุมชนไทยพวนในพื้นที่ตำบลเกาะหวาย 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านท่าแดง ชุมชนบ้านฝั่งคลอง และชุมชนบ้านใหม่ โดยการรวมตัวของเครือข่ายระหว่างชุมชนนี้เกิดจากการที่ชุมชนต้องการค้นหาศักยภาพของตนเองผ่านวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มกันของทั้ง 4 ชุมชนร่วมกันศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยพวน เมื่อค้นพบศักยภาพของชุมชนตนเองแล้ว เช่น วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการละเล่น ฮีต 12 คอง 14 เป็นต้น ก็ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนผ่านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น อันเกิดจากความร่วมมือของชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ เช่น จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีศูนย์รวมอยู่ที่ศูนย์เฉลิมราชวัดฝั่งคลอง เป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมการจัดกิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะ ที่เวียนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละปี การประสานงานการแสดงของไทยพวนระหว่างชุมชนและโรงเรียน เป็นต้น

เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างมีตัวแทนของตนเองเป็นผู้คอยประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือต่าง ๆ เกิดขึ้น นำข่าวสารจากเครือข่ายมากระจายต่อยังสมาชิกในชุมชนของตนเอง ทำให้กิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวนนั้นมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนที่เข้มแข็ง

“อย่างล่าสุดเคยได้ช่วยทำการแสดงหมอลำพวน ผู้ใหญ่ใน จ.นครนายกก็ให้ไปรวมกลุ่มกัน มีหลายหมู่บ้านที่เป็นพวน ช่วยกันเกณฑ์เอามาให้หมดทุกคน ให้เค้ามาแสดงความสามารถ ไม่ใช่เอาเฉพาะกลุ่มแค่สำรวจชุมชนเกาะหวาย และชุมชนในละแวกใกล้เคียงก็ใช้ได้ พวกทำแดง ผึ่งโคลง ให้มาร่วมอนุรักษ์ประเพณีกัน” (ป่าเพรา)

“ป่าเห็นได้ชัดเลยคือ ความสามัคคี ชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้านมารวมตัวกัน ยกตัวอย่างตักบาตรเทโวทุกหมู่บ้านเข้ามาพร้อมหมดเลย...นอกจากจะมีวัดผึ่งโคลงแล้วก็มีวัดบ้านใหม่จะเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวมีทั้ง 4 ชุมชนเลย ต่อจากวัดผึ่งโคลงก็จะเป็นวัดบ้านใหม่เขาก็จะมีการทอดผ้า การจำหน่ายผ้าไหม ส่วนที่หมู่บ้านเกาะหวายก็บ้านครูหลอดเขาจะทำเกี่ยวกับเรื่องปลาที่เขาเรียกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนะ ซึ่งปลาครูหลอดเป็นที่รู้จักและอร่อยเขาก็จะทำการสาธิตการทำปลา” (ป่าพริ้ง)

นอกจากเครือข่ายระหว่าง 4 ชุมชนไทยพวนในจังหวัดนครนายกแล้ว การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนยังก่อให้เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนไทยพวนที่อยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั้งประเทศอีกด้วย เป็นเครือข่ายที่มาจากการรวมตัวของชาวไทยพวนที่กระจายกันอยู่ในแต่ละพื้นที่ทุกจังหวัดในประเทศไทย รวมตัวเพื่อทำบุญทอดผ้าป่าไทยพวน โดยจะเวียนกันเป็นเจ้าภาพปีละ 1 จังหวัด ซึ่งนอกจากจะได้ทำบุญร่วมกันอันเป็นสิ่งที่ชาวไทยปฏิบัติเป็นประจำแล้วนั้น ยังทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนที่เข้มแข็ง ชาวไทยพวนในแต่ละจังหวัดได้ติดต่อไปมาหาสู่และรู้จักกัน ซึ่งชาวไทยพวนถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกันเพราะมีบรรพบุรุษมาจากที่เดียวกัน นอกจากนี้ในแต่ละปีที่มีการทอดผ้าป่าร่วมกันยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ทั้งการแต่งกาย ภาษา อาหาร การละเล่นต่างๆ ที่ยังคงสืบสานกันอยู่ทุกปี

“เชื่อมเครือข่ายชุมชนไทยพวน 19จังหวัด มีการประชุมประจำ ลุงไปประชุมกับเขาประจำ เขาจะมีผ้าป่าด้วยกันทุกปี เราจัดร่วมกันทั้ง 19 จังหวัด เวียนกันไป บางปีไปอีสาน บางปีก็ฉะเชิงเทรา” (ลุงพูล)

“ตอนนี้เขาเรียกชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย แต่ก่อนนี้พลเอกประยุทธ์ นี่เป็นประธาน เลยรวบรวมพวกเราบ้านพวนนี้ไปถ่ายทอดไปรวมกันไว้ก่อน กลัวคนจะหมด ทีนี้สะสมกันไปกันมาได้แล้ว 19 จังหวัด ชมรมใหญ่เนี่ย พยายามปลุกผิงหรือค้นหาบ้านพวน เรียกไปเข้าไว้ก่อน เมื่อได้แต่ละบ้าน มีประธานชมรม มีเลขาชมรม มีคณะกรรมการไทยพวน คณะกรรมการก็ทำงานถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนหมู่บ้าน” (ลุงพันธ์)

3.2.3 เครือข่ายระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนที่เริ่มต้นจากคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม นอกจากจะเกิดเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างชุมชน ยังเกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนกับภาครัฐขึ้นอีกด้วย เครือข่ายนี้เริ่มต้นจากชุมชนที่ได้ดำเนินกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมและต้องการให้เกิดเครือข่ายเพื่อสร้างความยั่งยืนของการสืบสานต่อไป โดยเห็นว่าหากมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วม และเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพวน การดำเนินกิจกรรมสืบสานก็จะเกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น หน่วยงานภาครัฐที่เป็นเครือข่ายได้แก่ หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล จังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก หน่วยงานระดับประเทศ เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หน่วยงานภาคการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น โดยความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐนั้นมีทั้ง ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ สนับสนุนองค์ความรู้ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรม สนับสนุนงบประมาณในการค้นหาศักยภาพของชุมชนในลักษณะของงานวิจัยชุมชน และการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

“การช่วยอนุรักษ์ นอกจากชุมชน มีราชการมาช่วยด้วย เช่นกระทรวงวัฒนธรรม โดยเฉพาะเราเป็นเครือข่ายเขา เขาได้ชื่อเสียงของเขาด้วย จังหวัดก็ช่วย วัดก็ช่วย หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องข้องกับวัฒนธรรมไทยพวน ก็ที่เห็นได้ชัด คือ สภาวัฒนธรรมจังหวัด หน่วยงานเทศบาล อบต. หน่วยงานพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน และเสนอแนะ รวบรวมข้อมูลต่างๆ และเผยแพร่ด้วย”
(ลุงพาน)

“ยกตัวอย่างตักบาตรเทโวทุกหมู่บ้านเข้ามาร่วมหมดเลยหน่วยงานมา ผู้ว่ามา เขื่อนนายอำเภอมาเป็นประธานเปิดงาน ทุกภาคส่วนเลยมาร่วมกิจกรรมตรงนี้ ผู้นำทุกหมู่ เทศบาล อบต. ก็ต้องมาร่วมกิจกรรมตรงนี้ ก็ในภาพรวมได้ความสามัคคี มาร่วมกิจกรรมกันมีความสุข มาพูดภาษาไทยพวนกันได้สืบทอดวัฒนธรรมกัน” (ป้าพริ้ง)

“สกว. เขาก็ให้ทุนทำวิจัย เสร็จเป็นเล่มแล้ว เป็นการทดลองทำรูปแบบของการท่องเที่ยว โดยนำกระบวนการวิจัยไปจับ ชาวบ้านร่วมกันทำวิจัยโดยใช้โจทย์วิจัยท้องถิ่น ทำกันเอง ลาดกระบังมาเป็นพี่เลี้ยงให้... พอดีพี่ทำของสถาบันพระปกเกล้า สภาพัฒนาการเมือง อยู่ เราอาศัยอาจารย์จาก มศว คอยประสานงานให้” (ลุงพง)

นอกจากนี้ เครือข่ายระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐยังเป็นในลักษณะของการช่วยเหลือกันทางด้านองค์ความรู้ โดยโรงเรียนจะเชิญผู้มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรมไทยพวนไปเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น การสอนรำพวนให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและสามารถสืบสานต่อไปได้

“เอานักเรียนมาสอน จะจดไปให้เค้า จะให้เค้าจดไว้ ให้เค้าเอาไว้ พวกนี้มันมันจะหายากสอนในโรงเรียน จะได้ไม่ลืมน มันจะไม่มี จะไปถามคนสักอายุเจ็ดสิบแปดสิบลิ้มหมดแล้ว โรงเรียนในนครนายกก็เคยเชิญ ป้าไปสอนรำพวน สอนให้นักเรียน เขาจะไปแสดงที่จังหวัด ป้าก็ไปสอนเขา เขาก็ทำได้นะ”(ป้าเพรา)

3.3 เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ชาวไทยพวนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมของตน กระทั่งเกิดการเรียนรู้ในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยพวน จนชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสืบสานวัฒนธรรม เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการสืบสานผ่านวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น

จากการศึกษา ปรากฏผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนที่แสดงถึงความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ความเข้มแข็งแบบประจักษ์ชัดเป็นรูปธรรม คือ ชุมชนมีการสืบสานวัฒนธรรมและเกิดผลที่ปรากฏชัดเจน เช่น เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสืบสานวัฒนธรรม ทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกิดกิจกรรมการสืบสานในลักษณะต่างๆ เช่น ผ่านกิจกรรมของโรงเรียน กิจกรรมของจังหวัด เป็นต้น รูปแบบที่สองเป็นความเข้มแข็งแบบกลมกลืนสู่วิถีชีวิต คือ ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นความเข้มแข็งที่เกิดจากการผสานกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของชาวไทยพวน อันเกิดจากวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมา จนกระทั่งกลืนกลายเป็นวิถีชีวิตที่มีความเข้มแข็งในเชิงวัฒนธรรม เช่น การซึมซับวิถีปฏิบัติจากการปฏิบัติตามประเพณีไทยพวน การสืบสานวัฒนธรรมผ่านการทำบุญ เป็นต้น

3.3.1 ความเข้มแข็งแบบประจักษ์ชัดเป็นรูปธรรม

ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นอย่างชัดเจนของชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ได้แก่ เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสืบสานวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม มีการรวบรวมองค์ความรู้ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน การแต่งกาย และอื่นๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวไทยพวนไว้ในพิพิธภัณฑ์ มีการสืบสานวัฒนธรรมผ่านตัวหนังสือและเผยแพร่ เป็นต้น

1) การรวมกลุ่มเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

การรวมกลุ่มเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในรูปของคณะกรรมการสืบสานวัฒนธรรม อีกทั้งตัวแทนของชุมชนยังเข้าไปเป็นคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมในระดับจังหวัดอีกด้วย ซึ่งการรวมกลุ่มในระดับชุมชนและระหว่างชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากการตระหนักของสมาชิกในชุมชนที่มองเห็นศักยภาพของตนเอง และต้องการที่จะสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามของตนเอาไว้ จึงเกิดการพูดคุยและรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น

“สมาชิก เครือข่ายก็เป็นผู้นำชุมชน หรือ เป็นข้าราชการบำนาญที่เป็นชาวไทยพวนอยู่แล้ว จึงสะดวกในการจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมได้” (ลุงพาน)

2) มีพื้นที่จัดเก็บองค์ความรู้ เครื่องมือเครื่องใช้ และแสดงวิถีชีวิตของชาวไทยพวน

พิพิธภัณฑสถานเฉลิมราชวัตผังคลอง เป็นพื้นที่หลักในการจัดเก็บองค์ความรู้ เครื่องมือเครื่องใช้ และจัดแสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทยพวนในจังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่ที่ชุมชนใช้ในการสืบสานวัฒนธรรม เช่น ใช้ในการสอนการเล่นของพวน สอนภาษาพวน การนำเสนอวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชม เป็นต้น เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชาวไทยพวนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

“ลุงถ่ายทอดพิพิธกรรม เป็นหนังสือเขียนตำราไว้ด้วยมีที่พิพิธภัณฑสถาน และบ้านลุงก็มี”(ลุงพวน)

“วัดผังคลองเป็นหลักจะมีพิพิธภัณฑสถาน โดยให้นักท่องเที่ยวได้เห็นตั้งแต่รากเหง้าความเป็นมาของชาวไทยพวน จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานไทยพวนที่เป็นจุดขาย”(ป้าพริ่ง)

นอกจากพิพิธภัณฑสถานเฉลิมราชวัตผังคลองแล้วยังมีพื้นที่อื่นๆ ในชุมชนที่จัดเก็บองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ของชาวไทยพวนอื่นๆ อีก เช่น โรงเรียน บ้านผู้นำชุมชน และวัด ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ได้รวบรวมเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ด้วยเช่นกัน เช่น การจัดพิพิธภัณฑสถานที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน ในโรงเรียน การจัดแสดงวิธีการ เครื่องไม้เครื่องมือที่เป็นวัฒนธรรมอาหารในบ้านของผู้นำทางวัฒนธรรม และการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี ในพื้นที่วัดในชุมชน เป็นต้น

“บ้านครูหลอดเขาก็มีเอกสารการทำปลาตุ๋ม มีพวกอุปกรณ์ทำปลาตุ๋มไปดูสิ ที่วัดป่าก็ทำความรู้ฮีต 12 คอง 14 ดิดไว้หน้าโบสถ์ให้คนที่มาดูงาน ให้ลูกหลานได้ผ่านตากันบ้าง” (ป้าเพรา)

3) มีการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏเด่นชัดอีกประการหนึ่งคือชุมชนมีการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการที่ชุมชนต้องการค้นหาศักยภาพของตนเองผ่านเครือข่ายทั้ง 4 ชุมชน จนค้นพบเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ อาหาร ภาษาการแต่งกาย และการเล่นเครือข่ายทั้ง 4 ชุมชน จึงเกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชน ซึ่งปัจจุบันยังคงดำเนินการอยู่ โดยความร่วมมือของคนในชุมชน เครือข่ายทั้ง 4 ชุมชน คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม เช่น ส่งเสริมด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการต่างๆ เป็นต้น จนทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนดำเนินไปได้อย่างเข้มแข็ง เกิดการสืบสานวัฒนธรรม

ท้องถิ่นและชุมชนเกิดรายได้เสริมการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังคงอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรม

“มีเรื่องราวได้ที่เกิดจากวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนที่โดดเด่นก็จะมีคนเข้ามาดูวัฒนธรรมเรา ทำให้วัฒนธรรมเป็นจุดขายจาก โดยชุมชนซึ่งเอาวัดฝั่งคลองเป็นหลักจะมีพิพิธภัณฑ์ โดยให้นักท่องเที่ยวได้เห็นตั้งแต่รากเหง้าความเป็นมา ให้นักท่องเที่ยวเข้าฟังการบรรยายไทยพวนและก็ไปดูพิพิธภัณฑ์ไทยพวน และถึงจะมารับประทานอาหารไทยพวนพร้อมกับการแสดงให้ดูซึ่งค่าอาหารค่าการแสดงต่าง ๆ ก็ได้เงินจากเขานี้คือรายได้ของชุมชน” (ป่าพริง)

“โฮมสเตย์ชุมชนเนี่ย ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)เขามาเอาไปโฆษณา โฮมสเตย์ของบ้านไทยพวนนี้แหละ ถ่ายไปแล้วก็ไปออกทีวี นั้นแหละ สร้างรายได้ให้รายครัวอยู่ พอมองช่องทางมันน่าจะรวมกันได้ มีเครือข่ายมากขึ้นกว่านี้ก็จะดียิ่งขึ้นอีก”(ป่าเพรา)

“วัฒนธรรมไทยพวนกระจายรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนได้มากในเรื่องของการสืบสานประเพณีรำพวน การสู้ขวัญ หรือจะเป็นการสืบสานวัฒนธรรมการทำอาหาร ทำให้ชาวไทยพวนมีรายได้...ต้อนรับนักท่องเที่ยวเดือนละ 5 วัน มีนักท่องเที่ยวทางวัดฝั่งคลองมีของเก่าให้ชม ลุงจะจัดกลองยาวทำบายศรี ต้อนรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม มาดูพิพิธภัณฑ์ พอมาดูแล้วพูดเป็นเสียงเดียวอยากมาอีก”(ลุงแดง)

3.3.2 ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน

ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏอีกรูปแบบหนึ่งเป็นในลักษณะของความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นความเข้มแข็งที่เกิดจากวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน เช่น การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีจนเกิดเป็นความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน ดังได้นำเสนอต่อไปนี้

1) ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีไทยพวน

ชาวไทยพวนยึดถือวัฒนธรรมประเพณี และการทำบุญเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษสืบทอดสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัดต่อวัฒนธรรมประเพณีทั้งทางศาสนา และความเชื่อของชุมชนเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของสมาชิกในชุมชน และระหว่างชุมชนให้มีความรักใคร่กลมเกลียว ยึดมั่นในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญต่างๆ การร่วมสืบสานประเพณีฮีต12 คอง14 การทำบุญประจำปีศาลปู่ตา เป็นต้น อีกทั้งการปฏิบัติสิ่งเหล่านี้เป็นการสืบสานทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่ปฏิบัติ อันเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนยึดถือสืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน

“กำฟ้า อันนี้รู้กันทั่วไม่ต้องบอกกัน อย่างเช้าขึ้นมาเราก็ไปวัด ทำอาหารหวานคาวไปวัด แล้วก็เอาข้าวเปลือกไป เอาต้มไข่ไป มีกรวยทำเป็นขันห้าไป แล้วก็หิ้วเสื่อผ้าให้แม่โพสพ เชิญหมอขวัญทำพิธี เราก็เอาข้าวมากองรวมกัน แล้วก็เอาขันห้า ไข่ต้มไปล้อมด้ายสายสิญจ์ โยงไปหาพระ ให้พระสวดพระสวดเสร็จ แล้วเราก็ให้พระมาพรมน้ำมนต์ แล้วก็ ให้หมอขวัญ

สู่ขวัญแม่นางโพสพ เรียกสู่ขวัญข้าว” (ป้าเพรา)

“ในชุมชนส่วนใหญ่มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยพวนที่เห็นได้ชัดคืองานบุญ ประเพณีในแต่ละเดือนที่มีการจัดกิจกรรมประเพณีการเล่นในวัด ซึ่งจะมีการรวมกันในแต่ละครั้งของชุมชนว่าชุมชนหมู่ใดจะเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมและประเพณี”(ลุงพาน)

“ชาวไทยพวนมีประเพณี ที่ยึดถือกันมานาน ที่เห็นชัด ๆคือ ประเพณี 12 คลอง 14” (ลุงพูล)

2) ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน

ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมเกิดจากการที่ชาวไทยพวนถือปฏิบัติสิ่งที่เป็นชีวิตประจำวันจนเกิดการซึมซับและปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมา ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการสืบสานทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น เมื่อลูกหลานเกิดมาพ่อแม่ปู่ย่าตายายก็จะเล่าประวัติความเป็นมาของชาวไทยพวนให้ฟัง เพื่อให้ได้ซึมซับและรู้ที่มาของบรรพบุรุษตนเอง อบรมสั่งสอนวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่บรรพบุรุษเคยทำมา วัฒนธรรมอาหาร ภาษา การแต่งกาย จนลูกหลานนำมาปฏิบัติและสืบสานต่อกันมา ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยพวนที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนว่าต้องจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือกิจกรรมที่มีการวางแผนที่ชัดเจน

“ความเป็นมาของชาวไทยพวนนั้นมีจุดเริ่มต้นความเป็นมานั้นได้เล่าต่อกันมา จากบรรพบุรุษ บิดามารดา เชื้อสายไทยพวนเล่าสู่กันฟัง และเกิดความซึมซับประเพณี วัฒนธรรม ข้อปฏิบัติ” (ลุงพาน)

“คนในบ้านปู่ย่าตายายเขาก็จะสอนลูกหลานเขาเนาะเกี่ยวกับวัฒนธรรมนี้ ไปไหนเขาก็พาไปด้วย ทำบุญก็พาไป แต่งกายก็ทำให้เขาเห็น เขาก็จะซึมซับไปเองเหมือนพวกลุงก็เหมือนกันเรียนรู้การสืบสานมาจากรุ่นปู่ย่านี้แหละ” (ลุงพัน)

ส่วนที่ 4 แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน

แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นคือ พฤติกรรมหรือสิ่งที่ชาวไทยพวนกระทำซ้ำๆ จนกลายเป็นแนวปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน จากการศึกษาคนในชุมชนสะท้อนถึงการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งจนสามารถเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏผลดังนี้ 1) แบบแผนแนวราบ 2) แบบแผนแนวตั้ง และ 3) แบบแผนผสมผสาน

4.1 แบบแผนแนวราบ คือ พฤติกรรมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนที่สมาชิก ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติต่อเนื่อง กระทำซ้ำๆ จนกลายเป็นแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง แบบแผนแนวราบที่ปรากฏจากการศึกษา ในการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มจากคนในชุมชนเกิดความตระหนักในวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมในชุมชน พัฒนากิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรม เชื่อมโยงการสืบสานวัฒนธรรมระหว่างชุมชน ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

4.1.1 เกิดความตระหนักในวัฒนธรรมท้องถิ่น

แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นแบบแผนแนวราบ เริ่มจากคนในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิดแนวคิดในการสืบสาน เพราะเห็นว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและนับวันจะเริ่มสูญหายไป อีกทั้งยังเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงประสานให้คนในชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่น เพราะความยึดมั่นในวัฒนธรรมเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ก็จะร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันทั้งชุมชน ซึ่งหากไม่มีการสืบสานไปยังคนรุ่นหลังวัฒนธรรมที่สำคัญอาจสูญหายไป อันอาจจะทำให้ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนนั้นลดน้อยลงไปตามกาลเวลา

“งานสารทพวนเขาจะไม่ทำเหมือนกับที่อื่นแต่นับวันเริ่มจะจางลงเรื่อยๆ ไม่ได้เข้มข้นเหมือนแต่ก่อนแต่ทุกวันนี้ยังมีให้เห็นอยู่นะพยายามจะอนุรักษ์ไม่ให้สูญหาย... การสืบทอดรู้สึกลูกเต้าสมัยใหม่จะไม่ค่อยได้สืบทอด เท่าไหร่เนอะ รวมถึงภาษาพวนลูกเต้าสมัยใหม่ก็ไม่ค่อยอยากจะทำพวนอาจจะเป็นเพราะพ่อแม่เขาไม่พูดพวนกับลูกอันนี้ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนคือตอนเด็กๆ ไม่เท่าไรเรียนอยู่ที่นี้ไปกลับแต่โตมาส่วนใหญ่ออกไปเรียนที่อื่นไม่สัมผัสสัมผัสกับในท้องถิ่นอยู่กับบ้านโดยตรง” (ป่าพริง)

“วัฒนธรรมทำให้คนในชุมชนเรามีความสามัคคี มีความเป็นปึกแผ่นมากขึ้นนะ ทำอะไรเราก็ค่อยช่วยเหลือกันมีงานอะไรเราก็จะมาร่วมกันหมดแหละ ไม่เฉพาะผู้นำนะ ชาวบ้านก็มาช่วยมาช่วยตลอด”

(ลุงพวน)

4.1.2 เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมในชุมชน

เมื่อชุมชนเห็นว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญ และตระหนักว่าควรมีการสืบสานให้ดำรงอยู่คู่กับชาวไทยพวนสืบไป ชุมชนจึงเริ่มเกิดการรวมตัวกันอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จากที่เคยสืบสานผ่านการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียว ก็เกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการสืบสานที่ประจักษ์ชัดมากยิ่งขึ้น การรวมกลุ่มนั้นเริ่มจากกลุ่มคนเล็กๆ ที่เป็นปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน บางวัฒนธรรมต้องมีการฟื้นฟู เช่น การละเล่นบางวัฒนธรรมเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อสืบสาน เช่น วัฒนธรรมอาหาร การแต่งกาย ภาษา เมื่อมีกลุ่มผู้นำในการสืบสานแล้วก็ขยายสู่สมาชิกในชุมชน โดยค่อยๆ ชักชวนคนที่มีความสนใจเข้าร่วมกลุ่มสืบสาน ประกอบกับสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมๆ กัน ชุมชนดำเนินการแบบนี้มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จนในปัจจุบันมีกลุ่มในการสืบสานวัฒนธรรมทั้งทางด้านอาหาร การละเล่นพื้นบ้านไทยพวนในกลุ่มเด็กและกลุ่มผู้ใหญ่ ภาษา กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านทางด้านวัฒนธรรม

“กลุ่มในชุมชนด้านวัฒนธรรม ก็จะมีนักปราชญ์ ชาวบ้าน และกลุ่มข้าราชการบำนาญจะคอยสืบทอด ให้ความรู้ในของชาวไทยพวน” (ลุงพล)

4.1.3 พัฒนากิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรม

การพัฒนากิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน เป็นสิ่งที่ชุมชนดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้วัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่คู่กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ชุมชนร่วมมือกันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่มีอยู่แล้วพัฒนาให้ดีขึ้น และอย่างไรก็ตามการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนากิจกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น วัฒนธรรมอาหาร จากเดิมที่เป็นสิ่งที่กระทำเป็นกิจวัตรประจำวันของครอบครัว และทำเป็นพิเศษเมื่อมีงานสำคัญ ก็พัฒนาเป็นจุดเด่นของชุมชน โดยการเริ่มมีการกล่าวถึงอาหารดั้งเดิมของไทยพวนไปยังลูกหลานและคนภายนอกที่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน การแต่งกาย จากที่ไม่มีการรณรงค์ก็เริ่มมีการชักชวนกันแต่งกายด้วยชุดไทยพวนของแต่ละชุมชนเมื่อมีงานบุญงานประเพณีต่างๆ

นอกจากวัฒนธรรมที่มองเห็นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว คำสอนต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวไทยพวนก็มีการสืบสานด้วยการบอกกล่าวสอดแทรกระหว่างที่มีงานประเพณีของชุมชนด้วยเช่นกัน เพื่อให้วัฒนธรรมเหล่านี้ซึมซับสู่คนในชุมชน โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด ปลูกฝัง คำสอน วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตแก่คนในชุมชนส่วนมากจะเป็นกลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชุมชน และผู้นำทางพิธีกรรมต่างๆ

“ทุกครั้งที่มิประเพณีหรือกิจกรรมต่างๆ ของชาวไทยพวน จะมีการปลูกฝังคำสอน ต่างๆไว้เสมอ”

(ลุงพล)

4.1.4 เชื่อมโยงการสืบสานวัฒนธรรมระหว่างชุมชน

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเมื่อเกิดขึ้นในระดับชุมชนแล้ว และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งได้ ชุมชนจึงเกิดการเชื่อมโยงการสืบสานวัฒนธรรมไปยังชุมชนอื่นที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เป็นชาวไทยพวนเหมือนกัน โดยการเชื่อมโยงนี้ไปสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนไทยพวนให้เกิดขึ้น ซึ่งการเชื่อมโยงนั้นมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การประสานความร่วมมือของผู้นำชุมชนไทยพวนแต่ละชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางการสืบสาน การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนโดยใช้ประเพณีที่สำคัญเป็นตัวเชื่อม เช่น การเวียนกันจัดวันสาทรพวนในแต่ละปี การร่วมมือกันทำงานวิจัยชุมชนของผู้นำทางวัฒนธรรม การร่วมมือกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน จนทำให้เกิดความร่วมมือของชุมชนเครือข่ายที่มีวัฒนธรรมเดียวกันที่เป็นแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันระหว่างชุมชน ร่วมกันสืบสานและพัฒนาชุมชนบนฐานความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า แบบแผนแนวราบเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในระดับของชุมชน โดยคนในชุมชนร่วมกันคิดริเริ่ม ดำเนินการด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประชาชน และชาวบ้านในชุมชน กลายเป็นเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน และขยายสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ซึ่งชุมชนดำเนินการจนกลายเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่าย โดยเริ่มจากความตระหนักในวัฒนธรรมของชุมชน รวมกลุ่มเพื่อสร้างความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนากิจกรรมสืบสาน และเชื่อมโยงสู่การสืบสานวัฒนธรรมระหว่างชุมชน

4.2 แบบแผนแนวตั้ง คือ แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมที่เป็นความร่วมมือของชุมชนร่วมมือกับองค์กรอื่นทั้งในและนอกชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล สภาวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นแบบแผนแนวตั้งที่ปรากฏในการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวน เริ่มจากกลุ่มแกนนำทางวัฒนธรรมในชุมชนเกิดแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนำเสนอจุดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมกับหน่วยงานอื่น ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

4.2.1 เกิดแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนทางวัฒนธรรม

เมื่อชุมชนเริ่มทำกิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมโดยสมาชิกในชุมชนแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนจึงเกิดขึ้น ผู้นำทางวัฒนธรรมทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเห็นว่าการดำเนินการโดยชุมชนเพียงอย่างเดียววัฒนธรรมอาจดำรงอยู่ได้ แต่อาจไม่ยั่งยืนเนื่องจากคนในชุมชนที่มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญา แต่การถ่ายทอดหรือการสื่อสารออกสู่คนข้างนอกนั้นยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากเงื่อนไขหลายประการ เช่น ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ขาดวิธีการสื่อสารที่เข้าถึงคนหลากหลายกลุ่ม ขาดผู้รับการสืบทอด ดังนั้นชุมชนจึงเกิดแนวความคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืนด้วยการสร้างเครือข่าย

ความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเครือข่ายในชุมชน และเครือข่ายระหว่างชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด หน่วยงานทางด้านการศึกษา เป็นต้น

“เราคิดว่าลำพังชุมชนของเรานั้นยังไม่พอที่จะสืบสาน เรามีผู้นำที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม แต่พวกเรื่องวิชาการ เรื่องการประชาสัมพันธ์เรายังไม่ค่อยเท่าไร ต้องอาศัยหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วย
อบจ.เขาก็ช่วยงบประมาณมา ททท.เขาก็มาถ่ายทำมาประชาสัมพันธ์ให้” (ลุงพล)

4.2.2 นำเสนอจุดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์

การที่จะสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานอื่นๆ ชุมชนเห็นว่าจะต้องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความโดดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้หน่วยงานที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายนั้นเห็นว่าชุมชนสามารถขับเคลื่อนได้ด้วยตนเองเป็นหลัก ไม่ได้หวังพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว เพียงแต่ให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาเติมเต็มในส่วนที่ขาด ชุมชนจึงได้เริ่มนำเสนอความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่คนภายนอกได้รับรู้มากยิ่งขึ้น จากเดิมที่การสืบสานจะอยู่ในชุมชนและระหว่างชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนก็เริ่มเกิดการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมสู่ภายนอก เช่น เมื่อมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมก็จะเชิญทางเทศบาล อบต. หน่วยงานระดับจังหวัด เข้ามาร่วมงาน มีแนวคิดในการทำงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม และนำเสนอแนวคิดในระดับจังหวัด นำเสนอแผนการสืบสานวัฒนธรรมเพื่อผลักดันเป็นแผนการดำเนินงานในระดับตำบล และระดับจังหวัด ทำให้หน่วยงานภายนอกเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมและพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือในส่วนที่ยังขาด

“เราแสดงให้เห็นว่าเรามีจุดเด่นทางวัฒนธรรม ชุมชนเราทำอะไรบ้างเกี่ยวกับวัฒนธรรม เวลาจัดงานก็เชิญพวก อบต. มาดู เขาจะได้เห็นนะ อย่างที่จังหวัดเราก็เคยไปแสดงพื้นบ้านให้เขาดู ผู้ว่ามาเปิดงาน... เครือข่ายไทยพวน 19 จังหวัดเราก็มี ทอดผ้าป่าด้วยกันทุกปี พอเวียนมาถึงจังหวัดเราก็มีคนใหญ่คนโต
มาร่วมงานเต็ม” (ลุงพล)

4.2.3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมกับหน่วยงานอื่น

เมื่อชุมชนได้แสดงให้เห็นหน่วยงานภายนอกเห็นจุดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนเห็นศักยภาพในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการเข้าไปร่วมกิจกรรม ชุมชนจึงเริ่มเสริมสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก โดยการชักชวนให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน เช่น เข้ามาร่วมจัดงานประเพณีสารทพวน การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรม ซึ่งเครือข่ายในแนวคิดนี้ส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะของการให้ความร่วมมือในการสนับสนุนงบประมาณ ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน และประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่ภายนอก เช่น องค์กรการ

ปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และหน่วยงานราชการอื่นๆ หน่วยงานเหล่านี้เป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีบทบาทตามโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานเป็นหลัก เช่น ชุมชนทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนด้านนโยบายและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการของชุมชน อำเภอและจังหวัด ทำหน้าที่ในการสนับสนุนนโยบายและผลักดันให้กิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ เช่น สนับสนุนงบประมาณ ดำเนินการด้านการประชาสัมพันธ์ สนับสนุนด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรม เป็นต้น

“อบต หน่วยงานของรัฐ จะมาช่วยในเรื่องการจัดโครงการและของงบประมาณมาลงทุน แนะนำ”
(ลุงพูล)

“ททท. เขามาเอาเนี้ยแหละ บ้านหลังเดี่ยวนี้แหละ โฮมสเตย์ของบ้านไทยพวนนี้แหละ ถ่ายไปแล้วก็ไปออกทีวี นั่นแหละ เอาอึ้งเลย เอากันปอ เออ เพราะว่ามันต้องค่อยเป็นค่อยไปแหละ แต่ว่า พอพอมองช่องทางมันน่าจะรวมกันได้ มีเครือข่ายมากขึ้นกว่านี้ ป้ายังว่ากับลุงเลย ว่า เออสบายใจแล้ว อาจารย์บรรจงแกมารับแล้ว แกมีเครือข่ายเยอะแล้ว แล้วก็มีความคิดจะต่อยอดแล้วที่นี้” (ป้าเพรา)

4.3 แบบแผนแบบผสมผสาน คือ การเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มาจากสองส่วนที่ประสานความร่วมมือกัน ได้แก่ เครือข่ายในระดับชุมชนของชุมชนไทย และเครือข่ายจากองค์กรอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมมือกันในการขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการดำเนินการเครือข่ายของชุมชนจะเป็นแกนหลักในการวางแผน ดำเนินการ และหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมในส่วนที่ยังขาด เช่น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อชุมชนค้นพบจุดเด่นของตนเองทางด้านวัฒนธรรม ชุมชนและองค์กรภายนอกก็ร่วมกันค้นหาแนวทางในการสืบสานร่วมกันโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การผสมผสานความร่วมมือระหว่างองค์ความรู้เชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชน เครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนก็จะเป็นผู้ que คิด วางแผนการดำเนินการ และขอความร่วมมือ การสนับสนุน และคำแนะนำในการบริหารจัดการจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บนฐานการดำเนินงานหลักโดยเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบแผนแบบผสมผสานเริ่มจากชุมชนและองค์กรภายนอกร่วมมือวิเคราะห์ช่องว่างการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นและค้นหาแนวทางการสืบสาน ลงมือดำเนินกิจกรรมการสืบสานร่วมกัน ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

4.3.1 ชุมชนและองค์กรภายนอกร่วมมือวิเคราะห์ช่องว่างการสืบสานวัฒนธรรมและค้นหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนรู้จักวัฒนธรรมท้องถิ่น เห็นความสำคัญ และลงมือสืบสานโดยวิถีชุมชน แต่การจะทำให้การสืบสานมีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาช่วยเสริมด้วย จากแบบแผนเครือข่ายแนวราบ และแบบแผนเครือข่ายแนวตั้ง ได้ก่อให้เกิดแบบแผนเครือข่ายแบบผสม กล่าวคือ เมื่อชุมชนทำการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เห็นปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่น่าจะต้องมีหน่วยงาน

ภายนอกเข้ามาร่วมดำเนินการด้วย ประกอบกับการที่เริ่มมีการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่ภายนอกมากขึ้น ทำให้องค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องมองเห็นช่องว่างของการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ดังนั้นจึงเกิดการประสานความร่วมมือโดยร่วมกันวิเคราะห์ช่องว่างของการสืบสานที่ผ่านมา เช่น ร่วมกันทำวิจัยท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนดำเนินการเป็นหลัก องค์กรภายนอกเข้ามาเติมเต็มในส่วนของวิธีการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยที่เมื่อได้ผลมาแล้วจะนำมาใช้ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนอย่างไร ซึ่งเป็นที่มาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

“เราก็จะมาคิดร่วมกัน เมื่อชุดวิจัยชุมชนเสร็จผลวิจัยออกมาแบบนี้ เราจะทำยังไงกันต่อ แแกนนำ สภาวัฒนธรรมก็มาช่วยกันคิดจนได้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีโฮมสเตย์ มีการละเล่น มีอาหาร” (ลุงพง)

“ตอนวิจัยเราก็มีพวกอาจารย์เขามาเป็นพี่เลี้ยงให้ เขาแนะนำวิธีการ เราเป็นคนลงมือเก็บข้อมูล เราก็จะแบ่งกัน หมู่นี้ใครเก็บเรื่องอะไรบ้างก็แบ่งกัน” (ลุงพล)

4.3.2 ลงมือดำเนินกิจกรรมสืบสานร่วมกัน

เมื่อร่วมกันวิเคราะห์และเห็นแนวทางการเสริมสร้างการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันแล้ว ชุมชนและหน่วยงานภายนอกร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมการสืบสาน จากแบบแผนแนวตั้งที่ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการอย่างเดียว และแบบแผนแนวนราบที่หน่วยงานให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ เข้าร่วมกิจกรรมสืบสาน ให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน แต่ในแบบแผนแบบผสมผสาน ชุมชนและหน่วยงานภายนอกจะปฏิบัติกิจกรรมสืบสานร่วมกันเช่น เมื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะร่วมกันวางแผนทั้งเครือข่ายระดับชุมชน โรงเรียน สภาวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อวางรูปแบบการจัดกิจกรรมร่วมกัน การสืบสานโดยโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งเป็นเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสืบสานร่วมกัน โรงเรียนบรรจุกิจกรรมการสืบสานไว้ในกิจกรรมของโรงเรียนและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการสืบสานนั้นๆ โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เช่น การละเล่นของพวน การสื่อสารด้วยภาษาพวน เป็นต้น

“เวลามีคนมาดูงาน ติดต่อมาก็มีการมาคุยกันทั้งแแกนนำแต่ละชุมชน สภาวัฒนธรรมจังหวัด ก็จะต้อนรับยังไงดี เขามาดูอะไรบ้าง ชุมชนไหนต้องเตรียมอะไร นักเรียนต้องแสดงไหม...” (ป้าเพรา)

“เราประสานงานกับสถานศึกษาในเขต เขาก็ให้ความร่วมมืออย่างดี โรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชน หลักๆ โรงเรียนอนุบาล พยายามปูพื้นฐานตั้งแต่เด็กๆ ผู้อำนวยการโรงเรียนให้การสนับสนุน ทุกวันอังคารเขาก็จะให้เด็กแต่งชุดพวนมาโรงเรียน ทั้งครู ทั้งนักเรียน และวันนั้นครูทุกคนพูดออกไมล์ต้องพูดเป็นภาษาพวน... ผมเป็นประธานสถานศึกษาอยู่ พยายามเอาเรื่องอย่างนี้เข้าไป รุ่นนี้จะได้เกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมเสริม เช่น การแสดง” (ลุงพี)

แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบผสมผสาน เป็นการดำเนินการสืบสานวัฒนธรรมร่วมกันของแบบแผนเครือข่ายในระดับชุมชนหรือแนวราบและแบบแผนเครือข่ายระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกหรือแนวตั้ง ซึ่งแบบแผนแบบผสมผสานนี้เป็นแบบแผนที่เครือข่ายทั้งสองส่วนร่วมกันวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมสืบสานเป็นประจำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นแบบแผนการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดเครือข่ายแบบผสมผสานขึ้น

แบบแนวราบ แนวตั้ง และแบบแผนแบบผสมผสาน เป็นสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง โดยไม่ว่าจะเป็นแบบแผนรูปแบบใด ก็จะมีการร่วมกันคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ร่วมกันปฏิบัติ รวมทั้งการประเมินสิ่งที่ปฏิบัติ เมื่อแต่ละเครือข่ายดำเนินการร่วมกันและปฏิบัติเช่นนี้ซ้ำๆ ก็กลายเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างความสำเร็จของชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยแบบแผนการศึกษาแบบกรณี (Case Study) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยอาศัยวิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental Cases เป็นวิธีการในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ในบทที่ 5 นี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอถึงสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไปนี้

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาระบบการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อค้นพบที่เป็นบทสรุปและอภิปรายผลควบคู่กันไปตามประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำเสนอในบทที่ 4 ซึ่งครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน และแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน โดยนำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน

จากการศึกษา ปรากฏผลที่สะท้อนถึงกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวนที่สำคัญ 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม 2) ขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ 3) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต 4) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม 5) ลงมือสืบสาน 6) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ และ 7) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง

1.1 การรวมกลุ่มเล็ก สร้างอุดมการณ์ร่วม

การรวมกลุ่มเล็ก สร้างอุดมการณ์ร่วม เป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนที่มีความเห็นร่วมกันในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ อันนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรม โดยเริ่มจาก 1) กลุ่มเล็กที่มาจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงรวมกลุ่มกัน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จนเกิดอุดมการณ์ร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ผู้ที่ทำการริเริ่มนี้ล้วนแล้วแต่เป็นปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในวัฒนธรรมไทยพวน และสืบทอดวัฒนธรรมไทยพวนมาจากบรรพบุรุษ ทำให้เริ่มเกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมร่วมกัน 2) กลุ่มเล็กที่มาจากผู้นำทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง กล่าวคือ สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็น

บุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้มีความสำคัญในชุมชน เช่น เป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน ผู้นำทางการปกครองชุมชน เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนอีกด้วย เมื่อมารวมกลุ่มกันจึงทำให้เริ่มเกิดกลุ่มการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนที่เข้มแข็ง 3) กลุ่มเล็กที่มาจากความพร้อมและจิตอาสา เป็นบุคคลที่มีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งเวลา เศรษฐกิจ และการสนับสนุนจากครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลที่มีจิตอาสาที่จะร่วมสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มเล็ก สร้างอุดมการณ์ร่วม เริ่มต้นจากการที่ชุมชนมีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน เชื่อว่าการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งนั้นต้องมาจากคนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม เพราะคนในชุมชนคือเจ้าของวัฒนธรรม มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและรับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นการจะสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงต้องมาจากคนในชุมชนร่วมมือกันก่อนที่จะขอรับการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน เทียบเคียงได้กับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่างๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่า ประเพณีและความเชื่อ คือมีทั้งองค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิด และทางอารมณ์ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง “วัฒนธรรมชุมชน” จึงหมายถึงองค์ประกอบอย่างเป็นองค์รวมในวิถีการดำรงอยู่ของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดอีกกระแสหนึ่งที่ปลุกเร้าให้สังคมหันมาร่วมกันแสวงหาคูณค่าและค้นหาพลังทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ กระตุ้นให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาชุมชนของตน เช่น การพึ่งตนเองของชุมชน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การศึกษาชุมชน เป็นต้น ชาวบ้านมีแนวคิดชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองที่สืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์และถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น (บำรุง บุญปัญญา, 2549) โดยเป็นแนวคิดที่มีหลักใหญ่อยู่ที่ความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้าน สามารถที่จะฟื้นฟูและพัฒนาตนเองได้ด้วยพื้นฐานแห่งความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาของตนเอง ไม่ใช่แนวคิดการพัฒนาที่ส่งเสริมโดยรัฐหรือโดยนักวิชาการที่ไม่รับรู้ถึงศักยภาพของชาวบ้าน (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2548)

1.2 ขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ

การขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัติ คือการที่กลุ่มเล็กที่มีอุดมการณ์ร่วมกันในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ขยายแนวความคิด อุดมการณ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนนั้นไปสู่กลุ่มอื่นๆ ในชุมชน ได้แก่ 1) ขยายสู่สมาชิกในชุมชน 2) ขยายสู่หน่วยงานในระดับท้องถิ่น 3) สร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน

การขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัตินี้ เป็นการขยายทั้งสู่กลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งเป็นวัยเกษียณอายุราชการ ซึ่งเป็นผู้ที่มีเวลาในการทำกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมและเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นพร้อมที่จะถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป และขยายสู่หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น อบต. โรงเรียนในชุมชน สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น จากนั้นจึงสร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน เช่น แนวปฏิบัติ

ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง แนวปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งการขยายกลุ่มใหญ่สร้างแนวปฏิบัตินี้ เทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ความคิด เจตคติ อุดมการณ์ บุคลิกภาพ ของสมาชิกในสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านตัวแทน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม กฎระเบียบ และแบบแผนของสังคม ชุมชน ไปสู่สมาชิก (สุพัตรา สุภาพ. 2541) ดังเช่น กลุ่มเล็กที่มีอุดมการณ์ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พยายามถ่ายทอดความคิด เจตคติ อุดมการณ์ไปสู่บุคคลอื่นๆ ในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ทั้งการชักชวนโดยตรงและการชักชวนผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดการรับรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ตลอดจนเห็นคุณค่าและความสำคัญที่มีต่อการพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ถ้าพิจารณาความหมายของการถ่ายทอดทางสังคมในด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดทางสังคมจะเป็นการเก็บรักษาหรือการดำรงรูปแบบของวัฒนธรรมกลุ่มโดยการถ่ายโอนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อให้คงไว้ซึ่งความต่อเนื่องในการจัดระเบียบทางสังคม บทบาทพฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติที่เหมาะสม (จำนง อติวัฒนสิทธิ์. 2540; Levine. 1973 อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี. 2543) ดังที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2538 อ้างถึงใน พัชรินทร์ สมหอม. 2554) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้คือ การที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ได้ถูกถ่ายทอดจากคนในชั่วชีวิตหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยวิธีการสื่อสารจากภาษาพูด การเขียน หรืออาจใช้วิธีอื่นที่เหมาะสมตามยุคสมัยของแต่ละสังคม

1.3 ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต

การทบทวนอดีต คือการที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันทบทวนถึงวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยพวนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง มีอะไรบ้างที่สูญหาย อะไรบ้างที่ยังอยู่และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์ปัจจุบัน โดยร่วมกันวิเคราะห์ว่าในปัจจุบันวัฒนธรรมของชาวไทยพวนเป็นอย่างไร ชุมชนควรมีการสืบสานวัฒนธรรมในมิติไหนบ้างที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และร่วมกันมองอนาคต คือ เป็นการกำหนดทิศทางว่าอนาคตของวัฒนธรรมไทยพวนควรเป็นอย่างไร มีวัฒนธรรมประเพณีอะไรบ้างที่จะต้องสืบสานเอาไว้ และแนวทางในการสืบสานควรเป็นไปในทิศทางใด

การทบทวนอดีตของชุมชนไทยพวน เริ่มจากแกนนำทางวัฒนธรรม เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางพิธีกรรม และจิตอาสาในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนและสืบค้นทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้รู้จักรากเหง้าของตนเอง มองเห็นถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตที่เป็นแนวปฏิบัติอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของชาวไทยพวนให้มีความเป็นหนึ่งเดียวมาจนถึงปัจจุบัน

วิเคราะห์ปัจจุบัน จากการทบทวนอดีต ทำให้ชุมชนเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน จึงเริ่มมีการวิเคราะห์ปัจจุบัน มองภาพวัฒนธรรมท้องถิ่นในปัจจุบันว่า

เป็นอย่างไร ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือวัฒนธรรมที่สั่งสมมานั้นมีความยั่งยืนมาน้อยเพียงใด มีอะไรบ้างที่หายไปและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน เช่น การรู้ประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนลดน้อยลง การละเล่นพื้นบ้านไทยพวนบางอย่างกำลังจะสูญหาย เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการวิเคราะห์ถึงจุดแข็งของชุมชน และความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่ทำให้มองเห็นศักยภาพในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ เช่น มีปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม มีกลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจุบันนี้สามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่กล่าวถึง

การมองอนาคต คือการที่ชาวบ้านเริ่มมองเห็นแนวทางและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนบนฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งการสืบสานโดยปราชญ์ชุมชนที่เป็นคลังสมองของชุมชน การบรรจุเป็นแผนพัฒนาของตำบล มีวิสัยทัศน์ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจน การส่งต่อวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นปัจจุบัน และเยาวชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรม และการจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม

การทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน และการมองอนาคต สามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งที่ครอบคลุมถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมด้วยว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงการที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ จัดการ และแก้ไขปัญหาพร้อมกันของคนในชุมชนจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยมีการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์แก่ชุมชนร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ทั้งนี้ชุมชนอาจมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ที่เกิดจากการรวมตัวกันโดยความสมัครใจของคนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว เช่นเดียวกับกับ โกวิทช์ โพธิ์งาม (2553) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชนว่า หมายถึงการเสริมสร้างให้ชุมชนต้องเป็นชุมชนที่มีกระบวนการเพื่อให้คนมีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีความสุขมีความสามารถในการจัดการกับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับคนอื่นอย่างเอื้ออาทรต่อกัน เป็นพื้นฐานของการสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี คุณค่า ความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเอง นอกจากนี้ ยังเทียบเคียงได้กับแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ดังที่ เสรี พงศ์พิศ (2552) ได้แบ่งเป็น 4 ลักษณะเช่นกันคือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือพร้อมที่เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง 2) เป็นชุมชนที่ตัดสินใจได้อย่างอิสระ คือเป็นอิสระจากการครอบงำต่างๆ 3) เป็นชุมชนที่จัดการทุนของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) เป็นชุมชนที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใสตรวจสอบได้ อุทัย ดุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (2540 อ้างถึงใน สาวิณี รอดสิน. 2554) ได้กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะ 3 ประการ

คือ 1) สมาชิกสามารถรวมตัวกันได้เป็นอย่างดี มีความรักและผูกพันต่อกันและต่อชุมชน และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน 2) สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับสูง และ 3) สมาชิกสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ซึ่งชุมชนไทยพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้ใช้ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ที่มาจากสมาชิกในชุมชนรวมตัวกัน มีการทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน และการมองอนาคต ร่วมกัน พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาศักยภาพของชุมชนอีกด้วย

1.4 เตรียมพร้อมวางแผนพื้นฐานต้นทุนทางสังคม

การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน คนในชุมชนมีการวางแผนในการสืบสานโดยใช้ฐานต้นทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งต้นทุนทางสังคมของชุมชนไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้แก่

1.4.1 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์เป็นทุนทางสังคมประการหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน ชาวไทยพวนมีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง อันได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางวัฒนธรรม รวมถึงคนในชุมชนที่มีความรู้ในวัฒนธรรมไทยพวนและให้ความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรม การเตรียมความพร้อมบนฐานทุนมนุษย์ในการเตรียมวางแผนสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพวนโดยการพยายามดึงเอาบุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้แนวทางการสืบสานที่เข้มแข็ง

1.4.2 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนทางปัญญา

ทุนทางปัญญาได้แฝงอยู่กับผู้มีความรู้ หรือที่เรียกว่าคลังปัญญาของชุมชน เช่น ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านต่างๆ และบุคคลเหล่านี้ยังเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา อันเป็นวัฒนธรรมไทยพวนไปสู่ผู้อื่นได้อย่างเข้มแข็ง การเตรียมพร้อมวางแผนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นบนฐานทางภูมิปัญญาของชาวไทยพวน โดยการพยายามดึงปราชญ์ชุมชนผู้มีความรู้ด้านต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ในปัจจุบันเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การค้นหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.4.3 เตรียมความพร้อมบนฐานทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของชาวไทยพวนที่ทำให้คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนของชุมชนตำบลเกาะหวาย อาศัยฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งในการเตรียมความพร้อมในการสืบสานวัฒนธรรม โดยชุมชนพยายามนำวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมาเป็นจุดเชื่อมโยงในการสืบสาน และทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม อันมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ

และวิถีปฏิบัติของชาวไทยพวน เช่น วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าชุมชนไทยพวนในอำเภอปากพลี มีฐานต้นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง การเตรียมวางแผนการสืบสานวัฒนธรรมบนฐานต้นทุนทางสังคมจึงเป็นการทำให้กิจกรรมการสืบสานมีการขับเคลื่อนไปได้อย่างเข้มแข็ง เพราะมาจากการแปลงต้นทุนทางสังคมเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ให้เอื้อประโยชน์ต่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน บนฐานความไว้วางใจและเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมที่ดั่งใจได้อย่างเข้มแข็ง ดังเช่น สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม. (2555 : 19) ได้ให้ความหมายของคำว่าทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคมเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมหลักที่ดั่งใจของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบันทางสังคม วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ก่อเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคมสอดคล้องกับ แคทส์และโอซ่า. (Catts ; and Ozga. 2005 : online) กล่าวว่า มโนทัศน์หลักที่สำคัญของทุนทางสังคมอันเป็นที่ยอมรับในวงกว้างคือ การเป็นสังคมที่เกาะเกี่ยวแทรกซึมกันแบบไม่โดดเด่นเดี่ยว (Social glue) กล่าวคือ บุคคลต้องมีการร่วมกันในกิจกรรม ร่วมส่งเสริม และแบ่งปันสิ่งที่มีค่าในการกระทำบางอย่างให้บรรลุผลตามความต้องการของสังคม อีกนัยเป็นการพัฒนาและสร้างความสัมพันธ์เดี่ยวๆ ร่วมกันเป็นพันธะ (Bonding) ของกลุ่มเครือข่าย พัฒนาเป็นสะพาน (Bridge) ก้าวโยงของชุมชนและติดต่อสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมในบริบทอื่น และเชื่อมโยง (Linking) กันเป็นโครงสร้างที่มีรูปแบบใดๆ ส่งผลต่อการขับเคลื่อนกลไกของสังคม นอกจากนี้ นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2546) ได้กล่าวถึงทุนชุมชนว่า เป็นสิ่งที่คนในชุมชนหรือคนนอกชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการดำรงอยู่และเป็นประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยจะมีการสร้างสรรค์ สืบสาน และสะสมต่อๆ กันมาจนกลายเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์หรือความเป็นชุมชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน ปัจจัยนำเข้าในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนก็คือ ทุนชุมชนทุกประเภท โดยเราจะต้องแปลงค่าทุนต่างๆ ภายในชุมชนออกมาเป็นผลผลิต/ผลลัพธ์ให้ได้ ทั้งนี้เราต้องคำนึงถึงทุนบางประเภทที่จะต้องสงวนรักษาหรือพัฒนายกระดับไปพร้อมๆ กันอย่างสมดุลและไม่ทำลายซึ่งกันและกัน สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคูณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการผลิตและสร้างความมั่นคงในระยะยาว ส่วนทุนภายนอกชุมชนถือเป็นทุนที่มาสวมทบเท่านั้น ที่ผ่านมารวมักจะมองข้ามทุนของชุมชนและคิดว่าชุมชนไม่มีทุน ต้องขอจากผู้อื่น ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น การจัดการทุนชุมชนจึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมการพัฒนาชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำเนินกิจการของตนเองต่อไปได้อย่างเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง (ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์. 2556; จิตตรา มาคะผล. 2556) ซึ่งองค์ประกอบของทุนชุมชนนั้นสำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม. (2555 : 19-20) ได้รวบรวมและเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมและสรุปเป็นองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ หมายถึง บุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคมที่มีความรัก ความไว้วางใจ เชื่อใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ และมีจิตสำนึกสาธารณะ ทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งในด้านสุขภาพ จิตใจ และสติปัญญา 2) ทุนสถาบันทางสังคม หมายถึง สถาบันหลักในสังคม ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมือง มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 3) ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง การเป็นตัวเชื่อมโยงคนในสังคม ให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ และ 4) ทุนองค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ที่ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ที่พิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น จากอดีตถึงปัจจุบันทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชน

1.5 ลงมือสืบสาน

การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงการสืบสานวัฒนธรรมของไทยพวน จากการศึกษาพบว่ามี 2 แนวทาง ได้แก่ 1) ลงมือสืบสานผ่านผู้สืบสาน และ 2) วิธีการสืบสาน เริ่มจากการมีผู้สืบสานที่มีความเข้มแข็ง มีวิธีการสืบสานที่หลากหลายวิธี และผู้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่หลากหลายกลุ่ม ดังนี้

1.5.1 ผู้สืบสาน

ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ ชุมชนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีด้านต่างๆ เช่น ด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามความเชื่อ ด้านการแต่งกาย ด้านอาหาร เป็นต้น โดยบทบาทของผู้ทำหน้าที่สืบสานก็จะมีความแตกต่างกันไปตามองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และฐานะทางสังคมที่ตนเองได้รับ ดังเช่น พระสงฆ์ ก็จะสืบทอดผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ผู้นำทางความเชื่อก็จะสืบทอดผ่านพิธีกรรมทางความเชื่อและวิถีปฏิบัติของชาวบ้านในชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อสม. อบต. จะสืบสานในลักษณะของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรมสู่ชาวบ้านในชุมชน และบุคคลอื่นๆ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น เทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม ที่หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด เจตคติ อุดมการณ์ของสมาชิกสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นไปทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านตัวแทนของ

สังคม (Agent) เช่น ชุมชน สถานศึกษา สื่อสารมวลชน และองค์กรทางสังคมต่างๆ เป็นต้น (สุพิศตรา สุภาพ. 2541) การถ่ายทอดทางสังคมจะเป็นการเก็บรักษาหรือการดำรงรูปแบบของวัฒนธรรมกลุ่ม โดยการถ่ายโอนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไปเพื่อให้คงไว้ซึ่งความต่อเนื่องในการจัดระเบียบทางสังคม บทบาท พฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติที่เหมาะสม (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2540; Levine.1973 อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี. 2543) สอดคล้องกับ งามพิศ สัตย์สงวน (2538 อ้างถึงใน พัทรินทร์ สมหอม. 2554) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้คือการที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ได้ถูกถ่ายทอดจากคนในชั่วชีวิตหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยวิธีการสื่อสารจากภาษาพูด การเขียน หรืออาจใช้วิธีอื่นที่เหมาะสมตามยุคสมัยของแต่ละสังคม

1.5.2 วิธีการและเนื้อหาในการสืบสาน

วิธีการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนของตำบลเกาะหวาย มีวิธีการที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งที่แบบเป็นทางการและแบบที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ 1) การสืบสานผ่านการบอกเล่าประวัติศาสตร์จากผู้มีความรู้ 2) การสืบสานผ่านแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 3) การสืบสานผ่านการบูรณาการกับการเรียนการสอนและกิจกรรมของโรงเรียน 4) การสืบสานผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมที่กล่าวถึงรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดทางสังคมในวิธีการที่แตกต่างกันออกไป เช่น ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541 อ้างถึงในอุษณีย์ เสือดี. 2549) แบ่งลักษณะการถ่ายทอดได้ 3 แบบคือ 1) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าต่อๆ กันมา การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น 2) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเขียน จารึก เป็นต้น และ 3) การถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน เช่น สิ่งตีพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สำหรับวิธีการถ่ายทอดทางสังคมโดยทั่วไปมี 2 วิธี ได้แก่ การถ่ายทอดโดยตรง และการถ่ายทอดโดยอ้อม

จะเห็นได้ว่า การลงมือสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องอาศัยทั้งผู้สืบสาน วิธีการสืบสานและเนื้อหา จึงจะทำให้กิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นมีความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน ดังเช่น พระพรพร โชติวิโร (อาชากิจ) (2554) ได้ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดร่องเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า สถานที่ที่รวบรวมโบราณศิลปวัตถุ และภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำหน้าทีในการอนุรักษ์และสืบทอด ผลจากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่มีสถานที่เก็บวัตถุโบราณที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีที่คณะสงฆ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน จินดา เสาววิไล กาลดพิศ (2554) ได้ศึกษาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น “มะโย่ง” ในพื้นที่ตำบลเกาะเปาะ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมพบว่า “มะโย่ง” ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่อาศัยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันโดยเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัวของผู้สืบทอด

1.6 ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์

การร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ คือการที่ชุมชนมีการมาพูดคุยและสะท้อนผลจากกิจกรรมหรือสิ่งที่ได้ทำอันเกี่ยวข้องกับการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงกระบวนการและเสนอแนวทางในการสืบสานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนร่วมกัน การสะท้อนผลของชุมชนนั้นแสดงออกในสองมิติด้วยกัน ได้แก่ 1) การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมที่ดำเนินการ และ 2) การสะท้อนข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

1.6.1 การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงกิจกรรม

ในมิติของการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรม ชุมชนหรือคณะกรรมการที่ทำงานด้านการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนจะมีการสะท้อนเมื่อชุมชนมีกิจกรรมสืบสานหรือดำเนินการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีไทยพวนแล้วไม่ว่าด้วยในรูปแบบใดก็ตาม เช่น การจัดงานบุญงานประเพณีการจัดกิจกรรมสืบสานผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และร่วมกันนำเสนอแนวทางในการปรับปรุง

1.6.2 การสะท้อนข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

การสะท้อนผลนี้เกิดขึ้นเมื่อมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตร การประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรม หรือการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น เป็นการสะท้อนถึงความเป็นห่วงหรือข้อจำกัดในการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน จากผลที่เกิดขึ้นภายหลังการจัดกิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นขณะจัดกิจกรรมสืบสาน เช่น การเริ่มหายไปของแกนนำในการสืบสานที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ บางท่านได้เสียชีวิต บางท่านประสบปัญหาสุขภาพ การส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนรุ่นหลังที่มีข้อจำกัดของการไม่ได้รับความร่วมมือจากเยาวชน ข้อจำกัดของภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวเยาวชน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์ทั้งการสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงและสะท้อนถึงข้อจำกัดของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดที่มาจากกิจกรรมสืบสาน ข้อจำกัดที่มาจากผู้ทำหน้าที่สืบสาน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากจะทำให้ชุมชนได้เห็นในภาพรวมว่าการดำเนินกิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนนั้นเป็นไปในทิศทางใด มีข้อจำกัดอะไรบ้างในการสืบสาน รวมทั้งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนจากกิจกรรมสืบสานนั้นๆ เป็นอย่างไร และร่วมกันสะท้อนหาแนวทางการแก้ไข อันเป็นการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนบนฐานความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมอย่างมีเป้าหมาย มีจิตสำนึก และเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ดังเช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งที่ครอบคลุมถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมด้วยว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงการที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ จัดการ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไข

ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว เช่นเดียวกัน ประเวศ วะสี (2541) ได้ให้ความหมายของชุมชนที่มีความเข้มแข็งคือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

1.7 ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง

การส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง คือการที่ชาวบ้านในชุมชนไทยพวนมีการสืบสานวัฒนธรรมต่อไปยังเยาวชนรุ่นหลัง เช่น รุ่นลูก รุ่นหลาน ผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และกลมกลืนกับวิถีชีวิต เช่น การถ่ายทอดโดยการสอนผ่านโรงเรียน การถ่ายทอดโดยครอบครัว การที่ผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็น เป็นต้นโดยชุมชนได้มีการส่งต่อวัฒนธรรมไทยพวนไปยังเยาวชนรุ่นหลังในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) ปลุกฝังผ่านครอบครัวครอบครัวทำการส่งต่อวัฒนธรรมสู่เยาวชนทั้งการบอกเล่าโดยตรง เช่น เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของไทยพวนให้ลูกหลานฟัง และการส่งต่อวัฒนธรรมโดยผ่านวิถีปฏิบัติ เช่น ชักชวนลูกหลานไปร่วมวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชุมชนในโอกาสสำคัญต่างๆ การพูดภาษาพวนกับลูกหลานในบ้าน วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นต้น ทั้งการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง การชักชวนให้ปฏิบัติ และการบอกเล่าโดยตรงของครอบครัวไทยพวนในชุมชนเป็นการปลุกฝังให้เยาวชนซึมซับวัฒนธรรมตั้งแต่อยู่ในบ้าน และสามารถจดจำเรื่องราวจนกระทั่งสามารถส่งต่อไปยังคนอื่น ๆ ได้ 2) ปลุกฝังผ่านสถานศึกษา สถานศึกษาในชุมชนเป็นอีกสถาบันทางสังคมหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรมสู่เยาวชน เนื่องจากเมื่อเข้าสู่วัยเรียนสถานศึกษาเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่เยาวชนเข้าไปใช้ชีวิตและเรียนรู้ ดังนั้น การที่สถานศึกษาในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่เยาวชนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมไทยพวนนั้นได้รับการส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง และมีการสืบสานต่อไป 3) ปลุกฝังผ่านสถาบันทางศาสนาวัดเป็นสถานที่ที่มีการรวมตัวของคนในชุมชนมากที่สุด เพราะชาวไทยพวนให้ความสำคัญกับศาสนาเป็นอย่างมาก กิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่จะดำเนินการที่วัด วัดจึงเป็นศูนย์รวมของคนทุกเพศทุกวัย วัดหรือสถาบันศาสนาจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่คนในชุมชนใช้ในการสืบสานวัฒนธรรมสู่เยาวชนของชุมชน ซึ่งผู้ทำหน้าที่ในการส่งต่อมีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และพระสงฆ์เองก็มีส่วนสำคัญในการส่งต่อวัฒนธรรมไปสู่เยาวชนเช่นกัน โดยการบอกเล่าความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทยพวนให้แก่ผู้ที่มีส่วนทำบุญในประเพณีหรือเทศกาลที่สำคัญ รวมทั้งการสืบสานไปยังพระรุ่นใหม่ที่อยู่ในวัดด้วย 4) ปลุกฝังผ่านกิจกรรมของชุมชน โดยการส่งผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่คนในชุมชนยึดถือและปฏิบัติกันเป็นประจำ เช่น การทำบุญวันสารทพวน การไหว้ศาล

ปูตา การทำบุญประจำปีต่างๆ ที่ลูกหลานจะต้องมาเข้าร่วมและสืบทอด แม้ว่าจะอยู่ต่างจังหวัด การสืบทอดวัฒนธรรมการเล่นต่างๆ แก่กลุ่มเยาวชนเพื่อนำไปแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นการส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนรุ่นหลังอีกด้วย เช่น การรำพวน การรำโชน การตีกลอง เป็นต้น

การส่งต่อวัฒนธรรมสู่เยาวชนรุ่นหลัง เป็นกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมที่จะทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นดำรงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป เพราะเยาวชนคือคนที่จะสืบทอดวัฒนธรรมนี้ไปยังคนรุ่นต่อไป และเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมสืบทอดต่อจากคนรุ่นก่อน ซึ่งการส่งต่อสู่เยาวชนรุ่นหลังส่วนใหญ่ที่พบในชุมชนไทยพวนนั้น เป็นการส่งผ่านสถาบันทางสังคม โดยเริ่มจากสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการอบรมเลี้ยงดูและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิก สถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันที่อบรม ชัดเกล้าเยาวชนต่อจากสถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน สามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมตามมุมมองของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดทางสังคมโดยทั่วไปมี 2 วิธี ได้แก่ การถ่ายทอดโดยตรง และการถ่ายทอดโดยอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดโดยตรง เป็นการถ่ายทอดทางสังคมที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ เป็นการบอกว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ อะไรผิด อะไรถูก ซึ่งนับว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก การถ่ายทอดทางสังคมโดยตรงนี้จะมาจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดโดยอ้อม เป็นการถ่ายทอดทางสังคมที่ไม่บอกกันโดยตรงแต่อาจแสดงให้เห็นดังเช่น การส่งต่อเยาวชนรุ่นหลังโดยการปลูกฝังผ่านกิจกรรมของชุมชน ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะผ่าน ตัวแทนการถ่ายทอดทางสังคม (Agent of socialization) อันหมายถึง กลุ่มที่ทำหน้าที่ในการชัดเกล้าสมาชิก สร้างสมาชิกให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ เจตคติ อุดมการณ์ ฯลฯ ในแบบที่สังคมต้องการ การถ่ายทอดทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในสืบทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นใหม่ อันเนื่องมาจากได้รับการถ่ายทอดมาจากตัวแทนทางสังคมต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรม กฎระเบียบของสังคมและปฏิบัติตาม โดยผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การเห็น การฟัง การสัมผัส เป็นต้น (สุพิศตรา สุภาพ. 2541)

ส่วนที่ 2 ผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน

การสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนปรากฏผลที่เกิดจากการสืบสานใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล 2) เกิดเครือข่ายความร่วมมือ และ 3) เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล

ในมิติของการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน 1) ด้านความรู้ คือ ทำให้คนมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตน รู้ถึงความเป็นมา รากเหง้าของตนเอง ซึ่งการรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนก็คือการรู้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของชุมชน นำมาซึ่งความเข้าใจวัฒนธรรมและถือปฏิบัติสืบต่อไปเป็นวิถีปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสันติสุขของชุมชนต่อไป รวมทั้งนำไปสู่การสืบสานต่อไปยังชนรุ่นหลังไม่สิ้นสุด 2) ด้านเจตคติ ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนทำให้คนในชุมชนมีเจตคติในทางที่ดีต่อชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชน ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนมากขึ้น โดยสิ่งที่เปลี่ยนในระดับความรู้สึกของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นว่ามีเจตคติที่เปลี่ยนไป ได้แก่ เกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม และเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เทียบเคียงได้กับแนวคิดชุมชนเข้มแข็งดังที่ 3) ด้านพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ปรากฏจากแสดงออกซึ่งพฤติกรรมสืบสานที่เด่นชัดมากกว่าเมื่อก่อน ซึ่งแสดงออกในลักษณะทั้งเป็นผู้ทำหน้าที่สืบสาน ผู้รับการสืบสาน และการปฏิบัติเพื่อสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงาม พฤติกรรมสืบสานที่แสดงออกในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบสาน เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่เยาวชนของปราชญ์ชุมชน การถ่ายทอดการเขียนภาษาพวนแก่ชาวบ้านและเยาวชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดพฤติกรรมการพึ่งพาตนเองของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมอีกด้วย โดยปรากฏพฤติกรรมสืบสานทั้งในกลุ่มผู้ใหญ่ และพฤติกรรมสืบสานในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เทียบเคียงได้กับแนวคิดชุมชนเข้มแข็งที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความรู้ คือ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ และเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม คือชุมชนมีการจัดการตนเอง ดังที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 อ้างถึงใน วชิราภรณ์ สุรชนะสกุล. 2557) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ 4 ลักษณะคือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) คือคนในชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community management) ได้แก่ การวางแผน การจัดการกระบวนการภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือมีจิตสำนึก มีความรัก ความห่วงหาอาทร ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และ 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือมีความสงบสุขและมีคุณธรรม เทียบเคียงกับการศึกษาของ ยิงค์ศักดิ์ แพงจันทร์ศรี (2552) ได้ศึกษาวิทยุชุมชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน: กรณีสถานีวิทยุชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาทำให้เห็นว่า วิทยุชุมชนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์การทำงานร่วมกันของเครือข่ายชาวนาเกษตรอินทรีย์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

จังหวัดยโสธร โดยนำเอาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้มีการนำภูมิปัญญาของชาวบ้าน ผสานกับหลักความเชื่อ และหลักธรรมเชิงพุทธ ในการดำรงอยู่ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หลังจาก การดำเนินการของวิทย์ชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต ของชุมชนเป็นที่ยอมรับจากชาวบ้าน เกิดความหลากหลายทางสังคมในการเคลื่อนงานชานา เกษตรอินทรีย์และการพึ่งตนเอง มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนในเมืองและชนบทให้อื้อเพื่อต่อกัน เกิดความเป็นพี่เป็นน้องและสนิทสนมรู้จักมักคุ้นกันเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในการขับเคลื่อน แนวคิดการพึ่งตนเอง

2.2 เกิดเครือข่ายความร่วมมือ

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวน ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรม เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการประสานการทำงานของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทาง สังคม ดังเช่น สนธยา พลศรี (2548) ได้กล่าวถึงความหมายของเครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ เชื่อมโยงเป็นตาข่าย หรือการทำงานร่วมกันโดยมีการเชื่อมโยงประสานกันเหมือนกับตาข่าย เครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่หลากหลายมิติ ทั้งมิติทางชีวิต มิติทางจักรวาล มิติทางสังคม โดยเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนที่ปรากฏ ได้แก่ 1) เครือข่ายความร่วมมือ ภายในชุมชน เป็นเครือข่ายของชาวบ้านในชุมชนทั้งในระดับผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน ซึ่งได้ แสดงบทบาทในการทำงานร่วมกันเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจนมากขึ้น ภายใต้ เป้าหมายของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนบนฐานทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน เครือข่ายภายในชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนจะประกอบด้วย การ ประสานการทำงานร่วมกันของ ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ตัวแทน อสม. ตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน ที่จะเป็นตัวแทนชาวบ้าน ในการวางแผนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2) เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน ไทยพวนในพื้นที่ตำบลเกาะหวาย 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านท่าแดง ชุมชน บ้านฝั่งคลอง และชุมชนบ้านใหม่ โดยการรวมตัวของเครือข่ายระหว่างชุมชนนี้เกิดจากการที่ชุมชน ต้องการค้นหาศักยภาพของตนเองผ่านวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน จึงรวมกลุ่มกันศึกษาวิจัยเพื่อ ค้นหาจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยพวน และร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนผ่าน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น อันเกิดจากความร่วมมือของชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ เช่น จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัด กิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะ ที่เวียนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละปี การประสานงานการแสดงของไทย พวนระหว่างชุมชนและโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการประสานความร่วมมือของเครือข่ายระหว่างชุมชนทำ ให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่น และมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เกิด กิจกรรมที่เป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ปรากฏเด่นชัดมากขึ้น อันนำไปสู่ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และ3) เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐ เป็นการประสานความร่วมมือเพื่อให้เกิดการ

สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังยืนมากขึ้น โดยชุมชนและหน่วยงานภาครัฐประสานความร่วมมือกัน เพื่อเติมเต็มในส่วนที่ชุมชนยังขาดเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการสืบสานวัฒนธรรม งบประมาณในการดำเนินงาน การเผยแพร่ทางวัฒนธรรม เป็นต้น หน่วยงานภาครัฐที่เป็นเครือข่ายได้แก่ หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล จังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก หน่วยงานระดับประเทศ เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หน่วยงานภาคการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยต่างๆ

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนที่ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่างๆ ทำให้ชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งในลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม บุคคลกับองค์กร กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับองค์กร เครือข่ายในลักษณะของการประสานงาน รวมทั้งก่อให้เกิดพลังในการทำงานของสมาชิกในชุมชนที่จะดึงศักยภาพของชุมชนมาร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมสืบสานให้ประสบความสำเร็จ ดังแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่ สนธยา พลศรี (2548) ได้กล่าวถึงเครือข่ายทางสังคมโดยจำแนกตามมิติต่างๆ ได้แก่ ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร สถาบันกับสถาบัน ชุมชนกับชุมชน ประเทศกับประเทศก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน ความหมายในลักษณะที่เป็นเครือข่ายประสานงาน หมายถึง การประสานงานอย่างแนบแน่นระหว่างสมาชิกในลักษณะของการร่วมมือกันเพื่อระดมทรัพยากรต่างๆ ของสมาชิกมาใช้ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ความหมายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน หมายถึง การที่สมาชิกนำพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน นอกจากนี้ Richardson (1994) ได้จำแนกเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารั้งนี้ ได้แก่ 1) เครือข่ายบุคคล อันรวมไปถึงบุคคลที่ไม่เคยพบกันมาก่อน เมื่อพบแล้วมาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เครือข่ายบุคคล ได้แก่ ครอบครัว บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทั้งใกล้และไกล เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนที่อยู่ห่างไกล สมาคมต่างๆ เป็นต้น 2) เครือข่ายระดับองค์กรและชุมชน จะมีส่วนร่วมร่วมกับเครือข่ายวิชาชีพ ได้แก่ คณะผู้บริหาร คณะผู้ให้คำปรึกษา ชุมชนอาสาสมัครในองค์กรต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเทียบเคียงได้กับงานวิจัยของ สุนทร ศรีหนองบัว (2550) ได้ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า เงื่อนไขการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นอยู่กับฐานของพลังท้องถิ่น 4 ประการ คือ ฐานทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ และวัฒนธรรมความเชื่อ โดยชุมชนบ้านสาวะถีมีจุดเด่นที่แสดงถึงความเข้มแข็งของฐานของพลังท้องถิ่นคือ พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดไชยศรี ซึ่งเป็นศูนย์รวมของฐานพลังของท้องถิ่นทั้ง 4 ประการอย่างชัดเจนเป็นเสมือนต้นแบบ และเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านสาวะถีได้อย่างยั่งยืน และงานวิจัยของ จำเริญ คังคะศรี (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

สร้างเครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำได้โดยมีการรณรงค์และปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีจิตใจใฝ่รักในการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมให้เยาวชนรู้สึกตระหนักและหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

2.3 เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนเป็นสิ่งที่สร้างร่วมกันของคนในชุมชน ที่เกิดจากความรู้สึกร่วมกัน ความเข้าใจ และการกระทำร่วมกัน สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยพวน จากการศึกษา ปรากฏผลที่เกิดจากการสืบสานวัฒนธรรมไทยพวนที่แสดงถึงความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรม ใน 2 รูปแบบ คือ 1) ความเข้มแข็งแบบประจักษ์ชัดเป็นรูปธรรม คือ ชุมชนมีการสืบสานวัฒนธรรมและเกิดผลที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น มีพื้นที่จัดเก็บองค์ความรู้ เครื่องมือเครื่องใช้ และแสดงวิถีชีวิตของชาวไทยพวน มีการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน 2) ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ได้แก่ ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีไทยพวน ความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน

ผลจากการสืบสานวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมทั้งความเข้มแข็งแบบประจักษ์ชัดเป็นรูปธรรม และความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังทางวัฒนธรรมของชุมชนในการร่วมกันสืบสานสิ่งที่เป็วิถีชีวิตที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมา ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺถ์ปยุตฺโต) (2532) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาของสังคมและหมายรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ทั้งจิตใจของคน ค่านิยม ระบบคุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม แนวความคิด ลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถภูมิปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดและสืบทอดต่อกันมาได้ สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2530) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึงวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเองซึ่งจะเห็นว่า วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่างๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่า ประเพณีและความเชื่อ นอกจากนี้ยังเทียบเคียงได้กับงานวิจัยที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมทั้งที่ประจักษ์ชัดเป็นรูปธรรม คือ มีการรวมกลุ่มขับเคลื่อนโดยผู้นำ เครือข่าย และฟื้นฟูพื้นที่การท่องเที่ยวโดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และความเข้มแข็งที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น การฟื้นฟูโดยอาศัยความผูกพันในระบบเครือญาติ การประยุกต์ใช้ประเพณีกับการสืบสานฟื้นฟูวัฒนธรรม ดังการศึกษาของ อาทิตยา จันทิมา (2552) ได้ศึกษาความเป็นยอง : การฟื้นฟู

วัฒนธรรมท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในภาวะสมัยใหม่ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมมีทั้งแรงผลักดันภายนอกและแรงดึงดูดจากภายใน รัฐพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมในพื้นที่การท่องเที่ยว โดยนำเอารูปแบบทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ประเพณีของคนของมาประยุกต์ใช้ ส่วนกลไกและกระบวนการในการฟื้นฟูวัฒนธรรม เป็นการขับเคลื่อนของผู้นำ กลุ่มคนที่เป็นทั้งเครือข่ายทางสังคมเดิมและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ และ การศึกษาของ พลอยบังกช ชุ่มเพ็งพันธ์ (2550) ได้ศึกษาการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในภาค ตะวันออก: กรณีศึกษาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในชุมชนพวา จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาปรากฏว่า กระบวนการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชนพวาเป็นการนำวัฒนธรรมอีสานมาใช้แก้ปัญหาหนี้สิน โดยอาศัยแนวคิดการพึ่งตนเองของวนเกษตรและความผูกพันในระบบเครือญาติ

ส่วนที่ 3 แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน

แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของ ชุมชนไทยพวน จากการศึกษาคนในชุมชนสะท้อนถึงการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งจน สามารถเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏผลดังนี้ 1) แบบ แผนแนวราบ 2) แบบแผนแนวตั้ง และ 3) แบบแผนผสมผสาน

3.1 แบบแผนแนวราบ คือ พฤติกรรมการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนที่สมาชิก ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติต่อเนื่อง กระทำซ้ำๆ จนกลายเป็นแนวปฏิบัติในการสืบสานวัฒนธรรม ท้องถิ่นของตนเอง คนในชุมชนร่วมกันคิดริเริ่ม ดำเนินการด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้ง ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปราชญ์ และชาวบ้านในชุมชน กลายเป็นเครือข่ายความ ร่วมมือในชุมชน และขยายสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ซึ่งชุมชนดำเนินการจนกลายเป็นแบบ แผนการเสริมสร้างเครือข่าย โดยเริ่มจากความตระหนักในวัฒนธรรมของชุมชน รวมกลุ่มเพื่อสร้าง ความร่วมมือในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนากิจกรรมสืบสาน และเชื่อมโยงสู่การสืบสาน วัฒนธรรมระหว่างชุมชน แบบแผนแนวราบที่ปรากฏจากการศึกษา ได้แก่ 1) เกิดความตระหนักใน วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมในชุมชน 3) พัฒนากิจกรรมเพื่อสืบ สานวัฒนธรรม 4) เชื่อมโยงการสืบสานวัฒนธรรมระหว่างชุมชน

3.2 แบบแผนแนวตั้ง คือ แบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมที่เป็น ความร่วมมือของชุมชนร่วมมือกับองค์กรอื่นทั้งในและนอกชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล สภาวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น แบบแผนแนวตั้งที่ปรากฏใน การเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทย ได้แก่ 1) เกิดแนวคิดในการสร้าง ความเข้มแข็งและยั่งยืนทางวัฒนธรรม 2) นำเสนอจุดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์ และ3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมกับหน่วยงานอื่น

3.3 แบบแผนแบบผสมผสาน คือ การเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มาจากสองส่วนที่ประสานความร่วมมือกัน ได้แก่ เครือข่ายในระดับชุมชนของชุมชนไทย และเครือข่ายจากองค์กรอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการดำเนินการเครือข่ายของชุมชนจะเป็นแกนนำหลักในการวางแผน ดำเนินการ และหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมในส่วนที่ยังขาด เช่น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อชุมชนค้นพบจุดเด่นของตนเองทางด้านวัฒนธรรม ชุมชนและองค์กรภายนอกก็ร่วมกันค้นหาแนวทางในการสืบสานร่วมกันโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือระหว่างองค์ความรู้เชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชน เครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนก็จะเป็นผู้คิด วางแผนการดำเนินการ และขอความร่วมมือ การสนับสนุน และคำแนะนำในการบริหารจัดการจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บนฐานการการดำเนินงานหลักโดยเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชน แบบแผนแบบผสมผสาน ได้แก่ 1) ชุมชนและองค์กรภายนอกร่วมวิเคราะห์ช่องว่างการสืบสานวัฒนธรรมและค้นหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 2) ลงมือดำเนินกิจกรรมสืบสานร่วมกัน

จากแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยพวน ทั้งแบบแนวราบ แบบแผนแนวตั้ง และแบบแผนแบบผสมผสาน เป็นสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง โดยไม่ว่าจะเป็นแบบแผนรูปแบบใด ก็จะมีการร่วมกันคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ร่วมกันปฏิบัติ รวมทั้งการประเมินสิ่งที่ปฏิบัติ เมื่อแต่ละเครือข่ายดำเนินการร่วมกันและปฏิบัติเช่นนี้ซ้ำๆ ก็กลายเป็นแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งลักษณะของเครือข่ายคือการรวมกันเพื่อสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยลักษณะสำคัญของเครือข่ายคือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ทำงานประสานพลังเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เป็นสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติเป็นประจำซ้ำๆ จนกลายเป็นแบบแผน ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนทั้งแนวราบ แนวตั้ง และแบบผสมผสาน โดยเทียบเคียงได้กับแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ว่า ลักษณะของกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของเครือข่ายคือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ทำงานแบบประสานพลังเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (เสรี พงศ์พิศ (2548) ซึ่งความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่นำไปสู่การเกิดแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมจะปรากฏอยู่ในรูปแบบของความสัมพันธ์ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการยอมรับในค่านิยมและความหมายที่นำไปสู่การจัดการชุมชนและเครือข่ายในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจซึ่งก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และ 2) ความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในรูปของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก อันนำไปสู่การสร้างความรู้และปัญญาในการ

พัฒนาชุมชนและสังคม ความเป็นมิตรภาพ ความเป็นหุ้นส่วนแห่งความสำเร็จและการพึ่งพาอาศัยกัน (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ. 2543; พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ่น) (2547; อ้างถึงใน สันธยา พลศรี. 2548)

นอกจากนี้ยังเทียบเคียงได้กับการศึกษาของ อารี กองแก้ว (มปป.) ได้ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์ อันสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่การเกิดแบบแผนการเสริมสร้างเครือข่ายการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทำได้ดังนี้ 1) เชิดชูและยกย่องสถาบันหลัก อันเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจสืบไป 1) สร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจกัน มีการปลูกฝังปลูกฝังวัฒนธรรม 3) สนับสนุนและส่งเสริมการนำขนบธรรมเนียม ประเพณีมาใช้ให้ถูกต้อง 4) อบรมสั่งสอนให้เห็นคุณค่าของภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นต้องใช้ให้ถูกต้อง 5) ค่านิยมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม 6) ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่เป็นรากฐานความเข้มแข็งของชุมชนต้องนำมาใช้ และ 7) ศิลปะท้องถิ่น ต้องปลูกฝังถ่ายทอดในทุกกระดับ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก ทำให้ได้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

ควรมีแนวทางในการดำเนินการเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

1.1 ระดับชุมชน

1) ควรส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของแกนนำที่มาจากกลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผู้นำที่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มคนทำงาน และกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยอาจจัดกิจกรรมที่เป็น การส่งเสริมคุณลักษณะทางจิตที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนที่จะสามารถพัฒนาบนฐานของวัฒนธรรม และส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการรวมกลุ่มเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม เช่น จัดให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจน จะทำให้เกิดการซึมซับและเกิดอุดมการณ์ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นตามมา

2) จากผลการสืบสานวัฒนธรรมทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่างๆ ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมระหว่างเครือข่ายให้มีมากขึ้น เพื่อให้บทบาทของเครือข่ายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น จัดกิจกรรมทางประเพณีฮีต 12 ที่เด่นๆ ให้เป็นการดำเนินการร่วมกันโดยเครือข่ายระหว่างชุมชน

1.2 ระดับบุคคล

1) ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรมที่ให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น จัดประกวดการแต่งกายไทยพวนในระดับครอบครัว จัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนจากสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

2) ควรมีการส่งเสริมการให้บุคคลทุกกลุ่มได้เข้ามามีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น จากกิจกรรมที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจจัดให้มีมัคคุเทศก์สำหรับนำเที่ยวทั้งในกลุ่มแกนนำ กลุ่มผู้ใหญ่ และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายแบบผสมผสาน เพื่อให้การทำงานร่วมกันในระดับเครือข่ายเป็นไปอย่างมีความเข้มแข็ง เช่น ผลักดันการสร้างเครือข่ายสู่นโยบายระดับท้องถิ่นใน อบต. เทศบาล เป็นต้น

2.2 ควรส่งเสริมให้มีนโยบายในการนำทุนทางสังคมในชุมชนเข้ามามีบทบาทในหน่วยงานภาครัฐมากยิ่งขึ้น เช่น สนับสนุนให้แกนนำทางวัฒนธรรมไทยพวนเข้ามามีบทบาทในสภาวัฒนธรรมจังหวัด การผลักดันพิพิธภัณฑ์ของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับจังหวัด เป็นต้น

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ควรผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าสู่รายวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การสืบสานวัฒนธรรมมีความเป็นรูปธรรมและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการขยายพื้นที่ในการศึกษาเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยพวนไปยังภูมิภาคอื่นๆ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์พวนมีอยู่หลายภูมิภาคในประเทศไทย อันจะทำให้เครือข่ายในการสืบสานวัฒนธรรมขยายวงกว้างขึ้น

3.2 ควรมีการทำวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนโดยเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของแกนนำที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและชาวชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในฐานะนักวิจัยท้องถิ่นหรือการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ทั้งเครือข่ายระดับชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชน และเครือข่ายระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐในการร่วมวางแผน(Plan) ร่วมปฏิบัติ (Action) ร่วมสังเกตและสะท้อนผลการปฏิบัติ (Observe&Reflect) ซึ่งผลจากการลงมือปฏิบัติการวิจัยร่วมกันคาดว่าจะสามารถสร้างและพัฒนารูปแบบของการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมและด้านอื่นๆต่อไปอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Coleman J. (1999). *Cited in Fuguyama F. Social Capital and Civil Society. Perpared for delivery at the IMF Conference on Second Generation Reform.* Online. <http://www.imf.org>.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: the Social Virtues and The Creation of Prosperity.* London: Penguin.
- Richardson, Douglas B. (1994). *Networking.* New York : John Wiley & Sons.
- Turners, Jonathan H. (1998). *The Structure of Sociological Theory.* 6th ed. USA : WadsworthPublishing.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.* กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- (2530). *มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท.* กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินดา เสาวิโล กำลัดพิศ. (2554). *การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น “มะโย่ง” ในพื้นที่ตำบลเกาะเปาะ อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี. รายงานการศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น).* ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จินตนา สุขจรรย์. (2556). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: โอเดียร์สโตร์.
- จิตตรา มาคะผล. (2556). *แนวทางการส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จำเริญ คังคะศรี. (2554). *ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นจันทบุรี. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี.*
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และวันวรรจะหนู. (2555). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ชาย โปธิสิตา. (2552). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้.* กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์. (2556). *การเสริมสร้างทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 9(2), 476-488.*

- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2542). *วิกฤตสังคมไทยกับบทบาทวิทยาการกระบวนการ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- นภาพรณัฏ หวานนท์ และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- (2546). *ญาณวิทยาใหม่มนการสร้างความรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเทียน ทองประสาน. (2531). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
- บำรุง บุญปัญญา. (2549). *3ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ประเวศวะสี. (2541). *ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศิลปกรรมและสุขภาพ*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- (2539). *การพัฒนาชุมชนตามแนวทางมนุษยนิยม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- (2538). *ยุทธศาสตร์ปัญญาแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระพรพร โชติวิโร (อาษากิจ). (2554). *กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาวัดร่องเมิงจังหวัดเชียงใหม่*. ปรินญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลอยบังกช ชุ่มเพ็งพันธ์. (2550). *การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในภาคตะวันออก: กรณีศึกษาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในชุมชนพวา จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยศึกษา). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2545). *พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก
- (2540). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พัชรชาติ ตรีชัย. (2552). *การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. *วารสารร่วมพฤษ*, 27(1), 126-159.
- พัชรินทร์ สมหอม. (2554). *ประเพณีปะลองเปิงดำจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่) : ความหมาย บทบาท และปัจจัยการดำรงอยู่ในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัทยา สายหู. (2529). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยิ่งศักดิ์ แพงจันทร์ศรี. (2552). *วิถุชุมชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน : กรณีสถานีวิถุชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจจังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (การเมืองการปกครอง) มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ยุคติ มุกดาวิจิตร. (2548). *อ่านวัฒนธรรมชุมชน วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: ฟ้ายั่วด้วยกัน.
- วชิราภรณ์ สุรชนะสกุล. (2557). *การนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยวิทยาลัยชุมชน*. วิทยานิพนธ์ (ค.ด.). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรฤดี โรมรัตน์พันธ์. (2552). *ทุนทางสังคมกระบวนการทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม*. ดำเนินการจากทุนสนับสนุนโครงการส่งเสริมการสร้างตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *การศึกษาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบริเวณโรงไฟฟ้ากระบี่ ในเขตตำบลคลองขนาน ปากส้าย และตลิ่งชัน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญ การพิมพ์.
- สายันต์ ไพเราะญจจิตร. (2550). *การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- สาวิณี รอดสิน. (2554). *ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนทร ศรีหนองบัว. (2550). *การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านสาวะถีตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุพัทธรา สุภาพ. (2541). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- . (2536). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). *รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). *วิถีชุมชนพอเพียง*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- . (2548). *เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- . (2542). *เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สนธยา พลศรี. (2548). *หลักสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- . (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่9 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

- อาทิตยา จันทิมา. (2552). *ความเป็นยอง : การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในภาวะสมัยใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). เชียงราย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- อารี กองแก้ว. (มปป.). *แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อุษณีย์ เสือดี. (2549). *การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ ศึกษา (วิชาศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการ

- ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) จุฑาศุภกร์ จันประเสริฐ
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) ThasukJunprasert
- หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3210300883261
- ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
- ที่อยู่ (ที่ทำงาน) สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขที่ 114 ซอยสุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
โทรศัพท์ 083-0151714
อีเมล thasukbsri@gmail.com
ที่อยู่ (ที่บ้าน) 69/59 ม.6 ต.บึงคำพร้อย
อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12150

5. ประวัติการศึกษา

5.1 ปริญญาตรี

ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)
สาขาการพัฒนาชุมชนเมือง
สถาบัน ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่จบ 2544

5.2 ปริญญาโทต่อเนื่องเอก

วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต
สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบัน สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่จบ 2553

6. สาขาวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ

การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, สังคมวิทยา, การวิจัยเชิงคุณภาพ

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

1) 2553. การวิจัยเพื่อสร้างหลักสูตรการวิจัยชุมชนด้านครอบครัว ทุนสนับสนุนโดย
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ผู้ร่วมวิจัย)

2) 2553. ปัจจัยเชิงบูรณาการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของแกน
นำชุมชนในภาคกลาง: การศึกษาระยะที่สอง. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ (ผู้ร่วมวิจัย)

3) 2556. ตัวแปรทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการทำงานและคุณภาพชีวิตของอาจารย์มหาวิทยาลัย : การศึกษาข้ามวัฒนธรรม(ผู้ร่วมวิจัย)

4) 2556. โครงการศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานกองทุนคุ้มครองเด็กและค้นหาโครงการต้นแบบ กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(ผู้ร่วมวิจัย)

5) 2557. โครงการศึกษาลักษณะและรูปแบบของความขัดแย้งในครอบครัวและการเสริมสร้างความสุขในชีวิต ได้รับงบประมาณจากบริษัทแมกโนเลีย ควอลิตี้ ดีเวล็อปเม้นต์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (ผู้ร่วมวิจัย)

7.2 งานวิจัยที่กำลังทำ

1) การพัฒนารูปแบบและกลไกของชุมชนเพื่อการดูแลและป้องกันปัญหาโรคซึมเศร้าและโรควิตกกังวลในผู้สูงอายุ จำกัด (ผู้ร่วมวิจัย) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)

2) โครงการสำรวจและวิจัยความตระหนักรู้ในสิทธิของผู้บริโภคในกิจการโทรคมนาคม (ผู้ร่วมวิจัย) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงาน กสทช.

3) โครงการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งของสังคมไทยปี 2556- 2557 (ผู้ร่วมวิจัย) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสร้างสมานฉันท์แห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม

4) บทบาทของผู้นำชุมชนและกระบวนการในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวัฒนธรรมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนไทยพวน ตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก (หัวหน้าโครงการ) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเงินรายได้สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

7.3 บทความวิชาการ

ฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2553). โครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เด็กและเยาวชนถูกกระทำในโรงเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**

ฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2553). ความรุนแรงในโรงเรียน: เสี่ยงสะท้อนจากเด็ก เยาวชน และผู้เกี่ยวข้อง. การประชุมวิชาการการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม. **หนังสือรวมบทความ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เนื่องในโอกาสวันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ครบรอบ 55 ปี**

นริสรา พึ่งโพธิ์สมและฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2557). ปัจจัยด้านจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: การสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 20(1), 35-52.

Narisara Peungposop and Thasuk Junprasert. The Research Review on Type of Child Rearing Practices and Childhood Obesity. **International Journal of Behavioral Science**, 9(1), 59-72

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นางสาวศิวพร ละม้ายนิล
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) SiwapornLamainil
2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 1320100060141
3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการศึกษา สังกัดศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ที่อยู่ (ที่ทำงาน) ศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขที่ 114 ซอยสุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
โทรศัพท์ 0-2649-5000 ต่อ 15324, 08-9492-8045
โทรสาร 0-2204-2528
อีเมล moojoy_18@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
  - 5.1 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง)
สาขาการพัฒนชุมชนเมือง
สถาบัน ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่จบ 2551
  - 5.2 ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบัน สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่จบ 2557
  - 5.3 กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
6. สาขาวิชาการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, สังคมวิทยา, การวิจัยเชิงคุณภาพ
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่สำเร็จแล้ว

  - 1) ประสิทธิผลของโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและประสบการณ์การสอนวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย (2554) งบประมาณเงินรายได้ศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
  - 2) ประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา งบประมาณสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ